BIZNIS I MENTALITET: SRBIJA DO ABU DABIJA | PRIVATIZACIJA: ZVEZDA I PARTIZAN

BiH 3.50 BAM; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 MKD; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 200 RSD

01164

9 770353 802002

VREME

broj 1185

19. septembar 2013.

PRVI SVETSKI RAT I REVIZIJA ISTORIJE

Ko je kriv

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

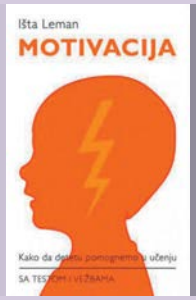
Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 5. septembra do 2. oktobra 2013.

Džordž V. Higins:
KOGANOV ZANAT

Jedan od najvećih pisaca krimića XX veka, „Balzak bostonskog podzemlja", u jednom od svojih najpoznatijih ostvarenja

Išta Leman:
MOTIVACIJA

Priručnik s jasnim i praktičnim savetima i vežbama koji mogu da pomognu roditeljima i nastavnicima da podstaknu u deci želju za učenjem. Neophodan u svakoj školskoj i porodičnoj biblioteci

Igor Marojević:
DVADESET I ČETIRI ZIDA

Rani roman Igora Marojevića čija je radnja smeštena u dane beogradskih demonstracija 1996/97 i u kome je po prvi put u srpskoj književnosti tematizovan problem side. Upečatljiva i potresna ljubavna priča

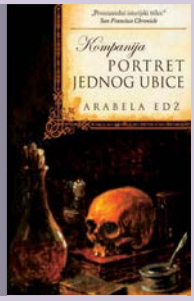
Maša Rebić:
SPONZORUŠE

Opora priča o sudbinama nekoliko tinejdžerki u „olovnim" devedesetim godinama prošlog veka u Srbiji. Jedan od „Laguninih" bestselera

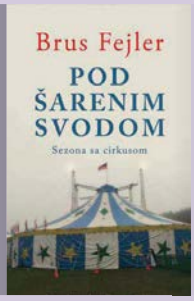
Arabela Edž:
KOMPANIJA - PORTRET JEDNOG UBICE

Istorijski triler o brodolomu jedrenjaka „Batavija" na obalama Australije 1629. godine. „Bret Iston Elis logoruje sa Gospodarem muva na Ostrvu s blagom"

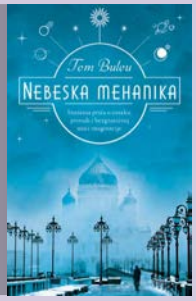
Brus Fejler:
POD ŠARENIM SVODOM

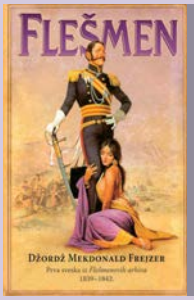
Pisac je proveo godinu dana radeći u jednom cirkusu kao klovn, a zatim to svoje iskustvo pretočio u ovaj roman i u njemu opisao lice i naličje jedne od najstarijih formi umetnosti na svetu

Tom Bulou:
NEBESKA MEHANIKA

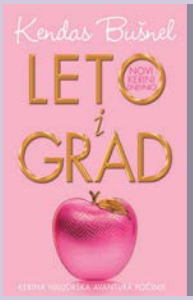
Biografski roman inspirisan životom Konstantina Ciolkovskog, ruskog naučnika čije je delo postavilo naučne osnove za odlazak ljudi u svemir

Džordž Mekdonald Frejzer:
FLEŠMEN

Prva sveska kultnog avanturističkog serijala „Flešmenove arhive" o pustolovinama Harija Flešmena, devetnaestovekovnog ljubavnika, vojnika i tajnog agenta

Kendas Bušnel:
LETO I GRAD

Novi dnevnici Keri Bredšo, junakinje megapopularne televizijske serije „Seks i grad" urađene upravo prema romanima Kendas Bušnel

Fransisko Herardo Hagenbek:
GORKI GUTLJAJ

U Meksiku Džon Hjuston snima film „Noć iguane", a junak romana Sani Paskal treba da izigrava dadilju holivudskim zvezdama. Nakon što reditelj Avi Gardner, Ričardu Bartonu i Elizabet Tejlor podeli zlatne revolvere sa po pet srebrnih metaka, „da se međusobno poubijaju ako baš hoće", uslediće ubistvo. Prvoklasan krimić!

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)

VREME

BROJ 1185
19. septembar 2013.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Aleksandar Anđić (foto), Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić, Jasmina Lazić (međuvreme), Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
korektori: Ana Ćuk, Marija Halupka, Stanica Milošević;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
daktilograf: Zorica Nikolić

internet izdanje
www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Međuvreme

06 Zoom: Toaletna politika

08 Domaći biznis i arapski mentalitet: Srbija do Abu Dabija

12 Privatizacija u sportu: Kako sponzorisati rupu bez dna

16 Narkotici: Drogu nema ko da spali

18 Poljopriveda i društvo: Klizavi pučki teatar

20 Selo u Srbiji (2): Sitan posed i odumiranje

23 Britanska privreda u Srbiji

31 Nuspojave: Sadržaj šupljine

32 Ljudi i vreme

35 Lisica i ždral: Predsednička kolonija

KULTURA

36 Nove knjige o početku Prvog svetskog rata: Mesečarenje i druge katastrofe

40 Rebeka Vest o Atentatu i početku Prvog svetskog rata: Sarajevo, 1914.

44 Intervju: Anja Suša

47 Knjige: "Juliette Society", Saša Grej

48 Knjige: "Strah od promaje", Slobodan Bubnjević

49 Koncert: Manu Chao

50 Knjige: "Tvrđava samoće", Džonatan Letem

51 TV manijak: Nacionalna pantomima

SVET

52 Masakr u Vašingtonu: Panika oko Bele kuće

56 Nemačka: Traži se treći

MOZAIK

58 Esej: Od kipa do kamena

64 Vojadžer: Na granici ništa novo

68 Strip: Iz zemlje zlata

70 Vreme uživanja: Kupanje

Za razliku od prethodnih godina, uobičajeno "najjači" prvi čin – "Žetva pšenice", prošao je gotovo nezapaženo: i puk i kritika bili zaokupljeni finalnim finalom finala maratonske sapunice "Rekonstrukcija vlade", obećano je da hleb neće da poskupi, štaviše – za mrvičak je i pojeftinio, pa koga briga

PIŠE: ZORAN MAJDIN

U pucnjavi u mornaričkom brodogradilištu "Nejvi jard" u Vašingtonu veteran marinac i radnik po ugovoru koji je "čuo glasove" ubio je dvanaestoro ljudi pre nego što je i sam likvidiran. Sve se dogodilo samo nekoliko kilometara od Bele kuće

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Zahvaljujući ljubaznosti Zadužbine Žozea Saramaga iz Lisabona i beogradske "Lagune", "Vreme" prenosi posthumno objavljen autopoetički tekst „Od kipa do kamena"

PIŠE: ŽOZE SARAMAGO

Na naslovnoj strani: Sarajevski atentat
Ilustracija: "Le Petit Journal", 12. jul 1914.

Fotografija Nemanje Pančića objavljena na izložbi fotografija "Srbija ispred objektiva", otvorenoj 17. septembra u Muzeju primenjene umetnosti u Beogradu. Na istom mestu zastupljeni su i fotografi Marko Risović, Saša Čolić, Marko Rupena, Nemanja Jovanović i fotograf "Vremena" Milovan Milenković. Izložba je deo projekta Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju GIZ i NUNS-a kojim se promoviše put Srbije ka EU.

PROGNOZA VREMENA ZA PERIOD 19. 9. 2013 — 25. 9. 2013.

18/09/13 *www.meteos.rs*

min°C max°C	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDELJA	PONEDELJAK	UTORAK	SREDA
Beograd	12 19	10 20	11 22	11 21	11 19	10 19	9 20
Vojvodina	10 17	7 20	9 21	10 20	9 18	7 19	6 20
centralna i južna Srbija	10 20	10 21	7 23	9 22	8 20	7 19	6 21

Samo prvog dana nepovoljna biometeorološka situacija uzrokovaće povremene tegobe kod većine meteoropata i hroničnih bolesnika. Najčešće će se javljati glavobolja, reumatski bolovi i nervoza. Od 20. do 25. septembra povoljnije biometeorološke prilike usloviće smanjenje i izostanak tegoba kod većine meteoropata.

Famoso
café pizzeria
Braće Ribnikar 65, Novi Sad

Doktor Votson

Ako ste pripadnik srednje klase, lekar, pravnik, učitelj, administrativni službenik, pa i novinar, odmah razbijte svoj kompjuter! Ne samo svoj, razbijte svaki koji vam se nađe u blizini, počupajte kablove za internet, otimajte smartfone i lupajte ih čekićem. Ili se pripremite za ogromne promene u životu. Jer, trećeg nema.

Industrijska revolucija udarila je početkom 19. veka na radničku klasu, mašine su mogle da izdrže i fizički urade više nego čovek – prost radnik. Mnogi su, isprva, ostali bez posla. Dva veka kasnije, informaciona revolucija, koja traje, čini to isto, ali ovoga puta srednjoj klasi. Kompjuteri polako zamenjuju sve one koji rade "predvidiv" intelektualni posao. Tako da će u budućnosti za ljude biti mesta u uslužnoj delatnosti, gde je čovek nezamenjiv, barem dok ne stvore pogodne androide, i u profesijama koje prosperiraju zahvaljujući računarima. To tvrdi jedan od najintrigantnijih ekonomista današnjice Tajler Kouen.

Po njemu superkompjuter poput IBM-ovog Votsona (*IBM Watson*) uskoro će moći da daje bolje dijagnoze od najboljeg lekara. Imaće sve dostupne informacije o svim simptomima svih bolesti kod svih ljudi (preterujem malo, naravno, ali teoretski je tako) i kada unesete svoje analize krvi, stolice, kože, tkiva itd., biće u stanju da za nekoliko sekundi da svoj sud i odredi terapiju. Ukoliko u sebi nosite i mikro sondu povezanu sa vašim pametnim satom, a koja kontroliše krv, pritisak, puls i ostalo, Votson će moći da prati i reakciju na terapiju i da je smesta koriguje. I još će ga svaki novi pacijent dopunjavati podacima. Naravno, sve to će biti pod nadzorom lekara, ali taman onoliko koliko i radnik u fabrici nadgleda kompjuterizovanu proizvodnju.

Zamislivo mi je i da neki takav sistem zameni, recimo, sudije za prekršaje. Unesu se svi elementi prekršaja, a okrivljeni popunjava elektronski upitnik i na osnovu toga se utvrđuje kazna. Ako poričete, idete kod "živog" sudije uz rizik da vam kazna bude znatno veća. U suprotnom možete da birate kaznu (novčana, negativni poeni, društveno koristan rad...) i blaža je, jer štedite državi za sudske troškove. Sudija za prekršaje mahom sasluša koga treba i primeni zakon, što bi često mogao da radi i dobro informisani softver.

Isto važi i za novinare, da ne štedimo sebe. Većina izveštaja sa događaja, naročito oni protokolarni, mogli bi automatski da se pišu ako se u "kalup" (templejt) unesu potrebni podaci, odnosno citati. Jer "rekao je, ukazao je, naglasio je, zaključio je" može da sastavi i računar, a takvih je izveštaja u medijima ohoho. Može čak i da ubacuje duhovite opaske, tu i tamo, nasumično, odnosno kopirajući neki sličan izveštaj iz prošlosti koji je pisao "pravi reporter".

Administrativci odavno trpe, veliki deo njihovog posla već rade računari, jedino što ih spasava su zakoni koji i dalje traže da svaki proces (nepotrebno) overi čovek. Što je samo osnov za korupciju. Jer, da se pitaju računari, građevinske dozvole izdavale bi se za sekundu, pod uslovom da podnosilac ispunjava sve uslove za gradnju.

Tajler Kouen prognozira dalju eroziju srednje klase ako se ne prilagodi. Ako "srednjaci" ne smisle kako da im kompjuter pomaže, umesto da se sa njim takmiče. Za razliku od manufakture, ručni rad neće biti na ceni. Ko danas lista, ako može da gugluje?

Nezaposlenost će zato biti udobnija, jer će nam sve biti kompjuterizovano. Zamalo pa raj.

ZORAN STANOJEVIĆ

Omnišamblz

Srlsli smo *dapi* i *derp* u pokušajima da *bazvardi* u svojim *LDR*; sve je to jedan *omnišamblz*.

Tako bi se u dogledno vreme, čim iz engleskog jezika, majke svekolikog novogovora, preuzmemo nove reči, mogla izgovoriti-napisati rečenica:

Ozbiljno smo glupi, neorganizovani ili nekoncentrisani, besmislenim govorom ili postupcima pokušavajući da privučemo pažnju u svojim odnosima na daljinu; sve je to sveobuhvatno loše vođenje, posledica niza grešaka i pogrešnih procena.

Srsli je nova skraćenica za *seriously*, ozbiljno; *dappy* označava glupost, neorganizovanost ili manjak koncentracije; *derp* je isto što i besmislen, glup, budalast govor ili postupak; bazvardi (*buzzworthy*) označava pokušaj da se privuče pažnja i interesovanje javnosti direktno ili posredstvom medija; *LDR* je sms skraćenica za odnos na daljinu (*long-distance relationship*). Najzad, *omnišamblz* (*omnishambles*) označava situaciju proisteklu iz niza grešaka i pogrešnih procena.

Sve pomenute reči engleskog novogovora našle su se pre dve-tri nedelje u kvartalno osvežavanom Oksfordskom onlajn rečniku. Omnišamblz je u Ujedinjenom Kraljevstvu bila reč godine (2012), izmišljena u političkoj televizijskoj komediji *The Thick of It*. Nove reči, značenja i fraze engleskog koje će ući u rečnik prolaze strogu selekciju. O tome svedoči podatak da se mesečno baza podataka povećava za oko 150 miliona reči prikupljenih širom sveta a u proseku se Oksfordskom onlajn rečniku godišnje doda samo oko hiljadu novih. Teško je ne složiti se sa uverenjem stručnjaka da to svedoči o "fascinantnom razvoju engleskog jezika" jer dobar deo novih reči ostaje u upotrebi, što su već pokazali najnoviji primeri fablet (*phablet*) i džorts (*jorts*). Prvo je elektronska sprava veličine između mobilnog telefona i tableta, a drugo reč dobijena ukrštanjem džinsa i šortsa.

Među novim rečima su i izraz oduševljenja skvi (*squee*); selfi (*selfie*), fotka samog sebe obično napravljena za puštanje na društvene mreže; tverk (*twerk*), ples sa naglašenim "seksualnim" pokretima... Izrazi osećanja u elektronskoj komunikaciji konačno su krsteni i zovu se imoći (*emoji*), a reč je u engleski istigla iz Japana, gde se uvrežila devedestih godina, od *e* – slika, i *moji* – slovo, znak.

Najveći broj novih reči vezan je, očekivano, za tehnologiju, gastronomiju i modu.

Dakle, ne morate se baviti samo egosrfingom (*ego-surfing*), pretraživanjem podataka o sebi na internetu.

ALEKSANDAR ĆIRIĆ

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Toaletna politika: Direktor policije u klozetu, Srbija u govnima. Besni rat unutar policijskih frakcija. Vlast ćuti, a opozicija traga za platformom delovanja kao da ne vidi koliko ovaj slučaj smrdi

Ako bilo šta može da sruši u narodu raširenо uverenje da ova vlast vodi reformsku politiku, onda je to aktuelno prepucavanje prvih pendreka Srbije koji su isukani kao sablje u nekom jeftinom dramoletu i neće biti vraćeni u kanije dok nekog ne poseku

PENDREČENJE: KUDA VODI POLICIJSKI RAT

Tabloidni rat oko duše, srca i tela policije nastavlja se punom parom. Jedni kukuriču a drugi informerišu i to tako traje već desetak dana. Saznali smo koliko je vremena Miodrag Veljović, direktor srpske policije, proveo u klozetu u jednom beogradskom hotelu s izvesnim Osmanijem, za ovu priliku predstavljenim kao "šef balkanske narko-mafije", i očekujem da će koliko sutra nadležna služba da objavi i nalaz urina pomenute dvojice.

Očigledno besni rat unutar vitalne službe u državi, službe od koje zavisi sigurnost građana, ali nadležni se slabo oglašavaju u zamahu opšte borbe protiv korupcije, dok se specifični slučajevi visokog rizika po državne interese i interese običnog sveta, guraju pod tepih.

Slabo se, da se razumemo, razumem u policijska posla, ali i ovi što su se hvalili da sve o tome znaju ne shvataju o čemu se to radi. Ovako, laički, čini mi se da treba uzeti govnjavu motku i sve ih razjuriti. Službe i frakcije unutar organa bezbednosti razmenjuju inkriminišuće fotografije i dele naokolo brojeve predmeta pod kojima se vodi unutrašnja istraga o čelnim ljudima policije.

Jedan od aktera, kolega po zvanju, predstavljen je čak kao ekspert za obaveštajni rad. Oduvek smo znali da takvih ima u novinarskim redovima, ali je ovo prvi slučaj da se neko time i pohvalio. Resorni ministar Ivica Dačić ćuti, za sada, kao zaliven, a Aleksandar Vučić, koordinator svih službi bezbednosti, nadaren da govori i o onome što mu nije resor, ćuti takođe.

Na naše oči, preko medija, makljaju se oni koji su ovlašćeni da u interesu naroda primenjuju silu. Osećaj sigurnosti običnog sveta mora da je sveden na istorijski minimum. Opozicija, kao neka šaka jada, gleda to preneraženo i ćuti, takođe. Ako su u traganju za bilo kojom vrstom političke platforme za svoje delovanje, eto im prilike za praktičan rad. Trebalo bi, hitno, da traže formiranje skupštinskog anketnog odbora koji bi raspravio stanje u srpskoj policiji.

Ili i oni ćute jer koliko sutra može isplivati neki nastavak te toaletne politike pa da se vidi ko je sve s kim, kada i gde išao na pišanje i da li je trajalo 13 minuta, ili kraće ili duže.

Ako se policija otela kontroli državnih organa i skupštinskog nadzora, đavo je odneo šalu, podjednako kao da se radi i o partijskoj borbi za primat u ovom sektoru. Direktor Veljović u klozetu, država, prosto rečeno, u govnima! I to je jedino što je jasno. Rat se inače vodi preko dva tabloida koji svoju relativnu popularnost duguju bliskosti sa službama, a s obzirom da su se našli na suprotnim stranama jasno je da se preko njih preslikava i podeljenost službi.

Ako bilo šta može da sruši u narodu raširenо uverenje da ova vlast vodi reformsku politiku, onda je to aktuelno prepucavanje prvih pendreka Srbije koji su isukani kao sablje u nekom jeftinom dramoletu i neće biti vraćeni u kanije dok nekog ne poseku.

Lista uzajamnih optužbi je podugačka: korupcija, nepotizam, politika hapšenja i nehapšenja, otimanje narodne imovine, zataškavanje slučajeva... i očekuje se eskalacija. Vlast ćuti, a opozicija ne vidi svoju šansu u ovoj temi koja je zaokupila i pažnju običnog sveta.

"DOSOVANJE": OKO ČEGA DA SE UJEDINI OPOZICIJA

Rekonstrukcija Vlade je bila maska koja je trebalo da prikrije nedostatak sposobnosti da uradi ono što je neophodno za

državu u očajnom ekonomskom stanju. Zato nastojimo da formulišemo koncept i napravimo organizaciju koja će taj koncept moći da realizuje, objašnjavao je krajem nedelje za "Blic" Čedomir Jovanović, lider LDP-a, poziv za organizovanu saradnju, koji je javno uputio pojedinim strankama i istaknutim pojedincima.

U Demokratskoj stranci, Novoj stranci, Ligi socijaldemokrata Vojvodine, kao i u poslaničkom klubu Zajedno za Srbiju, koje je Jovanović, uz nezavisne intelektualce, pozvao na saradnju, potvrdili su za "Blic" da su spremni za razgovor.

Ovaj pokušaj nekog novog "dosovanja" unapred je, čini mi se, kao što sam već pisao, osuđen na neuspeh. Nije stvar u tome da se pozvani i za sada nepozvani ne bi ujedinili kada bi ih to vodilo ka vlasti i časti, već je potpuno neverovatno da bi oni mogli da formulišu koncept oko koga bi se ujedinili.

Ovi što su sada na vlasti preuzeli su sve njihove koncepte – Evropska unija, Kosovo, ekonomija, korupcija, priznali su da je Zemlja okrugla i da je Darvin možda bio u pravu... pa ostaje nejasno na čemu bi gubitnici prošlih izbora gradili platformu koja bi ih ujedinila i eventualno okrenula politički točak.

Greše ako misle da političku budućnost grade na optužbama da je Aleksandar Vučić diktator. To što se on u sve meša nije nikakav dokaz za tu tvrdnju i nije nam bilo potrebno tumačenje američkog ambasadora. Verovatno nije bilo potrebno ni Vučiću.

Potreba za političkom arbitražom posledica je nedostatka, pa i nejasnog institucionalnog okvira države, ali u tom gustom testu svi politički akteri su ulepili prste i ne verujem da ovi što bi sad da se ujedinjuju veruju da se od tog testa može umesiti buduća pobeda.

Ne mislim, međutim, da je srpska opozicija bez ikakvih šansi u doglednoj budućnosti. Kako sada stvari, stoje tome će veći doprinos dati ujedinjena vlast nego što bi na tome mogli da porade ujedinjeni opozicionari.

SAVETNICI I MODELI: U POTRAZI ZA LJUBAVLJU

Bio nam je u gostima Dominik Stros-Kan. Primljen je na tromesečni probni rad, volonterski, dakle besplatno, a posle ćemo da vidimo koliko će njegovi saveti da koštaju. I mi i on.

Nesumnjivo je da je on ugledno, u najmanju ruku čuveno ime kad je reč o finansijama i drugim veštinama. Pristao je da nam pomogne zato što, kako reče, "voli Srbiju". Ja bih, pravo da vam kažem, voleo da su u pitanju neki drugi, konkretniji i jači motivi bivšeg direktora MMF-a. Dobro, nikad nije dovoljno onih koji nas vole. Velika je ovde potražnja za takvima. Meni neki put ličimo na napuštenu decu kojoj spokoj donose makar mio pogled i pokoja reč ljubavi. Pa bio to šeik ili Kan. ¶

SRBIJA DO

Srpski mediji i političari predvođeni Aleksandrom Vučićem postali su preko noći vrsni poznavaoci arapskog mentaliteta, sa tvrdnjom da je deo tog mentaliteta lično poverenje pri investiranju novca. Reklo bi se da je to nova činjenica o navikama u arapskom svetu, naročito poslovnom. Arapi jesu gostoljubivi, vole da se druže, pozivaju u kuću, reč brat ili prijatelj izgovara se gotovo odmah, ali kada dođe do pregovora o poslu, važe drugačija pravila

Priča o kapitalu iz Ujedinjenih Arapskih Emirata (UAE) koji će se uliti u Srbiju ne prestaje. Gostujući u "Kažiprstu" RTV B92, Mlađan Dinkić, trenutno na funkciji zamenika predsednika Komiteta za saradnju sa UAE, najavio je da je "Srbija na dobrom putu da sa kompanijom Mubadala Development iz UAE, potpiše predugovor o izgradnji prve faze fabrike čipova". Prva faza je izgradnja naučno-istraživačkog centra za poluprovodnike, u kome bi bilo zaposleno 50 naučnika, a ukoliko dođe do izgradnje fabrike, to bi bila investicija vredna četiri milijarde dolara, tvrdi se u vladi. Dinkić je rekao i da se očekuje da će ugovor o kreditu namenjenom za navodnjavanje biti potpisan "u narednim danima". Taj kredit je deo dogovora o ulaganju u poljoprivredu (vidi okvir).

Priča o fabrici čipova, ulaganju u poljoprivredu i najava mnogih drugih investicija iz UAE, zakotrljala se u Srbiji još januara ove godine, tokom posete šeika Mohameda bin Zajeda al Nahjana, prestolonaslednika Abu Dabija. Licitiralo se milijardama dolara koje će se uložiti u Srbiju, govorilo se o kupovini Jata i interesovanju za Jat tehniku, o izgradnji fabrike delova za Erbas i Boing, ulaganju u zajednički razvoj i opremanje raketnog sistema, koji će se proizvoditi u Srbiji; uz priče o poljoprivredi, pominjalo se i interesovanje za izgradnju kargo terminala na Aerodromu "Nikola Tesla", najavljivala se investicija u Luku Pančevo, dokapitalizacija Jugoslovenskog rečnog brodarstva; pominjana je i izgradnja turističke infrastrukture u zimskim turističkim centrima poput Kopaonika ili Stare planine, gradnja hotela na mestu gde se danas nalazi ruševina Generalštaba, a šeik je obišao i fudbalski klub Crvenu zvezdu.

Predstavnici srpske vlade utrkivali su se u najavi investicija, a najdalje je otišao ministar za građevinarstvo i urbanizam Velimir Ilić, koji je "ekskluzivno saopštio" da predstavnici UAE žele da naprave veliki polo klub na mestu hipodroma u Preljini kod Čačka. "Ti tereni bili bi među najmodernijima u Evropi. Tu bi bili izgrađeni veliki hoteli, a mi smo im dali svu potrebnu dokumentaciju", izjavio je Ilić.

Od početka priča o investicijama iz Emirata, lebdelo je pitanje otkud tako bogati investitori u Srbiji. Slavu je prigrabio Aleksandar Vučić, koji je sa Mlađanom Dinkićem bio na prvim razgovorima sa šeikom Al Nahjanom u Abu Dabiju krajem prošle godine. Vučić je tvrdio da je "kupio" šeika svojom skromnošću, jer na prvom razgovoru nije od njega ništa tražio. Postali su, po Vučićevim rečima, veliki prijatelji, bio je gost u šeikovoj kući, što je, kako Vučić kaže, kod Arapa znak velike časti i uvažavanja. Da je deo tog uvažavanja pao i na Mlađana Dinkića, pokazala je priča njegove supruge, koja je bila gošća na svadbi šeikovog sina.

Srpski mediji i političari predvođeni Vučićem postali su preko noći vrsni poznavaoci arapskog mentaliteta, sa tvrdnjom da je deo tog mentaliteta lično poverenje pri investiranju novca. Reklo bi se da je to nova činjenica o navikama u arapskom svetu, naročito poslovnom. Arapi jesu gostoljubivi, vole da se druže, pozivaju u kuću, reč brat ili prijatelj izgovara se gotovo odmah, ali kada dođe do pregovora o poslu, važe drugačija pravila. Onaj ko je bilo kada poslovao u nekoj arapskoj zemlji zna da su pregovori dugi i tvrdi. Poslovična ljubaznost i blagoglagoljivost su prisutne, ali nema mesta emocijama, kesa se teško otvara, utoliko teže što je slabija pozicija pregovarača. Osim toga, u arapskom svetu vreme sporije teče nego na Zapadu, od početka pregovora do realizacije eventualnog dogovora uvek protekne mnogo vode.

Tako je i od silnih ugovora čije potpisivanje je u januaru najavljivano "za nekoliko dana" ili "za sledeći mesec" dosad ostvaren samo jedan. Međudržavni ugovor o saradnji između Srbije i UAE parafiran je 17. februara, a sporazum o partnerstvu Srbije i avionske kompanije Etihad iz Abu Dabija 1. avgusta. Tim sporazumom je Srbija dobila novu kompaniju, "Er Srbija", u kojoj su partneri iz Abu Dabija vlasnici 49 odsto kapitala. Ugovor predviđa da obe strane u novu kompaniju, koju će voditi menadžment Etihada, ulože po 100 miliona dolara. Dugovi Jata u iznosu oko 170 miliona evra pretvoriće se u javni dug, odnosno preliće se na sve

ABU DABIJA

PRIJATELJI: Aleksandar Vučić i šeik Mohamed bin Zajed al Nahjan

foto: FoNet

Arapi u susedstvu

Predsednica Kosova Atifete Jahjaga bila je u poseti Ujedinjenim Arapskim Emiratima u januaru ove godine, odmah nakon posete šeika Mohameda bin Zajeda al Nahjana Beogradu. Jahjaga je zahvalila šeiku na pomoći za obnovu i ekonomski razvoj, veliku podršku koju su Emirati pružali Kosovu tokom i posle rata, a razgovaralo se i o saradnji u oblasti poljoprivrede, energetici i o mogućnostima investiranja na Kosovu.

Vladarska porodica Abu Dabija pominjala se u Crnoj Gori pre nekoliko godina kao potencijalni investitor na Velikoj plaži i Adi Bojani, pričalo se i o ulaganju u Prvu banku, ali ništa od toga nije realizovano. Predstavnici vlada Crne Gore i UAE potpisali su 2011. godine više sporazuma o ekonomskoj saradnji dve države. Crnogorska vlada prihvatila je u januaru ove godine predlog podgoričkog gradonačelnika da se osnivaču UAE, šeiku Zaidu bin Sultanu al Nahjanu, podigne spomenik u glavnom gradu, i da se jedna ulica nazove po njemu. To se desilo odmah po povratku premijera Mila Đukanovića iz UAE (ko se ovde tome zlobno nasmejao, valjalo bi da se seti obnove parka Tašmajdan plaćenog od strane Azerbejdžana, pod uslovom da se u parku podigne bista bivšeg predsednika te zemlje Hejdara Alijeva).

U avgustu su crnogorski mediji javili da šeik Hamed bin Ahmed al Hamed, rođak vladajuće kraljevske porodice iz Abu Dabija, pregovara o kupovini velikog zemljišnog kompleksa u uvali plaže Lučice. Predstavnici budvanske i barske opštine objavili su u septembru da se vode završni pregovori sa kompanijom Rojal grup iz Abu Dabija, koja je za prostor na području Kraljičine plaže ponudila 21,2 miliona evra, sa namerom da tu sagradi veliki turistički kompleks. Na raspisani tender za prodaju javila se jedino ta kompanija.

foto: Reuters

građane Srbije, što je bio jedan od uslova da bi do posla uopšte došlo, a Srbija preuzima i obaveze po socijalnom programu za višak zaposlenih. Procenjuje se da će država za to morati da izdvoji još oko 30 miliona evra. Svi detalji ugovora nisu objavljeni, ali se tvrdi da će "Er Srbija" do kraja godine dobiti 10 novih erbas aviona na lizing. Rečeno je i da će "Er Srbija" od gubitaša postati profitabilna kompanija za najduže dve godine, ali nije objašnjeno kako Srbija planira da namakne novac za preuzete finansijske obaveze.

Od ostalih investicija, objavljeno je i da je šeik Al Nahjan početkom jula kupio hotel Jugobanke na Kopaoniku. Sve ostalo je još uvek na čekanju, mada su investitori iz Emirata česti gosti u Srbiji u poslednje vreme. *U avgustu su* Velimir Ilić i prvi čovek kompanije Global Capital Advisors Management (GCAM) iz UAE, Arun Ramsvarupdži Pančarija, potpisali memorandum o saradnji, koji predviđa investiranje te firme u srpsku infrastrukturu i građevinarstvo. Pomenuti su izgradnja kargo centra Lađevci, stanogradnja, turizam, auto-putevi i agrobiznis. Prema Ilićevim rečima, najpre će biti izrađene kvalitetne studije i projektna dokumentacija, nakon čega će početi i realizacija projekata. Najavljuje se i da će Rojal banka iz Abu Dabija otpočeti sa radom u Srbiji sledeće godine.

I DALJE U POSLOVIMA SA ARAPSKIM BIZNISMENIMA: Mlađan Dinkić sa delegacijom iz Katara

Al Dahra

Mlađan Dinkić je krajem marta u Abu Dabiju potpisao ugovor o zajedničkom ulaganju u poljoprivredu Srbije vredan 400 miliona dolara sa poljoprivrednom kompanijom Al Dahra. Rečeno je da će 200 miliona dolara biti iskorišćeno za izgradnju sistema za navodnjavanje na teritoriji čitave Srbije, uključujući i izgradnju i obnovu kanalske mreže, dok će drugih 200 miliona dolara biti namenjeno za povoljne dugoročne kredite za nabavku opreme, da će Al Dahra proizvoditi hranu u Srbiji, ali će je i kupovati od ostalih proizvođača i zatim izvoziti u Emirate i na druga tržišta.

ZASLEPLJENOST BOGATSTVOM: Palm ajlend u Dubaiju

KREDIT I VRAĆANJE

Prošle nedelje, javnost je opet ustalasana pričama o arapskim parama. Prvo je najavljeno da će partnerima iz Abu Dabija biti ponuđeno da kupe Crvenu zvezdu, da bi potom vicepremijer rekao da je zamolio šeika Mohameda bin Zajeda da Ujedinjeni Arapski Emirati Srbiji daju kredit od dve ili tri milijarde dolara po najnižoj kamatnoj stopi, na 20 ili 30 godina, dodajući da bi kredit pod tim uslovima bio "gotovo poklon za ovu zemlju". Milijarda od kredita bi, kako je najavio Vučić, bila iskorišćena da se otplate ranije uzeti skupi krediti, a ostatak zajma bi se ubrizgao u privredu.

Mada je javnost uglavnom pozdravila najavu "prijateljskog kredita", opet je ostalo otvoreno nekoliko pitanja. Najpre, uslovi se još ne znaju, po štampi se nagađa da li će kamata biti pola procenta, jedan, dva ili više procenata, kao da se radi o pijačnoj prodaji. Izjava u kojoj je kredit milijardu manje ili više zvuči neozbiljno u zemlji u kojoj je otvaranje fabričice sa desetak radnika državni događaj. Šta je garancija sa naše strane u slučaju da Srbija ne bude mogla da otplaćuje kredit kada za to dođe vreme, takođe ne znamo. U najavi "ubrizgavanja" u privredu para koje preteknu od sanacije dugova nedostaje samo jedan detalj, kome će i za šta te pare biti ubrizgane.

Što se tiče bajkovitih priča o šeiku koji će na molbu svog prijatelja Vučića dati koju milijardu da spase posrnuli srpski budžet, o ličnom poverenju kao glavnom uslovu investicija i kredita, valjda investitori iz Emirata ne prate sve izjave ovdašnjih političara, jer bi mogli pomisliti da im se neko podsmeva. U januaru je Vučić rekao da je šeik Mohamed potvrdio spremnost da u Srbiji investira i u poslove koji mu neće doneti zaradu, ali će pomoći oporavku Srbije. Zvuči lepo, možda je šeik to i rekao u formalnom izlivu ljubaznosti, čestom kod Arapa, ali šeik pomaže ljude po svetu kroz svoje dobrotvorne fondacije, a u poslu valjda gleda da lični, porodični i državni kapital što povoljnije plasira. Predstava o dobrom i naivnom princu koji rasipa milijarde na osnovu tek sklopljenog prijateljstva zvuči infantilno, i po princa i po slušaoce. Šta tek reći o Dinkićevim i Vučićevim izjavama da nam se Nemci i Švajcarci dive i pitaju kako smo uspeli u Srbiju da dovedemo najmoćnijeg investitora u svetu?

Srpska politika tako se ponovo manifestuje kao mešavina horora i lakrdije. Sa jedne strane, priča se da je domaća ekonomija u stanju "odmaklog kancera", sa druge se najavljuju milijarde koje će se po Srbiji prosuti kao kiša, bez obzira na očajan poslovni ambijent, još goru infrastrukturu, manjak stručnjaka, samo na osnovu bratstva šeika i Vučića. Ako se povoljnim kreditom vrate nepovoljni, to svakako dobro zvuči, naročito kada je državna kasa prazna, ali predstavljanje kredita kao poklona je tragikomično, a nema povoljne kamate za onoga koji ništa ne radi.

U svakom slučaju, arapskih milijardi nema još u Srbiji, mada se svakodnevno najavljuju. Ako ih bude, sve i da cifre budu manje od gromoglasno najavljenih, ne bi trebalo biti razočaran. Siromahu je svaka para dragocena, pod uslovom da nije dobijena pod nekim nezgodnim uslovima o kojima ćemo čuti tek u budućnosti, a Srbija nije jedina u regionu koja se trka za naklonost bogatih (vidi okvir "Arapi u susedstvu"). Ono što brine je tajanstvenost koja prati sve pomenute poslove. Ako je ugovor kojim se nesrećni Jat konačno udomio tako povoljan kako tvrdi vlada, zašto mu ne objave sve detalje?

Razlog za brigu je i nonšalantnost kojom se Vučić, Dinkić, Dačić gađaju milijardama evra i dolara. Moglo bi se to objasniti neiskustvom ljudi koji se oduvek bave samo politikom i od toga dobro žive, pa sa realnim životom nisu imali mnogo dodira i možda zaista veruju da tolike pare padaju s neba. Mada je mnogo verovatnije da znaju da takve priče dobro zvuče kod osirotelog naroda, pa ih vrte do besvesti. Sva trojica bi, međutim, morali da budu svesni da takve priče imaju ograničen rok. Snova o velikim ulaganjima smo se naslušali, smenjivali su se i smenjuju se auto-putevi, brze pruge, fabrike, rafinerije, najveći solarni park na svetu, kanal do Egejskog mora, procvat poljoprivrede. Sve to u državi koja i danas troši nezarađene pare, računajući da će je spasti čudo, u kojoj se i dosadašnji krediti ne mogu povući jer gomila projekata nije kompletirana, poput onih za puteve. Niko iz vlasti da kaže da je Srbija neuređena zemlja jeftine radne snage, sa nešto malo resursa i nekoliko firmi koje se mogu prodati, u kojoj svaki investitor zna da može da diktira uslove. A tu realnost bajke o čudesnom prijateljstvu neće promeniti. ¶

MOMIR TURUDIĆ

foto: Reuters

foto: Nebojša Parauš

Kako sponzorisati rupu

Prvi potpredsednik Vlade pomenuo je da Zvezda i Partizan moraju da budu privatizovani ako žele da opstanu. Svi su potvrdno klimnuli glavom i nastavili da rade isto što i do sada

Ko kaže da nema sloge u srpskom fudbalu i da su uprave Partizana i Crvene zvezde u zavadi? Kako je Aleksandar Vučić ponovio nekoliko puta u dve poslednje nedelje da klubovi moraju da budu privatizovani i da država od njih mora da zarađuje, predstavnici uprava oba "giganta" su se oglasili podržavajući ideju prvog potpredsednika Vlade.

I predsednik Partizana Dragan Đurić Zekstra i prvi potpredsednik Crvene zvezde Nebojša Čović rekli su da jesu za privatizaciju i da je to jedini način da se ovi klubovi "dovedu u red" i da se povrati "stara slava".

PRVI I DRUGI U SELU

Žar stare slave tinja više na stadionu Crvene zvezde nego na stadionu neumrle JNA. Proteklog vikenda se skupilo 50.000 ljudi da gleda utakmicu sa FK Donji Srem povodom pedesetogodišnjice najvećeg sportskog objekta u Srbiji. Zvezdina "armija navijača" je i ovoga puta pokazala svoju snagu i čini se da samo Ceca, Čola i Aca Lukas mogu više ljudi da okupe u Srbiji.

Ali avaj, sve je bilo uzalud: tim je nastavio sa antifudbalom na terenu i osvojio je samo bod protiv seoskog kluba iz Pećinaca za koji imamo sve poštovanje.

Mogli su Delije da zapale i ceo stadion bakljama i mogao je svaki navijač posebno da ima svoju koreografiju, to ništa ne menja: snaga navijača plaši igrače domaćeg tima više nego protivnike koji igraju uz inat. Tim Zvezde se prepadne svoje gromoglasne i brojne publike i nije u stanju da pobeđuje.

U takvoj atmosferi, dobro je da pričamo sada o privatizaciji. Tomislav Karadžić bio je tema za početak sezone, a sada ćemo se baviti prodajom klubova koji čine "sportske brendove Srbije" i "ponos nacije". Priča o privatizaciji, dolasku Romana Abramoviča, Gasproma ili šeika

foto: Marko Metlas

foto: Reuters

SLUČAJ ZVEZDE I PARTIZANA: Stadion; uprave (Dragan Džajić i Nebojša Čović – gore; Dragan Đurić – dole); navijači

bez dna

solidan je kišobran da se ne govori o haosu koji je u Zvezdi napravljen od trenutka kada su klub preuzeli ljudi koje je regrutovao Aleksandar Vučić.

Na drugoj strani Topčiderskog brda, koji živi u ogromnoj senci Zvezde, a po rezultatima je gromada koja će zdrobiti Zvezdu, tu i tamo se oglasi neko da kaže da može i ovo i ono, ali nema nikakvih velikih priča. I pored svih problema tim pobeđuje, što svojim trudom, što uz diskretnu pomoć sudija, i opet je prvi na tabeli kakve-takve lige Srbije. Osim toga, klub je i pored prodaje dvojice najtalentovanijih mladih igrača Srbije, Lazara Markovića i Ace Mitrovića, ove jeseni promovisao još mlađeg i jednako talentovanog Andriju Živkovića, koji sa sedamnaest godina dominira u srpskom fudbalu. Pored njega ističe se Miloš Jojić, a ako uspeju da urazume Nikolu Ninkovića opet će biti dominantni.

Partizan opstaje na modelu koji je u devedesetim ustanovio Žarko Zečević i koji je institucionalno podržao Tomislav Karadžić: oni su najbolji klub u Srbiji, a za više se ne trude previše. Stari Zečevićev projekat izgradnje stadiona koji su vojska i uprava Grada Beograda zaustavili početkom prošle decenije bio je dobar način da ovaj klub poskoči i korak više iz srpske letargije i da postane referenca u Evropi. To se nije dogodilo i sada mu je budućnost neizvesna: uprave koje su došle posle Zečevića konzervirale su model i nisu nikada ni izlazile sa bilo kakvim predlogom modernizacije kluba, utvrđivanja vlasništva ili imovine. Sažeto: govore gde treba, osvajaju trofeje i žive od unosne prodaje igrača.

Nekada najveći klub u regionu, Crvena zvezda izgubila je svaki sjaj: tamo su se izmenjale razne uprave u poslednjih deset godina, svako je imao svoje ideje i niko ništa nije uradio osim što je uvećao dugove i odložio neminovno podvlačenje računa. Uprava koju je vodio Vladan Lukić od 2009. do 2012. dovela je Gasprom, uredila članstvo, koliko-toliko, podigla očekivanja, ali nije imala rezultat jer nije imala nikakvu podršku države za svoje planove. Kada su pre godinu dana pokušavali da od jedne banke dobiju višemilionski kredit da bi ostali likvidni, bili su odbijeni. Igrače koje su tada mogli da prodaju – nisu, ostali su bez novca i projekat je propao. Nova, Vučićeva uprava »

ništa nije uradila: ona je nalik onoj koju je vodio Toplica Spasojević 2008. godine, kada je posle krupnih najava usledio najveći pad kluba.

"KRUNSKI BISERI"

Sada čujemo, opet, da je Zvezda veliki brend i da postoje zainteresovani koji bi "to" kupili. Formalno, prema Zakonu o sportu privatizaciju treba da sprovede Agencija za privatizaciju i to je ono što je bila tačka sporenja kada je zakon bio u raspravi jer su ljudi iz klubova govorili da "ono što važi za cara, ne važi za konja" to jest sport je mnogo specifičniji od druge industrije.

Srbija, odnosno njene institucije dokazale su da nisu imale ni ideju ni želju da urede sport u Srbiji proteklih desetak i više godina i zato je ova oblast više simbol

foto: Srđan Stevanović

foto: AP Photo

nasilja nego "lepše Srbije". Trude se političari da stanu iza velikih sportskih rezultata i da nam objasne da su "sportisti ambasadori", da oni na najbolji način reprezentuju državu i slične stvari. Međutim, nema nikakvog dokaza suštinske veze između uspeha sportista i imidža neke države jer da ta veza postoji Jamajka bi bila najtraženija država na svetu, svi bi hrlili tamo, ali to nije slučaj. Novak je veliki, ali je Jusein Bolt još veći, međutim to nije unapredilo konkurentnost države i pospešilo životni standard u toj karipskoj državi.

Dakle, treba uraditi nešto sa nasleđenim "stanjem" u sportu, treba odrediti titulare koji će odgovarati za plaćanje poreza i finansijske izveštaje, ali i kupiti profit ako ga i kada ga bude. Kada su Zvezda i Partizan u pitanju, bilo je reči o tome da njih treba svrstati u red nečega što je od "nacionalnog značaja" i što bi trebalo valjda da ima poseban tretman u postupku "pretvorbe" iz ničijeg u privatni kapital. Sada se čini i da je to napušteno jer je Vučić rekao da je privatizacija neizbežna i neophodna (неапходима, na ruskom) i to je dobro jer od priča šta je nacionalna vrednost može samo da profitira hulja, kao i do sada.

Postoje glasovi u javnosti, kao onaj bivšeg sudije Zorana Ivoševića, koji govori da je Zvezda privatni klub i da je vlasništvo, članova ali teško da će to imati nekog značaja ako Vučić uspe da zaista dovede šeika iz Ujedinjenih Arapskih Emirata i objasni mu da je fazon da ima i jedan klub na Balkanu. Njegov prijatelj Mohamed al Zajed ima ozbiljne namere u Srbiji: u pripremi je otvaranje banke koja bi trebalo da "nosi" sve projekte a oni da budu finansirani novcem iz UAE. Zvezda i Partizan bi mogli da budu biser u njegovoj kruni projekata u Srbiji, i ako je istina da on zapravo treba da bude finansijer onoga što se zove "Beograd na vodi", moguće je da ova dva kluba dobiju nekog vlasnika iz ove prijateljske države. Važno je reći, u postupku neke buduće privatizacije, trebalo bi da bude obavezno da svi znamo ko je krajnji vlasnik kapitala kojim se kupuju klubovi, ako do toga uopšte dođe. Da ne bude kao sa ovom "običnom" privatizacijom koja je poslužila za pranje novca stečenog prodajom droge, ljudi i oružja.

To su pretpostavke i nema dokaza da postoji ikakav dogovor kojim bi ovo moglo da bude garantovano. Ako toga ne bude, biće potrebno izraditi mehanizam unutar Agencije za privatizaciju kojim će privatizacija biti pokrenuta. Dosadašnja iskustva su negativna: na primer, godinama se prodaje FK Smederevo iz Smedereva po ceni od dvestotinak hiljada evra i ništa se nije dogodilo. Dakle, teško je očekivati da u državi u kojoj 60 odsto ukupnih "privrednih aktivnosti" nose državne firme postoje preduzetnici koji će kupovati sportske klubove i baviti se njima: bilo da je reč o Zvezdi, Partizanu ili FK Dinamo iz Vranja.

Kada je reč o kupcima iz inostranstva verovatno bi možda neko bio zainteresovan za Partizan i Zvezdu, fudbalske klubove, ako bi na tim lokacijama mogao da izgradi poslovno-stambeno-sportski kompleks što je takođe problematično jer na lokaciji blizu ovih stadiona postoji projekat izgradnje gigantskog Delta megasitija, pa je pitanje kako bi sve to na gomili funkcionisalo.

To su samo neki, najočevidniji problemi ili izazovi koji stoje pred državom i budućim titularom a kada pogledamo sportski kontekst onda je situacija još beznadežnija. Teško je verovati da iko ozbiljan ima želju da uloži u klub koji se muči sa Donjim Sremom, odnosno, takmiči se u ligi koja jedva ima nekoliko klubova sa nekakvim stadionima. Sportski motiv bi mogao da se rodi ako bi bila formirana nekakva regionalna Gasprom – Južni tok liga u kojoj bi nastupali najveći klubovi Bugarske, Srbije, Rumunije, Hrvatske, Mađarske i BiH, na primer. Takav kontekst bi mogao da bude privlačan za investitore, ali i to treba proveriti i sve je to na dugačkom štapu.

Na kraju, možda bi trebalo da se sve vrati na niži nivo i da se pokuša da se uradi neka vrsta "vaučerske privatizacije" gde bi članovi kluba ili ljudi sa lokala bili akcionari, pa šta bude: ako postoji unutar zajednice potreba za nekim klubom, onda će se ljudi organizovati da to održavaju, a ako toga nema onda taj klub i ne zaslužuje da se veštački održava u životu i da bude "budžetski bunar bez dna". Ljudima treba reći: ako vam je stalo, ako vam je potreban, podržite svoj klub, ali im treba garantovati i da će država nadgledati proces.

Međutim, autor ovog teksta ne veruje da će se to dogoditi dok god se političari "ponose" uspesima sportista, a izbegavaju da se jasno odrede prema siledžijama, koji su uzurpirali sportsko polje. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

ACADEMY AWARD® NOMINEE
HUGH
JACKMAN
ACADEMY AWARD® NOMINEE
JAKE
GYLLENHAAL
ACADEMY AWARD® NOMINEE
VIOLA
DAVIS
GOLDEN GLOBE® NOMINEE
MARIA
BELLO
ACADEMY AWARD® NOMINEE
TERRENCE
HOWARD
WITH
ACADEMY AWARD® WINNER
MELISSA
LEO
AND
PAUL
DANO
ZATVORENICI
ALCON ENTERTAINMENT PRESENTS
AN 8:38 PRODUCTIONS/MADHOUSE ENTERTAINMENT PRODUCTION
HUGH JACKMAN JAKE GYLLENHAAL "PRISONERS"
VIOLA DAVIS MARIA BELLO TERRENCE HOWARD
WITH MELISSA LEO AND PAUL DANO MUSIC BY JÓHANN JÓHANNSSON
MUSIC SUPERVISOR DEVA ANDERSON COSTUME DESIGNER RENÉE APRIL
EDITED BY JOEL COX, A.C.E. AND GARY D. ROACH PRODUCTION DESIGNER PATRICE VERMETTE
DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY ROGER A. DEAKINS, ASC, BSC CO-PRODUCER STEVEN P. WEGNER
EXECUTIVE PRODUCERS EDWARD L. McDONNELL JOHN H. STARKE ROBYN MEISINGER MARK WAHLBERG STEPHEN LEVINSON
PRODUCED BY BRODERICK JOHNSON KIRA DAVIS ANDREW A. KOSOVE ADAM KOLBRENNER
WRITTEN BY AARON GUZIKOWSKI DIRECTED BY DENIS VILLENEUVE
MCF
ALCON
PREMIJERA 18. SEPTEMBAR, SAVA CENTAR, 20:30

Drogu nema ko da spali

O obezbeđivanju velike količine zaplenjenih narkotika se vodi računa, ali je rizik od zloupotreba iz godine u godinu sve veći, kaže za "Vreme" Saša Mitić, šef Odseka za prevenciju i suzbijanje delikata opojnih droga iz Uprave kriminalističke policije

Foto: A. Anđić

Od 1999, kada su na snagu stupili zakoni o zaštiti životne sredine, droga koju je MUP Srbije zaplenio nije uništavana, tako da se u skladištima policijskih uprava širom Srbije nakupilo oko deset tona narkotika. Postoji Uredba o načinu i postupku uništavanja psihoaktivnih kontrolisanih supstanci oduzetih na osnovu odluke nadležnih organa kojom su uređeni način i postupak uništavanja; postoji i akcioni plan MUP-a usklađen sa zakonima i Studijom o proceni uticaja na životnu sredinu spaljivanja zaplenjenih narkotika u Termoelektrani "Nikola Tesla" (pedeset kilograma na sat). Međutim, radna grupa Ministarstva zdravlja stopirala je proceduru uništenja narkotika i od 2011. godine nadalje ništa nije urađeno.

Mada bi zaplenjena droga trebalo da se čuva u depoima sudova, ona se nalazi u prostorijama policijskih uprava koje nisu predviđene za tu namenu. O obezbeđivanju tolike količine narkotika se vodi računa, ali je rizik od zloupotreba iz godine u godinu veći, kaže Saša Mitić, policijski savetnik i šef Odseka za prevenciju i suzbijanje delikata opojnih droga iz Službe za suzbijanje kriminala Uprave kriminalističke policije.

"Srbija je lider u borbi protiv narkotika u regionu, što je pomenuto i u Izveštaju Evropske komisije za 2012. godinu", kaže Mitić i dodaje da je taj izveštaj potvrdio i izvestilac za Evropsku uniju na Otvorenom dijalogu za pridruživanje EU, u martu 2013.

U brojevima to znači da je 2012. godine (statistički pregled za 2013. nije još izrađen) u 5000 akcija zaplenjeno 2,4 tone droge, što je za tonu više nego 2011. Uhapšeno je oko 4750 osoba i podneseno za isti period 4800 krivičnih prijava.

Iako napominje da MUP-u treba još ljudstva, organizacionih jedinica i materijalno-finansijskih resursa, Mitić navodi da su vrste, količina i transport narkotika u Srbiji i kroz Srbiju pod kontrolom tokom poslednjih godina: "Do toga smo došli usled pojačanih aktivnosti MUP-a na prevenciji i sprečavanju (kroz akcije 'Morava' i 'Mreža'), ali i usled ulaska Bugarske i Rumunije u Evropsku uniju. Naime, granične kontrole su slabije na ulazu u Bugarsku negoli kroz Srbiju, pa se narko-dilerima više isplati da prelaze duži put."

Drugi put droge kroz Srbiju je takozvana Balkanska ruta, koja se kroz našu zemlju poklapa sa auto-putem E75. To je deo puta kojim se heroin iz Avganistana, preko Turske i Albanije, prebacuje dalje u Hrvatsku ili Mađarsku. Osim ova dva, aktivan je i treći put: preko Turske, Albanije, Kosova, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Hrvatske. Mitić napominje da su ovo globalni pravci i da ima i drugih. Suprotnim smerom, zapad–istok, ide kokain. Sudeći po prošlogodišnjim zaplenama MUP-a (oko četiri kilograma; vidi tabelu), ta droga u Srbiji, zbog svoje cene, nije mnogo prisutna.

Mitić napominje da narko-poslovi u regionu funkcionišu po striktnim tržišnim pravilima ponude i potražnje i bez nacionalnih prepreka. Kada je reč o onome što se prodaje u Srbiji, hijerarhija je uređena piramidalno. Veliki igrači jeftino kupuju čist heroin, a zatim ga, u zavisnosti od potražnje, mešaju sa raznim supstancama pa se količina uvećava i po nekoliko puta. Količine se daju dilerskim mrežama, a svako u tom prodajnom lancu uzima procenat. Na kraju se dolazi do paradoksa da je ono što se prodaje na ulici najskuplje i najprljavije. Takođe, najmanji procenat zarade imaju najsitniji dileri, koji su često zavisnici, narkomani.

Prošlogodišnje zaplene:

Heroin oko 55 kg

Kokain oko 4 kg

Marihuana oko 2,2 t

Hašiš oko 700 g

Amfetamin oko 13 kg

Amfetamin oko 312 tableta

Ekstazi oko 2500 tableta

LSD oko 160 doza

Foto: AP

Nepopularna igra brojeva

Borba protiv organizovanog kriminala i korupcije je i dalje nepresušna tema u Srbiji. Gostujući na RTS-u 12. septembra, prvi potpredsednik Vlade Srbije Aleksandar Vučić ponovio je rezultat od 180 podignutih optužnica Tužilaštva za organizovani kriminal (TOK) koje je nazvao nikad jačom borbom protiv takvog kriminala. Kako je "Vreme" već pisalo, prostom matematikom se dolazi do podatka da je tih 180 optužnica dosadašnji prosek TOK-a.

Statistika iz oblasti opšteg kriminala pokazuje da su ovogodišnji rezultati gori nego prošlogodišnji. Tokom 2012. godine, na teritoriji Srbije je počinjeno 96.695 krivičnih dela. Za prvih osam meseci ove godine – 66.102. Mesečni prošlogodišnji prosek je bio 8057 krivičnih dela, naspram ovogodišnja 8262.

Ukupan broj uhapšenih prošle godine je 54.559, a ove 34.073. Prošle godine se mesečno hapsilo 4546 osumnjičenih, a ove – 287 manje.

Mitić ne želi da govori o ceni narkotika jer je to jedan od vidova prevencije. Sa druge strane, napominje da nema lakih i teških opojnih droga, već su sve opasne i teške po zdravlje i život čoveka. "To je osnovno pravilo kriminalistike kao nauke i osnovno pravilo u operativnom postupanju.

Takođe, u Republici Srbiji ne postoji nijedna legalizovana opojna droga. Medicinska upotreba određenih psihoaktivnih supstanci je, naravno, zakonski uređena. Sve ostalo vezano za droge je krivično delo, bez obzira na količinu ili vrstu droge."

Osim operativnog rada, u borbi protiv droge, MUP pridaje pažnju i edukacji. Decembra prošle godine, Služba za suzbijanje kriminala i Uprava kriminalističke policije obučile su 54 edukatora koji u osnovnim i srednjim školama u Srbiji drže predavanja đacima, roditeljima i školskom osoblju. Mitić pominje ideju i da se u redovan školski program uvedu predavanja na ovu temu – kao sistem rane prevencije. ¶

MIRKO RUDIĆ

Klizavi pučki teatar

Libreto za operetu kojom se obično otvara jesenja društveno-poljoprivredna sezona već decenijama skoro pa da je isti: nezadovoljni otkupnim cenama njihovih proizvoda Ratari prete blokadama saobraćajnica sve dok se "ne učini nešto", hor Uljara iz kartelske busije sve napade odbija baražom "ponude i potražnje", a predstavnici Države, do prošle godine dekorateri, rekviziteri i šaptači na istoj sceni, nezainteresovano zevaju u ložama tik iznad scene i u pauzama između činova objašnjavaju da su pšenica, kukuruz, suncokret i soja berzanska roba, te da to što se na sceni odvija sa njom nema ama baš ništa

Za razliku od prethodnih godina, uobičajeno "najjači" prvi čin – "Žetva pšenice", prošao je gotovo nezapaženo: i puk i kritika bili zaokupljeni finalnim finalom finala maratonske sapunice "Rekonstrukcija vlade", obećano je da hleb neće da poskupi, štaviše – za mrvičak je i pojeftinio, pa koga briga. Ni najava drugog čina, po pravilu najneinteresantnijeg – "Berba kukuruza", nije naišla na bilo kakav odziv, te je odložen "za posle", a možda zbog nezainteresovanosti aktera, publike, svakako bude i otkazan.

Da će ove sezone suncokret biti "zrno zapleta", moglo je da se nasluti još prošle godine u ovo doba: uprkos žestokoj suši, žetva suncokreta bila je skoro pa pristojna, u poređenju sa kukuruzom izvrsna čak, ali ipak ispodprosečna, time i nedovoljna da se popune prerađivački kapaciteti Uljara. Kako ovde, tako beše i u daljem i bližem susedstvu: pristojno, ali (ipak) ispodprosečno, nedovoljno da se popune prerađivački kapaciteti, zbog čega je cena suncokreta na za nas referentnoj Budimpeštanskoj berzi otišla u nebesa.

Poskočila je cena i na ovdašnjoj takozvanoj berzi – Produktnoj: brat Uljar jeste brat, ali naše kese, pa i naše uljare, nisu sestre, zaključiše svaki za sebe ono Uljara što do tada u slozi držaše domaće tržište bratski podeljeno, pa počeše da se otimaju o kooperante. Da predstava bude zanimljivija, pojaviše se i neki nevaljali Izvoznici koji uzletu (pro)cena dadoše dodatnog zamaha. Rezultat: cena suncokreta poskoči još i još, pa i preskoči onu budimpeštansku, a ovdašnji ratari počeškaše bradu: nije loše to tržište. Sa druge strane, Uljari se počešahu oko glave: na klizavom behu, neće to na dobro da izađe.

PLJAS

Tu se (naizgled) niotkuda pojavi Država sa uredbom kojom "na određeno vreme" zabranjuje izvoz pšenice, uljarica i šećerne repe, zanimljivo – ne i kukuruza, kasnije će se saznati zašto. Ergo, cene se namah smiriše, jer Izvoznici behu sa scene odstranjeni. Pobuniše se Ratari: šta se sad Država meša u delokrug NJ. V. Tržišta, baš sad kad dođe i taj vakat da i oni malo omaste brk.

Država je morala da se umeša, mada nevoljno, objasnio je tada Rasim Ljajić, ministar trgovine spoljne i unutrašnje, telekomunikacija pride: Država je morala da reaguje, e da bi se održala cenovna stabilnost i prehrambena sigurnost Puka.

Odmah zatim pekari su najavili veće cene, a zejtina je nakratko iz prodavnica nestalo, da bi se malo zatim pojavio, ali skuplji: nije više koštao 120, već 140 dinara, ama ne zadugo... Zaustavio se na nešto više od 170 dinara.

Nije to sa zejtinom, kao i sa hlebom, bilo neko bogzna kakvo iznenađenje: knjižilo se kao uobičajena jesenja pojava, ali ipak – sa 120 na 170 dinara!

Obišao je (tada) Ljajić Uljare, da vidi o čemu je reč – zašto zejtina naprasno nema i zašto je toliko poskupeo kad se (najzad) pojavio. Braća Uljari su mu objasnili da nije reč o veštačkoj nestašici, već da su pogoni u redovnom remontu te da je zbog toga ponuda smanjena, a da su za (ono poslednje) poskupljenje odgovorni trgovci, a da će "sve doći na svoje" čim remonti prođu.

I prošli su, ali za mesec dana, ali tako da je zejtina (opet) bilo, ali po "onoj" ceni. Ne seti se Država tada da interventno ukine uvozne carine na zejtin, e da se rupa na tržištu popuni i održi ona "cenovna

stabilnost". Puk na sve to nije ni reagovao, srećan da zejtina u prodavnicama uopšte ima.

OBRAČUN

Bez obzira na to o kom je zrnu reč, pravi zaplet u svim dosadašnjim operetama koje su na repertoaru otkad je ova takozvana demokratija, dakle ne samo u ovim "društveno-poljoprivrednim", banalan je – koliko šta košta: koliko košta proizvodnja

sirovine, koliko prerada, koliko distribucija, koliko košta ona silesija gospodara, funkcionera i činovnika koji se grade neveštim kad god nešto konkretno treba da se odluči i sprovede. O raspodeli ostvarenog viška vrednosti je reč.

Prosto je to: prvo (njiva) mora da se poore kako treba, pa da se pođubri kako treba, zatim da se zaseje (opet) kako treba. Posle toga sam bog malo, mada ne značajno, doprinese, odmogne, ili ne obrati pažnju.

U vreme setve, "Vreme" je o tome pisalo kad beše vreme za to, setvena kalkulacija – istina onako kako su je drugovi posejaše braća Ratari više nego inače, uradiše sve baš kako treba što je za posebnu pohvalu – tako bi, valjda trebalo i inače da bude, radovaše se dobrom rodu, lepoj zaradi... Kad ono – na onom tržištu koje im je prošle godine na ruku išlo, odjedared pade cena: zrno koje je prošle godine koštalo najmanje 500 evra po toni, sad je dvostruko jeftinije, a od te (očekivane) zarade neostade ništa – ponuđena je dva puta niža cena od prošlogodišnje.

Zadružni savez Vojvodine, mada tek kad je opereta već odmakla, obavio je "kalkulaciju troškova" po kojoj cena kilograma suncokretovog zrna ne može biti niža od 36 dinara, jer toliko košta puka proizvodnja, te da bi otkupna cena morala da bude bar 40 dinara, jer red je da ratari nešto i "akumuliraju". Na srpskom jeziku rečeno – da zarade nešto.

IZ GODINE U GODINU: Blokade nezadovoljnih poljoprivrednika na putevima

Uljari videli, beše (za suncokret) negde oko 75.000 dinara po hektaru. Na prosečan (u)rod od 2,5 tona suvog zrna, a po onoj otkupnoj ceni u vreme kad je prerađivačka industrija gladna bila – 500 i jače evra po toni, važan je taj momenat, računica je za primarne proizvođače – ratare, bila više nego povoljna: zarada "jedan na jedan" – na dinar uloženog, dinar zarade. Lepo, zar ne?

Privučeni izglednom (lepom) zaradom, Zanimljivo je poređenje te dve kalkulacije – uljarske i zadružno-savezne: obe su saglasne da njive treba da se pooru, da treba da se zaseju, da se hemijski tretiraju, da se požnju. Međutim, po cenama operacija bitno se razlikuju, ali i po onome šta i kako treba da se uradi: koja je (prava) dubina oranja, koliko i kog đubriva je potrebno, koliko seme košta... Zadružni savez insistira na međurednoj kultivaciji – "špartanju", u uljarskoj to se ne pominje, u onoj zadružnoj, za razliku od uljarske, stavka su i doprinosi za penziono i zdravstveno osiguranje, osiguranje useva takođe...

Kako god: po Uljarima, tonu suncokretovog zrna spremni su da plate 27 dinara, taman onoliko koliko su za proizvodnju tog zrna, prema njihovom obračunu, morali da ulože, ako se kao obračunski prinos uzme natprosečnih tri tone po hektaru.

Sa druge strane, Ratari već uobičajeno upozoravaju, odnosno prete, da je njihov rad potcenjen, da je toga više dosta, da više neće ništa sejati, pa nek' Država vidi šta će. I tako već (bar) 20 godina.

EH

Nekada je to bilo jednostavno: poljoprivredna proizvodnja, kao i svaka druga proizvodnja u samoupravnom socijalizmu, bila je planska – centar su bila velika (društvena) poljoprivredna dobra, individualni poljoprivredni proizvođači koji se sada farmerima nazivaju su bili kooperanti, naravno ako su hteli, a hteli su, sejali su šta im je rečeno da seju, dobijali su šta im je bilo potrebno i za to se znalo koliko košta i to bi (im) se u konačnom obračunu "opcigovalo". I svi su bili srećni: sa deset hektara obradivog zemljišta, koliko je bio maksimum, samostalni poljoprivrednik-kooperant dobro je živeo. Jedino što "agrar" tada nije bio "biznis", već posao, briga i trud.

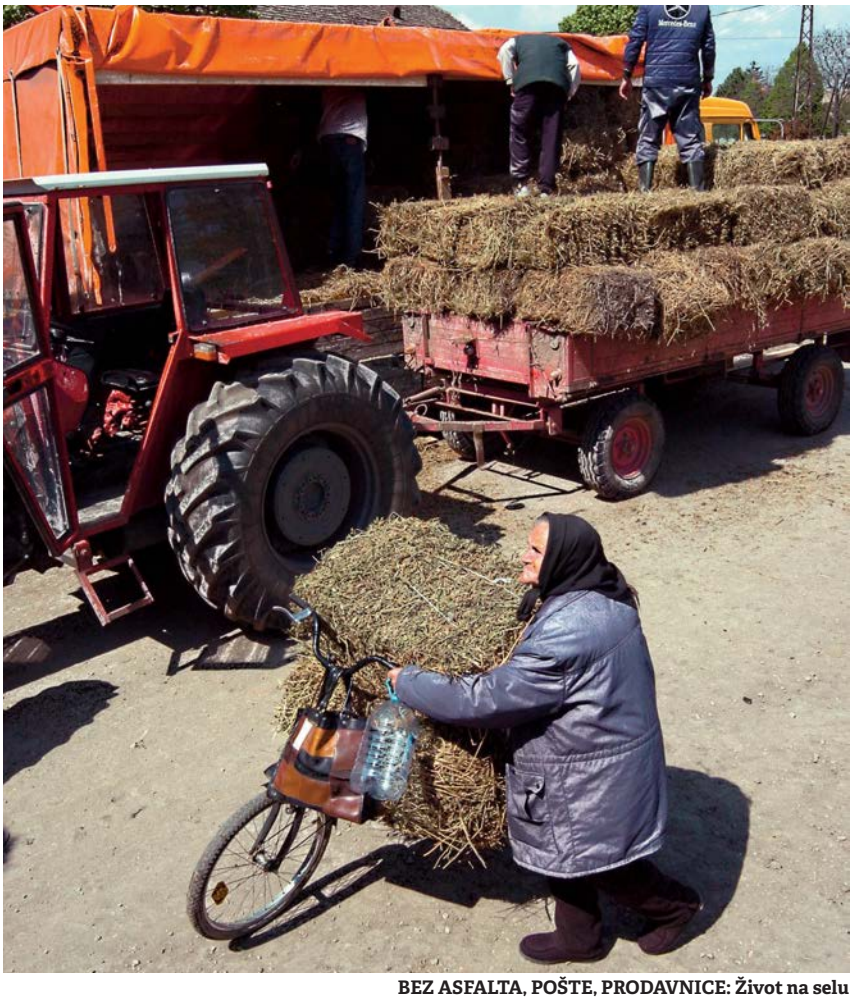
Kako god, ako bi bilo da bi kojim slučajem nešto omanulo, znalo bi se ko je odgovoran – Država. Drugarica Država, međutim, za to je imala lako rešenje – primarnu emisiju: ako ne beše dovoljno para da se urod otkupi, naštampavalo bi se malo "obveznica federacije" u dinarskim apoenima, a posle otkupa iz opticaja te naštampane pare bi se povukle i opet – svi srećni. Otud su oni jesenji "cenovni udari": cene malo poskoče, malo posle se primire, ali ne tamo gde su bile, nego malo iznad, jer štampanje čega god, para naročito, ima svoju cenu. To je ono za čim horski vapiju Poljoprivrednici i Uljari, ama uzalud: nema je više. ¶

ZORAN MAJDIN

Sitan posed i odumiranje

Ni u jednoj oblasti nije tako izraženo da je Srbija u potencijalima među prvima u Evropi, a realno – među poslednjima

Na stihiju koja već dugo prazni sela, napušta i zapušta proizvodnju ukazivali su mnogi podaci, istraživanja, upozorenja stručnjaka, a pre svega ekonomski bilans. U prošlom broju "Vremena" u tekstu "Stvarnost gora od istraživanja", izneseni su neki od "ubojitih" podataka iz istraživanja o našem selu, koji se i dalje u nizu mogu nastaviti. Kada bi se išlo u još dublji pogled u život na selu, došlo bi se do stvarnosti u kojoj, na primer, 2000 naših sela nema poštu, 500 sela nema asfaltni put i vezu sa svetom, a u 400 sela nema prodavnice pa seljani moraju na put da bi kupili hranu. U 2760 sela nema vrtića, u 230 sela nema ni osnovne škole. U dve trećine sela ne postoji veterinarska ambulanta iako je u njima glavno zanimanje poljoprivreda, a samo u malom broju ruralnih naselja postoje biljne apoteke. U ovom istraživanju iz 2011, koje je uradio Branislav Gulan, saradnik Privredne komore Srbije, pored navedenih podataka jedan od zaključaka jeste i taj da je u selima Srbije nedostupna većina sadržaja za iole normalan život. Sve to, plus gotovo nikakve šanse za zaradu osim obrade zemlje (čast izuzecima, pojedinim srednje i veoma razvijenim selima), najčešći su razlozi zbog čega su proteklih decenija sela gotovo desetkovana.

BEZ ASFALTA, POŠTE, PRODAVNICE: Život na selu

Foto: A. Anđić

S druge strane, potencijali Srbije su na zavidnom nivou. Reč je o 5.097.000 hektara poljoprivredne površine, od čega je 4.224.000 (0,47 hektara po stanovniku) obradive površine što je iznad standarda zemalja Evrope. Na primer, u Holandiji je to 0,06 hektara, u Nemačkoj 0,19, Mađarskoj 0,51, Italiji 0,20, Francuskoj 0,33 hektara. Može se govoriti i o tome koliko je u tim zemljama razvijena industrija i koliko sposobna da dotira poljoprivredu, ali opet, ni u jednoj oblasti nije tako izraženo da je Srbija u potencijalima među prvima u Evropi, a realno – među poslednjima.

STRUKA NA MARGINI

Stručnjaci agrara složni su u tome da je do takve situacije dovela dugotrajna pogrešna državna politika, još od vremena posle Drugog svetskog rata, kada je počelo nesrazmerno forsiranje industrijalizacije zemlje, pa sve do danas. Složni su i u tome da državna politika prema selu uglavnom ne poštuje i izbegava da čuje stručnu i nezavisnu misao. Zato se na skupu održanom ove godine pod nazivom "Perspektive razvoja sela u Srbiji", u organizaciji Odbora za selo SANU, pokušalo ukazati i na probleme i na rešenja agrarne politike, i uputiti ih državnim organima ne bi li se i drugi glas nekako čuo. "Odumiranje nekoliko stotina sela", poruka je sa tog skupa, "i pražnjenje strateški važnih prostora države Srbije, kao i strukturna i tehnička nepodobnost za modernu i tržišno održivu poljoprivredu malog zemljišnog poseda, sa mnogo sitnih parcela nepravilnog geometrijskog oblika, predstavljaju krupan razvojni problem Srbije koji se ne može ni ublažiti, a pogotovo izlečiti, uobičajenim palijativnim merama nekonzistentne agrarne politike koja se svake godine menja."

Osnovni problem za razvoj stručnjaci vide pre svega u usitnjenosti poljoprivrednih poseda i još sitnijim zemljišnim parcelama. Zato je primarni zadatak države, smatraju, da merama agrarne politike pomaže stvaranje krupnih poljoprivrednih gazdinstava, jer se najpre tako mogu ostvariti željeni dometi. To bi, kažu, mogla da bude i osnova celokupne državne politike.

Pored ukrupnjavanja poseda gde god

je to moguće i pored tehničkog uređenja obradivog zemljišta, sa skupa u SANU poručuju da se u neophodne strukturne promene ubrajaju i uređenje vodotokova kako bi se sprečile poplave, izgradnja sistema za navodnjavanje kako bi se sprečile suše, ali i organizovanje poljoprivrednika u zadruge, poslovna udruženja, akcionarska društva... Pitanje zadruga izdvaja se kao jedno od najznačajnijih u unapređenju sela, pa se od države traži snažna materijalna podrška zadrugarstvu.

Činjenica je da u Srbiji zadrugarstvo, kao stari, najznačajniji oblik udruživanja i poslovnog organizovanja poljoprivrednika, praktično odumire. A značaj samoorganizovanja zemljoradnika i same zadružne vrednosti dokazane su širom sveta, i to ne samo kada je reč o poljoprivredi nego i "oko poljoprivrede", po pitanjima domaće radinosti, seoskog turizma... Prema procenama, od oko 1200 zemljoradničkih zadruga, koliko ih u Srbiji ima, godišnje se ugasi oko sto. U svetu, pak, ima oko 800 miliona zadrugara i više od 100 miliona zaposlenih preko zadruga. Jedno od objašnjenja zašto je ova delatnost kod nas u fazi nestajanja glasi da je proces tranzicije "zadrugarstvo proglasio za loš recidiv prošlog sistema, pa teži da ga ugasi". Zadruge se tako pretvaraju u preduzeća i privatizuju. Jedna od hitnih mera, smatraju stručnjaci, jeste donošenje zakona o zadrugama koji će na moderan način urediti tu oblast, premda se na taj potez države čeka duže od decenije.

REANIMACIJA SELA

Šta učiniti da se zaustavi dosadašnje istiskivanje mladih ljudi iz sela i poljoprivrede, zapravo je pitanje opstanka sela. Pored osnovnih egzistencijalnih rešenja, na makroplanu sve upućuje na decentralizaciju urbanog razvoja, pa se tako svakome ko ponešto zna o selu na Zapadu nameću i neki tamošnji modeli. Na primer, da se umesto u gradovima, u selima izgrade pojedini "firmirani" tržni centri ili hipermarketi, u koje bi dolazilo i okolno stanovništvo iz regiona, ili da se izgrade dobro opremljeni, veliki domovi za stara lica, ili nešto slično tome. Međutim, ono što kod nas predstavlja nužni preduslov takvog razvoja sela jeste investiranje u saobraćajnu i komunalnu infrastrukturu, pre svega.

Da mladi ljudi ne bi napuštali sela, potrebna je, smatraju naučnici, kako bolja socijalna zaštita poljoprivrednika tako i neophodna reforma obrazovanja. U osnovnom obrazovanju ta reforma bi morala da obezbedi poseban i privilegovan status seoskih škola. Umesto procesa ukidanja seoskih škola sa malim brojem đaka, kakav je slučaj danas, prosveta bi morala da poradi na tome da prilagodi nastavne programe te da se u njima nađu sadržaji koji se više tiču sela kao zdrave životne sredine i poljoprivrede kao zanimanja. Dalje, ako je za razvoj sela presudno stručno obrazovanje poljoprivrednika, predlog je, treba formirati mreže savetodavnih centara koji bi pomagali praktičnim stručnim znanjima o modernoj poljoprivredi.

Da bi se selo i demografski i socijalno održalo, ako se ide po već korišćenim i provereno dobrim mehanizmima, onda je potrebno oživeti njegovu lokalnu samoupravu. U tom smislu, potrebne su zakonske inicijative za jačanje seoskih mesnih zajednica, koje bi proširile njihove nadležnosti, kao i inicijative za stvaranje malih seoskih opština naročito u brdsko-planinskim i pograničnim krajevima. Kulturna politika sela je posebno pitanje. Sve ono što se nekome u sadašnjem trenutku može učiniti anahronim pa i sasvim napuštenim, treba iznova podržati i osavremeniti: od domova kulture, preko nekih tradicionalnih skupova, sportskih klubova do raznih seoskih manifestacija.

O finansijskim mogućnostima države da selo svim ovim merama oživi i zadrži mlade nije potrebno vagati, to su ipak kalkulacije neke druge i mnogo složenije analize. U svakom slučaju, bez pomoći države, sudbina sela biće za svagda zacrtana filmski: da selo polako nestaje, dok mladi po svaku cenu, čak i po cenu prodaje grobova, žude za gradskim životom. Rečju, kao u filmu "Odumiranje". ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Stanje i mere

Prosečna godišnja vrednost proizvodnje u povrtarstvu u Srbiji iznosi oko milijardu i 188 miliona evra, ali na selu godišnje ostaje čist prihod oko 330 miliona evra. Proizvodnja hrane kod nas, ocena je naučnog skupa u SANU, prepuštena je nemilosrdnom tržištu, a direktna davanja, subvencije, mnogo su manje nego što je to slučaj u zemljama EU, pa i u regionu. Stručnjaci agrara, između ostalog, savetuju da bi povećanje proizvodnje povrća u zaštićenom prostoru bilo od višestruke koristi. S jedne strane, ta proizvodnja upošljava mnogo više ljudi, a s druge promenila bi se i struktura izvoza. Naime, Srbija izvozi povrće u vrednosti od svega 96,3 miliona dolara, a najviše je reč o konzervisanom i smrznutom prerađenom povrću, dok se manje izvozi sveže. Deficit ranog i srednjeg povrća u Srbiji je stara boljka koja traje duže od dva veka, pa bi se povećanjem proizvodnje u zaštićenom prostoru kao i podizanjem skladišta za čuvanje svežeg povrća, smatraju stručnjaci, gubici i konačno sveli na razumnu meru.

U voćarskoj proizvodnji Srbije, međutim, u poslednjih nekoliko godina, dešavaju se velike promene. Uvode se nove sorte i klonovi starih sorti, tehnologija proizvodnje se menja ka intenzivnijim zasadima sa velikim brojem biljaka i visokim prinosima po jedinici površine. Zajedno s voćarstvom, koje bi moglo da preduzme još niz mera za svoje unapređenje, razvijaju se ubrzano vinogradarstvo i vinarstvo. Očekuje se da će se trend porasta izvoza vina nastaviti zbog mogućnosti bescarinskog izvoza na tržište Ruske Federacije i EU.

Učešće poljoprivrede Srbije u ukupnom društvenom proizvodu kreće se između 12 i 13 odsto, a učešće stočarstva u ukupnom agraru iznosi samo 30 odsto, dok je u svetu između 60 i 70 odsto. S obzirom na izuzetne prirodne pogodnosti, a u vreme kada su migracije sa sela bile znatno manje, osnovna delatnost domaćinstava na selu bila je proizvodnja mleka i mesa. U to vreme juneće i jagnjeće meso bilo je izvoženo na poznata svetska tržišta u vrednosti preko 100 miliona dolara, dok je u poslednjoj deceniji stočarstvo toliko smanjeno da je praktično nestalo. Jedna od poruka naučnog skupa upućena državi glasi da je formiranje dugoročne strategije za razvoj sela i poljoprivrede neodložno. Na selu danas živi skoro polovina stanovnika Srbije, što je više nego dovoljan razlog za to.

Elite iz haosa

Iz tranzicionog iskustva drugih zemalja može se zaključiti da boljke srpske privrede nipošto nisu jedinstvene. Ipak, razlozi njihove dugotrajnosti mogli bi se naći u jedinstvenom spoju srpske političke i ekonomske elite

Nije bilo idealnog puta u privatizaciji, mogao bi da bude jedan od zaključaka dvodnevne međunarodne radionice "Ekonomske elite u tranzicionim zemljama", koja je održana u Beogradu, u organizaciji Fondacije Fridrih Ebert. "Haotično", "bez pune kontrole", neki su od epiteta kojima je tranziciju u Mađarskoj opisao Bela Galgoci sa Evropskog sindikalnog instituta u Briselu. Ovaj proces je stvorio nove ekonomske elite (tri vrste, kako se moglo čuti u uvodu Mihaela Erkea iz Fondacije Fridrih Ebert – ruski "oligarsi", nekadašnja komunistička administracija u centralnoj Evropi, i tzv. "tajkuni" u bivšoj Jugoslaviji), a jedan od podataka koji je izazvao najveću pažnju izneo je Vladimir Vuletić sa Filozofskog fakulteta u Beogradu, o razlici između Srbije i drugih tranzicionih zemalja kada je reč o učestvovanju u političkom životu najuspešnijih poslovnih ljudi.

"Privatizacija i restitucija su oblikovale i stvorile novu ekonomsku elitu", reči su Jože Mencingera sa Pravnog fakulteta u Ljubljana. "Međutim, nakon mnogo godina, privatizacija se pokazala kao pogrešna, jer je preko noći stvorila dva miliona kapitalista u zemlji, a glavni interes ovih novih kapitalista je bio kako da zamene osnovna sredstva za automobile. Tako da su stvoreni vlasnici sredstava i imovine, a ne vlasnici kompanija. Ovo se pokazalo veoma važno kada je Slovenija ušla u tzv. kockarski period – od 2005, kada je strani dug Slovenije bio na nuli, do 2008. i početka krize, kada je dug bio 10 milijardi evra – i mi sada plaćamo cenu za to. U tom periodu su rasli depoziti, ali su krediti rasli mnogo brže – priključili smo se EU, i odjednom je bilo dostupno mnogo novca sa veoma niskim kamatama. Stvoreno je virtuelno bogatstvo, a o tome najbolje govori indeks Ljubljanske berze, koji se uvećao sa 4000 na 12.000 samo za godinu i po dana – to je bio ogroman balon, mnogi ljudi su izgubili novac kada je taj mehur pukao, a taj novac je preko banaka otišao u druge zemlje", rekao je Mencinger.

Radionica "Ekonomske elite u tranzicionim zemljama"

Foto: V. Anđić

Za Belu Galgocija Istočna Nemačka je pravi primer da nije bilo moguće isplanirati tranzicioni period – uz dobar dizajn i sve potrebne institucije, ishod je bio potpuno različit od nameravanog. "U Mađarskoj je, ukupno gledajući, tranzicija bila uspešan proces, sa stranim kapitalom kao osnovom za promenu. Međutim, problem sa Mađarskom, a mislim da je tako i u drugim zemljama, jeste to što je reč o dualnoj ekonomiji – jednu čine strana preduzeća, drugu domaća. Ova druga ekonomija je veoma slabo kapitalizovana, zavisi od države, puna je korupcije, ima veoma nisku efikasnost i javni novac se baca u slivnik. To se najbolje vidi u izgradnji puteva – u poslednjoj deceniji, cena puta u Mađarskoj je bila otprilike dvostruko viša nego u Nemačkoj. Jasno je da je iza toga korupcija. Ako se posmatra ponašanje multinacionalnih firmi, može se videti da se one ne ponašaju na isti način u Mađarskoj ili Češkoj i u Nemačkoj – adaptirale su se na lokalne prilike. Ali čak i takve, mnogo su bolje od domaćih firmi", kaže Galgoci.

Govoreći o Srbiji, Vladimir Vuletić je na osnovu podataka istraživanja iz 2007. u tesnu vezu doveo najuspešnije poslovne ljude i političke partije. Prema Vuletiću, čak 17,5 odsto njih su bili poslanici ili partijski lideri, 32,5 odsto su članovi partija, a vrtoglave dve trećine nekada su bili članovi neke od partija. Ove brojke upadljivo odudaraju od stanja u drugim zemljama – u Poljskoj, na primer, svega 2,4 odsto najuspešnijih biznismena su članovi partije, a jedna trećina je nekada bila u partijskom članstvu; u Mađarskoj su ovi procenti 9,5 i 38,1, takođe daleko ispod srpskog uzorka.

Najzad, Kori Udovički iz Centra za napredne ekonomske studije podsetila je da je najveći deo privatizacije završen još 2002, kada su privatizovane najbolje firme. "Nakon toga, privatizacija više nije bila insajderska, već je tekla kroz tendere i aukcije. Većina onih koje su danas u procesu restrukturiranja trebalo je da proglase bankrot, ali njima nije bilo dozvoljeno da se privatizuju insajderski jer su smatrane strateškim, bile su ogromne i smatrane su industrijskom kičmom Srbije, a danas su ogroman teret na budžetu." Udovički je istakla da, osim izvoza robe, Srbija u izvozu usluga igra mnogo veću ulogu nego što je prepoznato. "Reč je o domaćoj eliti. To su talentovani, kreativni, obrazovani ljudi, o kojima se malo zna, oni su važna ali rasuta, difuzna elita u Srbiji", rekla je Udovički. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

VREME
BRITANSKE PRIVREDE U SRBIJI

DŽEJMS TORNLI, BRITANSKI POSLOVNI KLUB

Srpski proizvodi sve vidljiviji u Britaniji

DŽEREMI LENG, TRGOVINSKO ODELJENJE AMBASADE BRITANIJE

Važni događaji na jesen

THANOS TRIMIS, BAT

Globalni brendovi iz Vranja

POL DŽADŽ, BRITANSKO-SRPSKA PRIVREDNA KOMORA

100.000.000 € za razvoj srpskih kompanija

Intervju: Pol Džadž, Britansko-srpska privredna komora

Sto miliona evra za razvoj srpskih kompanija

"Evo, pogledajte na primer ovaj sok od borovnice", kaže ser Pol Džadž u razgovoru sa novinarom "Vremena", ispijajući jutarnju čašu soka. "On je veoma zdrav, a vi to ne možete da nađete nigde u Britaniji. Upravo to je primer da srpski proizvodi i te kako mogu da imaju prođu na britanskom tržištu"

U impresivnoj biografiji Pola Džadža, funkcija predsednika Britansko-srpske poslovne komore tek je jedna od mnogobrojnih – između ostalog, predsednik je fonda *Schroder Income Growth*, direktor je britanskog Servisa za akreditacije, kompanija *Tempur-Pedic International* i *Abraaj Capital*, a osim Britansko-srpske privredne komore, predsednik je i Britansko-Severnoameričkog komiteta, trusta *Enterprize Education*, Muzeja brendova i *St Dunstan* koledža.

FOTO: A. ANĐIĆ

"VREME": Od kada ste postali predsednik Britansko-srpske poslovne komore, izabrani su novi predsednik Srbije i nova vlada. Da li su ove promene dovele i do nekih promena uslova i mogućnosti za poslovanje u Srbiji?

POL DŽADŽ: Dobro je da je Srbija sada u stabilnom stanju, i da je nova vlada nakon rekonstrukcije sada spremna da nastavi dalje u ovom obliku. Naravno, jedna od najvažnijih stvari koje su postignute jeste dobijanje odobrenja za pristupanje pregovorima sa EU, time će Srbija dobiti još više kredibiliteta. Najavljene su promene i u ekonomskoj politici – kao i privatizacija, i one u velikoj meri tek treba da budu sprovedene, ali barem se sada vlada kreće u smeru u kom su se uspešno kretale mnoge druge zemlje pod komunističkim kišobranom u centralnoj Evropi.

Koje su najveće, a koje najčešće poteškoće u poslovanju sa kojima se u Srbiji sreću članovi vaše komore? Ima li pomaka u njihovom rešavanju?

Najpre da kažem da je Komora tu da bi povećala obim trgovine i investicija između dve zemlje. Kada je reč o trgovini, tu stvari idu dobro, ona je u porastu u prethodnih par godina, a kada je reč o investicijama – naravno, već postoje neke britanske investicije u Srbiji, ali trenutno čekamo od vlade listu od oko 70 projekata, u kojima bi učestvovala Velika Britanija. Takođe, kada je reč o finansijskim investicijama, postoji mnogo konsultanata i savetnika, bilo u londonskom Sitiju, sa finansijske strane, bilo sa tehničke strane, kada je reč o infrastrukturi ili arhitekturi.

Kažete da trgovina ide dobro, ali niste to isto rekli i za investicije. Postoje stvari koje tu baš i ne idu dobro?

Mislim da je studija *Doing Business* Svetske banke najbolji način da opišem kako svet vidi prilike za investicije u Srbiji. I premda se Srbija kotira dobro u nekim oblastima, postoje tri ili četiri stvari u kojima je ili pri dnu, a svakako u poslednjoj

četvrtini svih zemalja na svetu. Reč je o građevinskim dozvolama, jednostavnosti plaćanja poreza, o takvim stvarima. I to su oblasti na kojima vlada zaista mora da poradi da bi olakšala ljudima da investiraju, i da bi obezbedila veću pravnu sigurnost.

Kako biste ocenili privrednu saradnju Velike Britanije i Srbije u poslednjih nekoliko godina? Da li postoje neke "netaknute" ili nedovoljno iskorišćene grane privrede kojima bi kompanije u Srbiji mogle da zainteresuju strane partnere, u ovom slučaju iz Velike Britanije?

Mislim da je privredna saradnja Srbije i Velike Britanije sada veoma dobra. Srpska vlada će održati investicijsku konferenciju u Londonu u narednih nekoliko meseci, doći će premijer i veći broj ministara. I mi smo uključeni u to – cilj nam je da tamo bude 200-300 britanskih investitora i poslovnih ljudi. Jasno je da Srbija ima mnogo mogućnosti – u oblastima poput poljoprivrede, na primer, ima veliki potencijal za razvoj i investicije, ali ima mesta i za već postojeće proizvode za koje postoji dosta kapaciteta u fabrikama. Bićemo tamo da pomognemo srpskim kompanijama da prodaju svoje proizvode britanskim supermarketima. Malopre smo pili sok od borovnice, koji je uobičajen u Srbiji, ali ne postoji u Britaniji, mada tamo možete naći plodove borovnice.

Privredu Srbije već dugo odlikuju recesija ili zanemarljiv privredni rast, velika nezaposlenost, korupcija, relativna pravna i imovinska nesigurnost, neefikasno pravosuđe, gotovo nepremostiva administracija... – ukratko, dosta neprivlačno poslovno okruženje. Koji su razlozi što su se članovi vaše komore ipak odlučili da posluju na ovom tržištu?

Kao što sam rekao, indeks Svetske banke pokazuje da Srbija ima sve te probleme, a isto tako i da ima mnoge mogućnosti. Imate dobro obrazovanu radnu snagu, izvanredne poljoprivredne potencijale, opcije *outsourcinga* za poslove na računaru, ili za sve druge poslove koji se po nižoj ceni mogu uraditi u Srbiji. Tako da ovde postoje mogućnosti, i nekim poslovnim ljudima ide zaista dobro. Naravno, kada imate ove probleme, to povećava rizik dolaska u Srbiju, ali ako istovremeno postoji i dobra komercijalna šansa, poslovni ljudi bi trebalo da mogu da naprave novac, i to i rade. Jasno je da su Srbiji očajnički potrebne investicije, novac koji treba da uđe u privredu, tako da je to korisno za obe strane.

Po vašem mišljenju, koliko kompanije iz Velike Britanije znače privredi Srbije, a koliko je to slučaj u obrnutom smeru?

Više je britanskih investitora u Srbiji nego obratno, ali kako se kompanije budu bolje organizovale, postojaće odlične šanse da srpske kompanije posluju sa Britanijom, verovatno inicirane izvozom, ali možda će poželeti i da investiraju u Britaniji, što bi, sa moje tačke gledišta, bilo veoma dobro.

Londonski Siti je, uz njujorški Vol strit, sinonim za finansijski centar sveta. Vi ste nedavno izabrani za šerifa londonskog Sitija, da li postoji interesovanje u Sitiju za malu privredu poput srpske?

Izabran sam za šerifa, što je nešto poput zamenika gradonačelnika londonskog Sitija i, očito, mnogo poslujem u Sitiju, kada je reč o finansijskim uslugama. Siti uvek traži nove prilike. Ono što bismo želeli da uradimo jeste da izdamo obveznice od oko 100 miliona evra u Sitiju i da taj novac bude investiran u srpske kompanije – kompanije koje žele da se prošire, ali ne mogu da dođu do sredstava putem banaka iz Srbije. Mogli bismo da stvorimo portfolio od 10-20 investicija sa tim novcem, koji bi mnogo pomogao srpskim kompanijama u oblastima o kojima smo govorili.

Koliko je verovatno da se to desi, postoje li neke prepreke?

Pričali smo sa EBRD i oni su obećali podršku, pokušali smo da nađemo i privatne investitore, i ako situacija u Srbiji nastavi da se poboljšava, postojala bi realna mogućnost da se to ostvari.

Dakle, po vama, stvari u Srbiji idu nabolje?

Da, naročito zbog pregovora o pridruživanju EU. Imidž Srbije izgleda sada mnogo bolje, svi problemi povezani sa ratom su sada zaista rešeni i to omogućava ljudima da posluju, bez takvih briga. Investitorska konferencija koju spremamo za par meseci zacementiraće taj bolji imidž, trebalo bi da dođe mnogo uticajnih ljudi, i onda je na srpskoj vladi, Privrednoj komori i kompanijama da ponude dobru listu konkretnih projekata, a ne samo generalne planove.

Radmilo Marković

УПИС

од 16. септембра 2013.

МАСТЕР, СПЕЦИЈАЛИСТИЧКЕ И ДОКТОРСКЕ СТУДИЈЕ

2013 /14.

011 220 30 23
011 220 30 36
www.megatrend.edu.rs

Intervju: Džeremi Leng, Trgovinsko odeljenje Britanske ambasade u Beogradu

Važni događaji na jesen

"U Bristolu, mom rodnom gradu, kao i u još šest engleskih gradova, u novembru će se održati serija konferencija pod imenom "Explore Export", tokom kojih ćemo se moji saradnici i ja susresti sa predstavnicima iz preko 100 kompanija koje žele da saznaju više o poslovnim mogućnostima koje postoje u ovom delu sveta"

Džeremi Leng tek što je stupio na čelo Trgovinskog odeljenja Britanske ambasade, zamenivši na tom mestu Aleksa Bruksa. U razgovoru za "Vreme" Leng kaže da ohrabruju prve izjave novih ministara finansija i ekonomije, da će se sa evropskim integracijama Srbije izgubiti skepticizam kod poslovnih ljudi, a jedna od prvih stvari koje će uraditi u Beogradu je – da provoza fiću, tj. svoju zastavu 750.

"VREME": Koja je uloga Trgovinskog odeljenja Britanske ambasade u privrednim odnosima Srbije i Velike Britanije?

DŽEREMI LENG: Trgovinsko odeljenje Britanske ambasade u Beogradu pre svega ima zadatak da sa svojim partnerima radi na unapređenju trgovinskih i poslovnih veza između Velike Britanije i Srbije. Alati koje koristimo su raznovrsni – od organizacije trgovinskih misija i poslovnih poseta u oba smera, do usluga koje pružamo britanskim firmama zainteresovanim za ovaj deo sveta, u smislu njihove promocije, istraživanja tržišta, lociranja potencijala za biznis i tome slično. Ove godine smo organizovali nekoliko zanimljivih projekata. Na primer, obezbedili smo premijerno učešće više britanskih nezavisnih pivara na Beogradskom festivalu piva i njihove susrete sa potencijalnim uvoznicima, distributerima i saradnicima. Bili smo počasna zemlja-gost EDUFaira, sajma na kome smo predstavili nekoliko istaknutih britanskih koledža i univerziteta. Takođe smo podržali inicijativu Fudbalskog saveza Srbije (FSS) da sa britanskom kompanijom Mace (Mejs) razvija pripremnu studiju za projekat nacionalnog stadiona "Srbija".

Vaš prethodnik je u jednom intervjuu izjavio da "nažalost, neke od britanskih investicija nisu realizovane, zbog administrativnih prepreka". Možete li nešto više reći o tome – o kojim je investicijama reč, i sa kakvim se preprekama sreću britanske kompanije koje žele da posluju u Srbiji?

U Srbiji sam veoma kratko da bih dao neku konkretniju ocenu, ali mislim da je

važno to što su i srpske vlasti prepoznale određene probleme koji opterećuju normalan ekonomski razvoj i obeshrabruju potencijalne partnere iz inostranstva. Sa zadovoljstvom sam primetio da je u prvim intervjuima i javnim nastupima novih srpskih ministara finansija i privrede bilo reči o pojednostavljivanju birokratskih procedura, reformi javnih finansija i radnog zakonodavstva. Sve to može imati pozitivne efekte na konkurentnost srpske ekonomije. Prepreke na koje nailaze britanske kompanije se inače ne razlikuju puno od onih na koje organizacije poput Saveta stranih investitora (FIC) i Nacionalne alijanse za lokalni ekonomski razvoj (NALED) skreću pažnju u svojim izveštajima. U nedavnoj poseti Srbiji predstavnici Britansko-srpske privredne komore (BSCC) izjavili su da firme iz Velike Britanije u poslednje vreme pokazuju više interesovanja za srpsko tržište, istovremeno ukazavši da je potrebno da Vlada Srbije nastavi borbu protiv korupcije u naporima da ojača vladavinu prava. Mislim da će na ukupan ambijent u Srbiji izuzetno povoljno uticati napredak vaše zemlje na polju evropskih integracija. Sa početkom pregovora i ubrzavanjem reformi, i

FOTO: A. ANĐIĆ

prirodni skepticizam koji postoji kod pojedinih poslovnih ljudi koji nikada nisu radili u ovom delu sveta počeće da se gubi.

Prošlo je tek nekoliko dana od kada ste došli na mesto šefa Trgovinskog odeljenja. Šta su prvi koraci koje ćete preduzeti na novom položaju?

Pre svega moram da kažem da sam izuzetno privilegovan time što sam nasledio jako stručan i kvalitetan tim u Trgovinskom odeljenju Ambasade. Ovaj rani period po stupanju na dužnost iskoristiću da bolje upoznam način na koji funkcioniše srpska privreda i da se lično susretnem sa ključnim akterima u institucijama, privatnom sektoru, nevladinom sektoru, medijima itd. Moj tim takođe radi na pripremama za dva velika i važna događaja koji su planirani za jesen. Učestvovaćemo u programu koji vaša Vlada priprema u Londonu za potencijalne britanske investitore. U Bristolu, mom rodnom gradu, kao i u još šest engleskih gradova, u novembru će se održati serija konferencija pod imenom "Explore Export", tokom kojih ćemo se moji saradnici i ja susresti sa predstavnicima iz preko 100 kompanija koje žele da saznaju više o poslovnim mogućnostima koje postoje u ovom delu sveta. Na ličnom planu, jedan od mojih prvih koraka će biti da moju zastavu 750 tj. popularnog fiću uskoro provozam ulicama Beograda.

R.M.

gsk GlaxoSmithKline

Mi želimo da unapredimo
kvalitet ljudskog života
na globalnom nivou,
kako bismo ljudima
omogućili da
čine više, osećaju se bolje i žive duže.

RS/MARK/0005/13, 09/2013

GlaxoSmithKline Export Ltd, Omladinskih brigada 88, 11070 Novi Beograd, tel. 011 31 05 700, fax 011 31 05 799, www.gsk.com, www

Intervju: Thanos Trimis, generalni direktor za Srbiju, Crnu Goru i Bugarsku, British American Tobacco

Globalni brendovi iz Vranja

British American Tobacco predstavlja najinternacionalniju duvansku grupaciju na svetu, koja posluje u više od 180 zemalja. Kompanija zapošljava više od 56.000 ljudi i poseduje 44 fabrike cigareta u 39 zemalja. U toku prošle godine, BAT je prodao skoro 700 milijardi cigareta i uplatio preko 32 milijarde funti u budžete zemalja u kojima posluje. Kompanija je prisutna u Srbiji 17 godina, dok je 2003. godine privatizovala Duvansku industriju Vranje, čime je postala, i do današnjeg dana ostala, vodeći britanski investitor u Srbiji.

U godini obeležavanja jubileja, deset godina od uspešne privatizacije fabrike u Vranju, o iskustvima, poslovnom ambijentu kao i budućim planovima u Srbiji, razgovarali smo sa Thanosom Trimisom, generalnim direktorom kompanije British American Tobacco za tržišta Srbije, Crne Gore i Bugarske.

Ove jeseni se navršava deset godina otkako je BAT kupio Duvansku industriju Vranje. Šta smatrate najvećim uspehom, a šta neuspehom u proteklih deset godina?

Srpsko tržište je oduvek zauzimalo veoma značajnu poziciju u našim poslovnim operacijama u jugoistočnoj Evropi, zbog čega smo se i odlučili za ovu akviziciju pre deset godine. Privatizacija Duvanske industrije Vranje je predstavljala prekretnicu u našim poslovnim operacijama u ovom regionu. Time je kompanija postala jedan od najznačajnijih stranih investitora, a ujedno i najveći britanski investitor u zemlji. Dosadašnja iskustva u Srbiji su pomešana. Još ne ostvarujemo željene finansijske rezultate zbog velikog broja, uglavnom eksternih faktora na koje ne možemo, ili možemo samo delimično da utičemo. Sa druge strane, postoje i elementi kojima smo izuzetno zadovoljni. Primera radi, činjenicom da talentovani ljudi iz Srbije predstavljaju neprocenjivi resurs za celu BAT grupaciju. U poslednjih deset godina, više od 30 naših kolega je otišlo iz Srbije da radi u BAT-ovim filijalama u inostranstvu – od Azerbejdžana, preko Češke, Nemačke do centrale u Londonu. Danas u našoj centrali u Londonu radi šestoro Srba na jako odgovornim poslovima za kompaniju globalno. To je najbolji pokazatelj da srpski menadžeri mogu da budu i te kako uspešni i u poređenju sa kolegama iz preko 180 drugih zemalja u kojima poslujemo. To su zaista stvari na koje smo ponosni.

Šta je bio konkretan doprinos BAT-a ekonomiji Srbije u poslednjoj deceniji?

BAT je bio jedan od pionira stranih investicija u Srbiji. Od privatizacije fabrike pre deset godina, direktno smo investirali u Srbiju preko 200 miliona evra, od čega je 115 miliona evra uloženo u kupovinu i modernizaciju fabrike u Vranju. Zahvaljujući ovim investicijama, danas se u Vranju proizvode vodeći globalni brendovi kompanije kao što su *Kent*, *Lucky Strike*, *Pall Mall* i *Viceroy*. Potrebno je napomenuti i da iz naše fabrike u Vranju izvozimo u CEFTA region. Dodatno, a verujem mnogo važnije za srpsku ekonomiju i njene finansije, jeste činjenica da smo, sve ove godine, jedan od najvećih poreskih obveznika u Srbiji. U poslednjoj deceniji uplatili smo 950 miliona evra u srpski budžet, prvenstveno kroz akcize i druge poreze – dakle, godišnje uplatimo u proseku stotinak miliona evra u budžet Srbije.

Kako BAT doprinosi unapređenju poslovne klime?

BAT je jedan od osnivača i član Upravnog odbora Saveta stranih investitora (FIC), vodeće međunarodne poslovne asocijacije u Srbiji. Kroz aktivnosti u Savetu, kompanija se trudi da unapredi poslovnu klimu u zemlji kako bi se na taj način privukli novi strani investitori. Naš najznačajniji formalni doprinos jeste tzv. Bela knjiga koju objavljujemo svake godine i koja sadrži konkretne preporuke upućene Vladi sa ciljem unapređenja poslovne klime u Srbiji. Uvek ističemo da su, za dalja ulaganja stranih investitora u Srbiji, predvidivost regulatornog okruženja i politička i makroekonomska stabilnost zemlje od krucijalne važnosti. Kao kompanija, BAT se uvek trudio da bude ambasador Srbije i da je promoviše kao atraktivnu investicionu destinaciju na svim inostranim forumima na kojima smo bili pozvani da prenesemo svoja iskustva iz Srbije i sa tom praksom ćemo, zasigurno, nastaviti i u budućnosti.

Šta za BAT kao stranog investitora znači očekivani početak pregovora o punopravnom članstvu Srbije u EU? Kako će usaglašavanje regulative sa pravilima EU uticati na duvansku industriju u Srbiji?

Početak formalnih pregovora o članstvu u EU će značiti dalju sigurnost i stabilnost za svakog investitora, bilo stranog ili domaćeg. Približavanje EU će svakako biti i dodatni signal potencijalnim investitorima da je Srbija zemlja sa, za njih, poznatim i transparentnim pravilima igre. Kao kompanija, pozdravljamo svaki korak koji Srbija čini na putu ka formalnom članstvu u EU. Iako postoje brojne predrasude i zablude, Srbija je, zapravo, u najvećem delu regulative koja se tiče duvanske industrije već usaglašena sa aktuelnim pravnim okvirom Unije. U nekim oblastima, kao što je oglašavanje duvanskih proizvoda, ovde je regulativa čak i stroža nego što je to praksa u mnogim zemljama članicama EU. I u oblasti akciza smo usklađeni sa EU u pogledu mešovitog akciznog sistema koji EU definiše, kao i po pitanju metodologije obračuna minimalne akcize. Ono gde je neophodno dalje usaglašavanje jeste pitanje iznosa same minimalne akcize koja je u Srbiji, još uvek, daleko od minimalnih zahteva Unije. Novi zakon o akcizama, koji je stupio na

snagu početkom ove godine, upravo je taj korak ka daljoj, postepenoj harmonizaciji sa EU i u ovoj oblasti.

Akcize su uvek aktuelne kada je u pitanju duvanska industrija. Kakav je vaš stav o trenutnom zakonu o akcizama?

Akcizna politika je od suštinskog značaja za poslovanje duvanskih kompanija, kako u svetu tako i u Srbiji. Imajući u vidu značajno učešće u budžetu poreskih zahvatanja na cigarete u Srbiji, akcizna politika na cigarete ima izuzetnu ulogu i za samu državu. U vezi s tim smatramo da sadašnji zakon o akcizama predstavlja korak u dobrom smeru, jer se istim postupno približavamo EU u oblasti oporezivanja duvanskih proizvoda.

FOTO: BAT

Dakle, dinamika daljeg usaglašavanja sa EU u narednih nekoliko godina je dobra. Svako dodatno povećanje usvojenih stopa, odnosno kalendara, momentalno bi dovelo do pojave još većeg ilegalnog tržišta i, posledično, pada državnih prihoda. Samo bi se postigao kontraefekat, kako za industriju tako i za samu državu.

Ono što je dodatni pozitivni element trenutnog zakona jeste njegova predvidljivost u smislu akciznog kalendara, koji je definisan do 2016. godine. Na taj način smo u mogućnosti da planiramo svoje poslovanje u Srbiji u narednom periodu.

Da zaključim, iako predviđa ozbiljna povećanja akciza na svakih šest meseci u narednom periodu, verujemo da je, na kraju dana, reč o dobrom Zakonu. Sada je od krucijalne važnosti, kako za državu tako i za industriju, da se dogovoreni kalendar ispoštuje, jer bi bilo kakvo odstupanje od istog dovelo do distorzije tržišta, uz istovremeno smanjenje državnih prihoda.

Ilegalna trgovina cigaretama i rezanim duvanom je jedan od većih problema duvanske industrije. Na koji način se borite protiv ovakvih pojava i kakva je situacija u Srbiji na tom planu?

Imajući u vidu dimenziju ovog problema, i u EU i globalno, saradnja sa državama u kojima poslujemo je od suštinske važnosti. Ovo je veoma značajan problem i za državu, jer svaka paklica cigareta ili bilo koja količina rezanog duvana koji se prodaju izvan legalnih tokova predstavljaju automatski gubitak za državni budžet, industriju, distributere, ali i same potrošače kojima se prodaje roba sumnjivog porekla. Za BAT kao odgovornu kompaniju poslovanje u skladu sa zakonom je na prvom mestu, i naša kompanija podržava sve državne institucije u njihovim naporima u borbi protiv ilegalnog tržišta.

U Srbiji doskora nismo imali većih problema kada su ilegalni proizvodi u pitanju. Nažalost, početkom ove godine je došlo do eksplozije prodaje ilegalnog rezanog duvana na pijacama, ulicama, čak i preko interneta. Ovakva prodaja rezanog duvana je protivna zakonima Republike Srbije, te apelujemo na nadležne državne organe da istu iskorene u najbržem mogućem roku. Protivzakonitom prodajom rezanog duvana gube i duvanska industrija i državni prihodi, jer je reč o sivoj ekonomiji, koja je uzela popriličnog maha u poslednjih nekoliko meseci.

BAT ulaže značajna sredstva u projekte korporativne društvene odgovornosti i pomoć lokalnoj zajednici. Možete li navesti neke od najznačajnijih?

U Srbiji kao i na tržištima širom sveta, intenzivna i kvalitetna saradnja sa lokalnom zajednicom među prioritetima je kompanije. BAT je jedan od začetnika koncepta društveno odgovornog poslovanja u Srbiji. U prethodnom periodu smo investirali oko milion evra u društveno odgovorne projekte u Srbiji. Naša kompanija je snažno posvećena ekonomskom razvoju lokalne zajednice koji podstiče kroz unapređenje preduzetništva kao ključnog faktora progresa.

Do sada smo implementirali brojne projekte u cilju odgovornog poslovanja, koji su bili usmereni ne samo na lokalnu zajednicu već na celokupno društvo. Programi usmereni na privrednike iz Pčinjskog okruga koji uključuju nagrađivanje najboljih malih i srednjih preduzeća, usavršavanje njihovih znanja i veština samo su deo doprinosa zajednici koji se ogleda i kroz volonterski angažman zaposlenih, podršku mnogim obrazovnim i kulturnim ustanovama i programima, kao i pomoć najugroženijima. Posvećenost pomaganju onima kojima je pomoć najpotrebnija iskazali smo i kroz donaciju dva stana najugroženijim porodicama koje su ostale bez krova nad glavom nakon razornog zemljotresa u Kraljevu 2011. godine. Kao jasnu potvrdu svog društveno odgovornog poslovanja u Srbiji do sada, naša kompanija je dobila mnoge nagrade i priznanja, na lokalnom i na nacionalnom nivou.

U budućnosti planiramo da nastavimo saradnju sa lokalnom zajednicom kroz podršku lokalnim projektima. Trudićemo se da nastavimo sa transparentnom komunikacijom o svim obostrano važnim temama, kako za samu zajednicu u kojoj živimo i poslujemo tako i za nas kao kompaniju.

Intervju: Džejms Tornli, Britanski poslovni klub

Srpski proizvodi sve vidljiviji u Britaniji

"Postoji dosta odličnih srpskih kompanija u oblasti poljoprivrede, inženjerstva i IT sektora koje bi bez problema mogle da se takmiče na britanskom tržištu"

Ako neko iz Britanije dobro poznaje poslovne okolnosti u Srbiji, to je Džejms Tornli, viši partner srpskog ogranka velike revizorske kuće KPMG, ali i jedan od osnivača Britanskog poslovnog kluba u Srbiji. Tornli posluje u Srbiji već jedanaest godina, a za "Vreme" govori o neophodnim koracima za uspostavljanje dugoročnog razvoja Velike Britanije i Srbije.

"VREME": Britanski poslovni klub je osnovan pre nešto više od dve godine. Kako ocenjujete njegov dosadašnji rad? U čemu se razlikuju Britansko-srpska privredna komora i Britanski poslovni klub?

DŽEJMS TORNLI: Da krenem od poslednjeg pitanja. Komora je nevladina i nestranačka organizacija registrovana u Britaniji a cilj joj je da razvija poslovne odnose između naše dve zemlje. Njeni članovi su pojedinci, korporacije i institucije koje mogu doprineti razvoju ekonomske saradnje. Klub je, za razliku od Komore, domaće, manje formalno udruženje pojedinaca zainteresovanih za razvoj ekonomskih odnosa Londona i Beograda koje danas broji preko stotinu članova. Dosadašnji rad bih ocenio zadovoljavajućom ocenom. Aktivno smo se bavili identifikovanjem prepreka većoj ekonomskoj saradnji, ali i oblasti u kojima bi srpska i engleska privreda mogle da sarađuju. Sa ovom praksom ćemo nastaviti i u Beogradu i u Londonu, sa jasnim ciljem da pomognemo stvaranje uslova za nesmetanu razmenu robe i usluga između Britanije i Srbije.

U Srbiji ste duže od jedne decenije. Kako biste okarakterisali razvoj bilateralnih privrednih odnosa Srbije i Velike Britanije u ovom periodu? Kako ovaj odnos vidite ubuduće?

Mogu slobodno da kažem da se ekonomski i trgovinski odnosi naše dve zemlje odlično razvijaju uprkos relativnoj udaljenosti dva tržišta i nešto slabijim trgovačkim odnosima

FOTO: A. ANĐIĆ

dve zemlje kroz istoriju. Sa ekonomskim, jačaju i bilateralne veze dve zemlje, a posebno dva glavna grada – Londona i Beograda. Ne znam koliko je široj javnosti poznato da londonsko tržište kapitala i britanske finansijske i pravne ustanove često igraju važnu ulogu u domaćim komercijalnim transakcijama ali i kod državnog prikupljanja sredstava.

Ova saradnja postaje sve vidljivija i građanima jer se srpski poljoprivredni proizvodi, poput pečurki i voća, sve češće mogu naći na rafovima engleskih supermarketa. Obraćam pažnju na takve detalje kada sam u Engleskoj i toga je sve više. Uskoro će i kragujevački fijat 500l krstariti engleskim ulicama, a kada smo već kod automobila, Tigar gume takođe osvajaju englesko tržište gde grade reputaciju bezbednog proizvoda čiji vrhunski kvalitet odskače od njegove cene.

Naravno da bi se ova saradnja mogla proširiti, a svi indikatori koje dobijamo govore u prilog tome da se to upravo i dešava. Ne bi trebalo nikoga da iznenadi, na primer, ako se uskoro jedno veliko srpsko preduzeće pojavi na londonskoj berzi i time otvori novu stranicu u ekonomskim odnosima naše dve države.

U jednom od ranijih intervjua izjavili ste da "srpske kompanije moraju mnogo da se potrude da uvećaju atraktivnost svojih preduzeća". Na koji način se poboljšava atraktivnost jednog preduzeća?

Ova opservacija se podjednako odnosi i na domaća, srpska preduzeća kao i na svako drugo preduzeće bilo gde u svetu. Standardi kvaliteta i očekivanja kupaca rastu iznenađujućom brzinom. Naveo bih samo nekoliko oblasti čijim poboljšanjem srpske kompanije, koje žele da izađu na strana tržišta bilo kao trgovinski partner, investitor ili destinacija za investicije, mogu znatno povećati svoje šanse za uspeh. Pre svega tu je evaluacija efikasnosti upravljačke strukture, ali i pitanje veće transparentnosti vlasničkih odnosa. Podjednako je važno da se poradi i na procesima upravljanja kvalitetom u proizvodnji, te da se unapredi upravljanje ljudskim resursima.

Po vašem mišljenju, kao šefa revizije KPMG, koliko kompanija iz Srbije bi moglo da uspešno posluje na tržištu Velike Britanije? Uz pretpostavku da je reč o malom broju, kako uskladiti privrednu saradnju dve zemlje sa tolikom razlikom u ekonomskom razvitku?

Iznenadili biste se koliko bi kompanija moglo da uspe na tržištu Velike Britanije. Znam za dosta odličnih srpskih kompanija u oblasti poljoprivrede, inženjerstva i IT sektora koje bi bez problema mogle da se takmiče na britanskom tržištu. Ostrvo je ogromno tržište i nudi puno mogućnosti za srpske firme, koje bi tu uz pažljiv rad mogle naći trajnu i isplativu destinaciju za svoje proizvode i usluge. Iz razloga koje sam naveo u prethodnom odgovoru, neophodno je da ovom problemu pristupimo realno i racionalno kako bismo izbegli eventualna razočarenja, te stvorili uslove za održiv i dugoročan razvoj ekonomskih odnosa naših zemalja.

R.M.

TEOFIL PANČIĆ

Sadržaj šupljine

Ako se malo napregnete, možda ćete ga se setiti: gospodin u najboljim muškim godinama, šumadijski markantan, radikalno elokventan, master izvesnih ezoteričnih nauka... Ma hajde, lako je, postidećete se što ga se niste odmah setili... Patriota sa dna kace i Evropejac sa vrha liste, čovek čije su mudre a jezgrovite misli ispunile celu jednu urnebesnu knjigu (a nije la Rošfuko), inovator učenja o hrišćanskom postu, večiti (samo)kandidat za izbeglicu iz Bulevara Zorana Đinđića i, da: aktuelni predsednik Republike Srbije, neposredno izabran glasovima većine građana koji veruju da su tog dana bili prisebni i trezni. Eto, rekao sam vam da je lako! Mada opet, i nije čudo ako ga se niste odmah setili.

Nikolić Tomislav kao da se nekako pritajio tamo u onom dvoru, nit govori nit romori, a sad, možemo samo da nagađamo u kojoj je meri ta skrajnutost do nedavno glasnog i sveprisutnog pretendenta na presto posledica njegove volje, a u kojoj pak to što ga je njegov "politički sin" naprosto razvlastio i preuzeo manje-više sve prerogative stvarne i opipljive moći. Kako god bilo, pretpostavljam da je Vesna P. sada još srećnija i ponosnija što je javno agitovala i glasala za njega pošto je, ako sam dobro shvatio, zagovarala baš takvu ulogu predsednika države: kao čoveka koji, doduše, postoji, ali se njegovo postojanje jedva može registrovati na radarima javnosti. Iako se, nemam pojma zašto, zluradom čaršijom raširilo uverenje da se uvažena sociološkinja i ja nešto baš i ne slažemo u poslednje vreme, u ovome ću se sa njom složiti ne sto, nego svih hiljadu odsto: vaistinu, blagosloven je svaki dan u kojem Nikolić Tomislav propusti priliku da srpsku i svetsku javnost podseti na svoje predsedničko postojanje! Hajde dobro, ako se samo slikuje sa nekom belosvetskom zvanicom, to se još i dade izdržati, ali molim vas, samo *bez tona*... Pa ipak, intelektualni nemir i duhovni neizdrž svako malo prorade u ovom inače samozatajnom čoveku, te nam se on na koji trenut ukaže iz svoje platonovske pećine, promoli se u javnost tek toliko da nam saopšti neku Premudru, pa se vrati u svoju protokolarnu polunirvanu.

Povod najnovijem takvom Ukazanju beše poseta finskog ministra spoljnih poslova Erkija Tumioje, s kojim je N. T. lepo prodivanio o gorućim svetskim temama; verujem da g. ministar neće ni lako ni brzo zaboraviti to jedinstveno, sveprožimajuće intelektualno iskustvo. Tom je prilikom naš predsednik za potrebe javnosti izvoleo izjaviti i to kako smo mi, to jest Srbija "svesni da ćemo teško preživeti bez članstva u Evropskoj uniji", no ovde se predsednikova misao nipošto ne završava, nego pre izgleda kao da tek hvata pravi zalet, jer njen nastavak glasi ovako: "...ali smo isto tako svesni da bez KiM ne možemo preživeti" (izvor za citat su mi Večernje novosti, što smatram najverodostojnijim jerbo duhom nekako najbližim čudesnom svetu poslova, misli i snova samog Predsednika).

Hajde da vidimo šta smo ovde imali. Bez "članstva u Evropskoj uniji" Srbija može da preživi, ali to nije baš srećna opcija, jer može da preživi "teško", što pretpostavljam znači – sirota i u ritama. Nezgodna i nezavidna sudbina, nijedan normalan čovek, kamoli predsednik, ne može je poželeti sopstvenoj zemlji. Ali i to je opet mila majka prema sudbini Srbije "bez KiM", što će reći Kosova i Metohije. Naime, bez ovog izuzetno dragocenog dueta Srbija ne može da preživi "teško" nego ne može – baš nikako. Ako nema "KiM" u njenom posedu, onda nema ni Srbije, šta god to značilo.

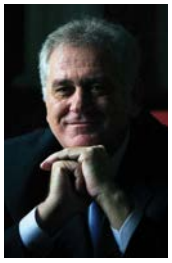
Šta je tačno *sadržaj šupljine* ove diletantske metafizike? Da li, recimo, Nikolić želi da nam kaže da Kneževine i Kraljevine Srbije nije nikada ni bilo, jer su bile "bez Kosova", bez obzira na to što nas istorija uči da je tadašnja Srbija bila zemlja u svakovrsnom usponu? Drugo, i važnije: šta uopšte znači da Srbija ne bi mogla da preživi "bez KiM", to jest, čemu uopšte služi taj futur? Pa, Srbija je već dobrih četrnaest godina de facto, a u dobroj meri i de iure "bez KiM", pa se ne bi reklo da je baš na samrti? A pri tome, da cirkus bude kompletan, ima čak i onih koji se još živo sećaju gde je i šta je bio taj isti Nikolić Tomislav onih dana kad je Srbija stvarno i delatno ostajala "bez KiM" sve sa sopstvenim potpisom na ćagi koja to (tobož indirektno, kao da smo blesavi) ozvaničava, kada su sve institucije ove države fizički napuštale svoju južnu pokrajinu i predavale je na staranje međunarodnom protektoratu: da, bio je potpredsednik Vlade Republike Srbije. Možda čak i "prvi potpredsednik", da prostite...

Nikolićevi periodični retro-aforizmi stalni su podsetnik i opomena na "rezervnu opciju" koja u bilo kom trenutku može da bude aktivirana

A zašto je, pitate se vi, sve ovo važno? Pa, gde neće biti važno šta izjavljuje predsednik zemlje, i to o jednom tako osetljivom pitanju?! Sasvim ozbiljno, ima tu nešto važnije: periodični retro-aforizmi Nikolić Tomislava stalni su podsetnik i opomena – da, dragi moji, iza tanke glazure pomodnih ideja i projekata na koje seku vene ovdašnji *tomanoidi* i *alekoidi* zapravo se krije ogroooomna masa Ovoga. Ta *rezervna opcija* trenutno je u drugom planu, ali je tu, i svakog trenutka može da se aktivira, kao kakav zamrli, ali neugašeni vulkan. Mislite o tome kad god uspete da se prisetite njega, Nikolić Tomislava: ako ste vi, daleko bilo, njega i zaboravili, to ne znači da on nema još niz lepih iznenađenja za sve nas. ¶

IZJAVA NEDELJE

"Čovek je vredan ma kolike škole da je završio!"

TOMISLAV NIKOLIĆ, predsednik Srbije
("Blic")

foto: Reuters

Dragomir Gerasimović,

sudija, voli da govori o poreklu i bizarnim trenucima u poslu, pominje najinteresantniji slučaj iz sudske prakse: "Iako je suđenje bilo napeto, taj okrivljeni mi je kasnije slao pisma iz zatvora u kojima me hvalio i čak mi govorio da me vidi kao budućeg predsednika suda. Najzanimljivije je da je komentarisao moj izgled i stajling, pa je čak u jednom pismu napisao da mu se dopadaju košulje koje nosim i da mi preporučuje košulje sa tri dugmeta od određenog proizvođača!"

Da li u njegovu sudnicu ulaze i poznate ličnosti: "Kao istražni sudija u Prvom opštinskom sudu vodio sam postupak protiv glumca Tihomira Arsića, kada sam saslušavao njega i kao oštećenu njegovu suprugu Biljanu Krstić. U svojstvu privatnih tužilaca i tuženih, saslušavali smo mnoge medijske ličnosti, među kojima su bili Čedomir Jovanović, Vlade Divac, Stanko Cane Subotić, Jelena Rozga, Nataša Kandić, Andreja Mladenović, Vojin Đorđević..."
("Alo")

Siniša Mihajlović,

selektor fudbalske reprezentacije Srbije, "u ime celog tima, zahvalio se predsedniku Tomislavu Nikoliću i prvom potpredsedniku Vlade Aleksandru Vučiću na posetama koje su upriličili ekipi uoči meča sa Hrvatskom" i otkrio sličnosti u svom, i radu potpredsednika: "Dobro znam koji posao radim i ne želim da ga poredim sa višim državničkim instancama, ali primećujem sličnosti u radu Vučića i mene. U zemljama poput naše svi se razumeju u politiku i fudbal. Nas dvojica izabrali smo teži put za dobrobit sutrašnjice, vršimo teške zahvate danas, odričemo se dobiti u rukama kako bismo realizovali višegodišnji projekat. Obojica verujemo da je zdrav sistem bolji od sitne trenutne dobiti. Zato trpimo kritike, ali smo jači od njih i hrabro ćemo nastaviti dalje." ("Kurir")

Aleksandar Vučić,

"prvi potpredsednik Vlade Srbije i lider Srpske napredne stranke, zahvalio je korisnicima Fejsbuka što posećuju njegovu stranicu na toj društvenoj mreži" i hvale ga: "Želim da vam zahvalim na tome što posećujete moju Fejsbuk stranicu, što ostavljate komentare, i što razmenjujemo mišljenja o važnim temama za našu državu i društvo. Hvala vam i na lajkovima, kojih je sada već više od 50.000." ("Kurir")

Vanja Udovičić,

ministar sporta i omladine, na pitanje da li je završio igračku karijeru: "Moj tim je Vlada Srbije." ("Akter")

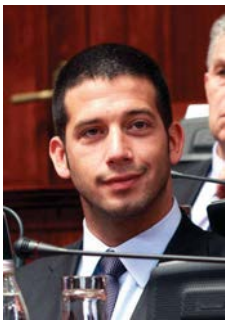

foto: Alex Photo

Sandra Perović,

TV novinarka RTS-a, "godinama važi za jednog od najboljih poznavalaca sedme umetnosti kod nas", posećuje filmske festivale, intervjuiše glumce i reditelje svetskog glasa, govori o neprijatnosti koju je doživela na poslu: "Dogodilo se u Veneciji. Britanski sineasta Stiven Frirs mi je, nakon što me je pitao odakle sam, prstima pokazao krst, zbog zemlje odakle dolazim, kao da sam 'antihrist'. Razmišljala sam da li da prekinem intervju i napustim prostoriju ili da ostanem profesionalac do kraja. Izabrala sam ovo drugo, zbog filma koji zaslužuje pažnju."

S kim se fotografiše: "Isključivo se fotografišem sa onima sa kojima uradim intervju. Razmišljala sam da jednog dana napravim izložbu svih tih fotografija, a ima ih preko storinu, kao vid neke lične i profesionalne rekapitulacije." ("Akter")

foto: M. Milenković

Madlena Cepter,

"žena posvećena umetnosti i donatorstvu, supruga jednog od najbogatijih Srba i majka", otkriva kako provodi slobodno vreme: "Imam dovoljno slobodnog vremena, mnoge poslove za mene obavljaju drugi, a ja se neograničeno predajem svojim vrtovima, domaćim životinjama, a najviše izboru i kupovini garderobe 'Valentino', 'Misoni', 'Akris', 'Armani', 'Luj Viton'... Svake sezone ponešto. A od mlađih italijanskih dizajnera 'Kucinela', 'Serina', 'Fabiane', od njih pazarim i po više stvari. Ovaj ritual se ponavlja dva puta godišnje, a neophodan je zbog mnogobrojnih svečanih privatnih i poslovnih večera, prijema, slavlja u kojima treba da se postavim kao neka vrsta modela, koji će izgledom i ponašanjem dati primer. Mnogobrojna dešavanja u sopstvenoj režiji u domenu kulture iziskuju da uvek budete novi i drugačiji."

Kako izgleda život u kneževini Monako: "Živeti u Monte Karlu znači biti u samom žarištu dešavanja, imati mogućnost da se preduhitri moda, udiše originalnost i svežina džet-seta. Monako je sav prožet duhom koji njegovi stanovnici šire oko sebe, a koji je najprepoznatljiviji kao kosmopolitizam, umeće komuniciranja i stvaralaštva."

Kako vaspitava dvanestogodišnju kćerku: "Veoma vodim računa da Ema bude u stalnom dodiru sa prirodom. More, planine, reke, selo, životinje, različite zemlje, drugi narodi... Mnoštvo boja, zvukova, mirisa i pokreta koji u sebi nose dinamiku života duši pružaju onu svetkovinu koja se sve teže pronalazi." ("Gloria")

foto: M. Milenković

foto: Dragan Todorović

Igor Štimac,

selektor fudbalske reprezentacije Hrvatske, "šokirao je javnost svojim komentarom koji je usledio posle poziranja selektora Srbije Siniše Mihajlovića sa majicom na kojoj je Vukovar ispisan ćirilicom: "Pa, nije li Hrvatski sabor doneo odluku, a Vlada provela istu kad je u pitanju ćirilica?! Vidim da ne znaš i da su četnici od zapada, kojem smo se mi bacili u krilo, odavno priznati kao antifašistička vojska, ako se ne varam?! Nacionalno svestan sam uvek bio i ostaću, kamo sreće da nas je vise takvih... Pozdrav." ("Kurir")

Nemanja Velikić,

"popularni voditelj TV Pink otkriva" koja je od TV serija obeležila njegovo detinjstvo: "'E. R.' Zbog nje sam, između ostalog, upisao srednju medicinsku školu i zavoleo svet medicine."

S kojim junakom bi se jedan na dan zamenio: "Joj, pa ni sa kim. Želim da verujem da je svakome najbolje u svojoj koži."

Knjiga koju bi voleo da ekranizuje: "Bez dvoumljenja – *Komo*. Autor je rekao da je roman počeo da piše izvadivši olovku iz džepa i malu svesku. Nekako tako zamišljam i početak pisanja scenarija."

Zbog čega isključuje televizor: "To nikada ne radim. Ne postoji veći TV manijak od mene. Uz TV se budim i ležem. Na silu ga gasi jedino moja majka, kada su vremenske nepogode." ("Večernje novosti")

Jelena Karleuša,

pevačica, uvek ima nešto novo da otkrije iz svog burnog života. Ovoga puta govori o odrastanju uz majku radio-voditeljku i oca policajca: "Moja majka je moj anđeo, koji se oduvek borio da ni u čemu ne oskudevam. Trudila se da mi ispuni sve želje, iako smo živele od njene skromne novinarske plate. Moji su se rano razveli i svako je imao svoje viđenje mog vaspitanja. Divna je bila liberalna, verovala je u mene, davala mi je čitave plate i pisala čekove kako bih imala najbolje igračke, odeću, obuću i sve druge gluposti koje sam želela, dok je moj tata bio protiv kupovine bilo čega skupog. Kupovao mi je mušku odeću, opremu za sport, vodio me je na skijanje i ronjenje. Jednom me je krišom odveo kod frizera, gde su moju dugu kosu ošišali do glave. Uz njega sam vrlo rano naučila da vozim auto, rasklapam razne modele pištolja, ronim sa profesionalnom opremom, jedrim ma dasci... Igrala sam se njegovim lisicama i pištoljima. To me je interesovalo. Sećam se da ga je posebno fasciniralo kako, kao veoma mala, mogu da otvorim njegovu akten tašnu sa šifrom. To je bio naš performans kada nam dođu gosti. Prvo sam rasklapala njegov CZ, a onda provaljivala šifru tašne uz gromoglasan aplauz." ("Story")

foto: Vesna Anđić

EUNET HOSTING
PRIRODAN IZBOR

PROFESIONALNE HOSTING USLUGE OD 1996. GODINE

WINDOWS I LINUX NAMENSKI SERVERI
CLOUD SERVERI • PRIVATE CLOUD
MICROSOFT SHAREPOINT, EXCHANGE I
DYNAMICS CRM HOSTING
SHARED HOSTING • DOMENI

EUNETHOSTING.COM • 011 3010 550

EUnetHosting

LJUBOMIR ŽIVKOV

Predsednička kolonija

Pogledajmo slučaj građanke koju stanovništvo i mediji zovu prosto i prisno Jovanka: državna vila u kojoj se obrela nakon muževljeve smrti polako je, ali neumitno propadala. Korisnica ju je, po moemu, bila dužna održavati, jer je zgrada državna i jednog lepog dana u njoj će stanoviti neka buduća predsednička udovica, ili penzionisani predsednik Republike sa najbližima. Ali. Vilu izgleda niko nije nadzirao, da bi se naprasno pronele vesti o teškom, nehumanom i nezdravom prokišnjavanju, grejanju koje ne radi ne znam što ima zlatne stambene rezerve: vile su sve nenastanjene, spremne kao zapeta puška da prime nekog izuzetnika?... Ili u njima žive ljudi i sad jedva čekaju da vide na čijoj će se fasadi Jovankin pogled zadržati, pa da se radosno otud navrat-nanos isele?!

Avaj, neće štićenica nijednu od ponuđenih palata, svoje je svoje, i tu su svi stariji ljudi isti: "Tja, moraću da ubrzam radove na opravci njene stare vile!", poverio nam se Rasim, pa nije mogao kazati: "Znate šta, gospođo, zdravlje vam se

Sreća naša što su kraljevi gradili istoimene dvore te nam je akutni prestolonaslednik stambeno zbrinut, inače bi dobri Rasim radio prekovremeno

ti koliko zima... Nehajna vlasnica nije bila ukorena zbog štete koju je državnom vlasništvu nanela: morali ste ili tražiti veću penziju ili prekomandu u stambenu jedinicu u kojoj se možete grejati i koju možete održati u prihvatljivom stanju! Ali ne! Ljajiću Rasime beše umoran od smišljanja tautologija o ratnim zločincima i problemi Titove udovice došli su mu kao kec na jedanaest, da iskaže svoj humanizam i renesansu na nekome ko već zbog svog uzrasta, ali i zbog prethodne slave mora dirnuti svačije srce. U tugaljivoj bajci čika-doktor lično opravlja oluke, menja pleh na simsu, nabavlja biber-crep... Svako čudo za tri dana, tešio sam se, i zaista, vesti o neumornom volonteru i zaboravljenoj starici prorediše se, ama se nakon izvesnog zatišja razboleše i kuća i stanarka.

Žurnalisti, neumorni kao i njihov junak Rasim, šalju dve istorije bolesti, jednu o kući, drugu o ukućanki, lekari koji su nakon miliona ordinarnih zdravstvenih osiguranika napokon dobili nekog slavnog raskokodakali su se o metabolizmu i svakoj bogovetnoj meri koju preduzimaju, stanovništvu, isto gladnom glamura (makar i posve posuvraćenog: pretvorenog u starost, bolest i razmernu oskudicu!) vesti o megabolesnici nikad dosta, doktorima telefoniraju i čuveni antititoisti, jesmo ih, vele, mrzeli, a sad ne možemo da dočekamo jutarnje novine, kako je Jovanka noćas?! G. Šabić morao je doktore podsetiti da se o zdravstvenim tegobama, nesavršenostima, slabostima i opštoj izdaji bolesničkog organizma ne sme baš na sva usta govoriti, dobro, ispostavilo se da je pacijentkinji puno srce kad novine pišu o njenim plućima, ali eto novih problema: bolesnici sve bolje, a kuća joj sve bolesnija!

Samouki arheolog Rasim otkri četiri očuvate slobodne palače u samome Beogradu, Jovanka će odabrati jednu gde će se oporavljati dok maori, limari, parketari, tapetari budu dan-noć radili na opravci njene prethodne vile od sedamsto kvadrata i ne znam ti koliko kubika, zaplaka se svekoliko čitalaštvo na toliku dobrotu demokratske vlasti, ali i na to popravilo i to nam je milo, ali smeštaj je, kako bih vam rekao, nužan, s druge strane je sasvim solidan, znate koliko starica u ovom trenutku ne može da dospe ni do skenera, a ni kuće ni kokošinjci nisu im u nimalo zavidnom stanju!" Ne! Platićemo majstorima prekovremeni rad i prekovremeni materijal, samo da se stara vila osposobi i štaviše ulepša! Rasim tvrdi da za Titovu udovicu i nekadašnju pripadnicu NOP-a čini sve i samo ono što bi učinio za ma koju bespomoćnu staricu, iako ja lično znadem najmanje tri staramajke čije i kuće i zdravlje zahtevaju pažnju ovog humaniste, mecene i preduzimača.

Nije dakako reč o osobi koja je samovala zapostavljena u baštinjenoj vili, svekolika ujdurma sa traženjem idealnog smeštaja za nju zar nije šamar hiljadama penzionera koji nemaju para za ogrev, za lekove, za hranu, o novom crepu da i ne govorim? Ali to je manje zlo. U neravnopravan položaj doveden je i Boris Tadić, koji zvanično nije skućen, a bio je ne bračni drug vladarke, nego je vladao lično, drugo, nije samo on bio predsednik: zašto se u četiri odbijene vile ne usele naši bivši predsednici? A Rasim da po ubrzanom postupku zida nove, sve u istom naselju, i sve istovetne, luksuzne, ali takve da ne izazivaju zavidljivost među umirovljenim velikanima. Neka prosečno predsednikovanje bude pet godina (redovna smena na izborima, ostavke, atentati, prirodna smrtnost etc.), u narednih pedeset godina Srbiji će biti potrebno još deset vila, ja bih i Koštunicu preselio u predsedničku palatu, prisilno – prisilno: ne možeš ti da Srbiju prikazuješ kao državu nezahvalnu, a sebe kao nekog srpskog Pertinija, zadovoljnog garsonjerom u varoši; u vilama bi kad se bivši predsednici blagoupokoje ostajale njihove udovice sa poslugom i medicinskim osobljem koje bi ih dogledalo u njima dragom okruženju, u međuvremenu bi novi predsednik taman sišao sa vlasti i bio spreman za preseljenje u Predsedničku koloniju koja bi uza sve drugo bila otvorena za turiste, pa bi se vile u znatnoj meri i samofinansirale. ¶

Istorija: Nove knjige o početku Prvog svetskog rata

Mesečarenje i druge

SARAJEVO, 28. JUN 1914: Privođenje Ferdinanda Bera, jednog od osumnjičenih za atentat na Franca Ferdinanda
foto: Topical Press Agency

Nekoliko meseci uoči početka 2014. godine, tokom koje će se obeležiti stota godišnjica Sarajevskog atentata (28. jun), odnosno početka Prvog svetskog rata (28. jul), svet se već uveliko osvrće na ovaj veliki jubilej. Na engleskom govornom području objavljeno je nekoliko novih istorijskih knjiga koje tematizuju vreme uoči Velikog rata i sam njegov početak.

katastrofe

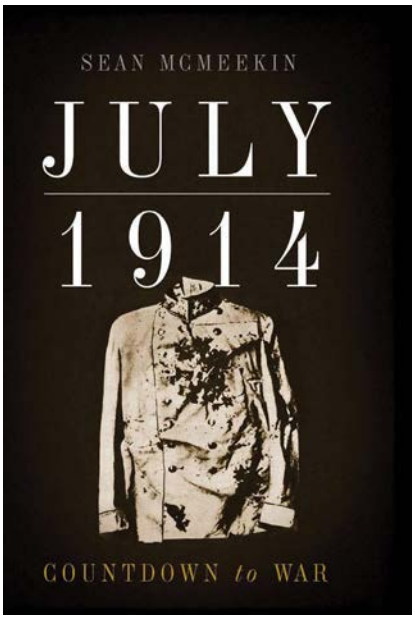

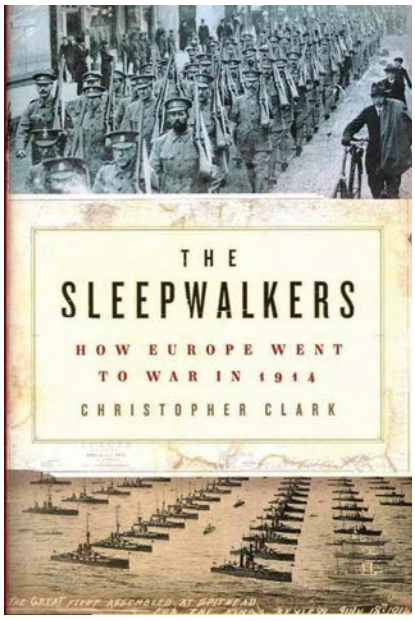
Iako nijedna od njih još nije prevedena, o njima se polemiše i ovde, naročito o *Mesečarima* Kristofera Klarka. Ima u tim polemikama mnogo ignorancije i preterivanja, ali se kroz njih ipak otvaraju važna pitanja, od krivice i odgovornosti za početak rata do uticaja istorijskih interpretacija na tekuća politička zbivanja

Dok se u "Politici" i drugim ovdašnjiim medijima ovih dana istoričari, pisci i ostali intelektualci nadgornjavaju u raznim interpretacijama Sarajevskog atentata i njegove važnosti za početak Prvog svjetskog rata, vrijedi se sjetiti jednog novinskog teksta, feljtona zapravo objavljenog u zagrebačkom "Vjesniku" s jeseni 1960. godine. Feljton je nosio naslov *Jugoslovensko pitanje u Prvom svjetskom ratu godine 1914–18*, a autor mu je bio – Miroslav Krleža. Cijelu tu povodno-uzročnu zavrzlamu Krleža otvara već u prvoj-prvcatoj rečenici svog teksta, da bi je nakon furiozno koncizne i pregnantne analize cjelokupne vanjske austrijske politike nakon Solferina, s naglaskom na odnos spram Srbije, ponovo u jednoj jedinoj rečenici adaktirao: "Neposrednim povodom austro-srpskog rata 1914. bio je Sarajevski atentat. Austrijsko navještanje rata Srbiji (jula 1914) izazvalo je međunarodnu konflagraciju, a ova jugoslovensko državno ujedinjenje, tako da je borba jugoslovenskih naroda protiv carske politike, a u predvečerje Prvoga svjetskog rata, povezana s pitanjem takozvane 'ratne odgovornosti i krivnje'. (...) U atentatu protiv austrijskog prijestolonasljednika Franje Ferdinanda htjeti vidjeti neposredan uzrok austro-srpskog rata 1914, značilo bi promatrati historijsku problematiku, na temelju svjedočanstava, svakom razumnom rasuđivanju suprotno upravo zato jer pred našim očima raste politički i ekonomski karcinom koji se u svijestima i u proročanstvima ocrtava kao rasulo austrijskog carstva već čitavo stoljeće."

IMPERIJALIZAM

U jugoslovenskim polemikama oko Prvog svjetskog rata često se zaboravlja činjenica da je taj rat bio – svjetski. Uostalom, priča o uzrocima Prvog svjetskog rata nije tek prigodna tema zgodna za prisjećanje oko jubilarnih godišnjica. Ušla je ta tema odavno i u popularnu kulturu. Čuveni razgovor Crne Guje, Džordža i Boldrika iz posljednje epizode četvrte sezone serije *Crna Guja* (čije je vrijeme »

radnje Prvi svjetski rat) ide otprilike ovako: Boldrik kaže kako je on svjestan da trenutno traje rat, ali da zna da nekada u prošlosti nije bio rat pa se pita kako se desilo to da vrijeme u kojem nije bio rat pređe u vrijeme kada jest rat, Crna Guja kaže – tebe, dakle, zanima zašto je rat počeo; na Boldrikov potvrdan odgovor, Džordž veli: To je bar lako, rat je počeo zbog zlog Švabe i njegovog zločinačkog imperijalizma; a Crna Guja kaže ovako: Džordž, Britansko carstvo trenutno zauzima četvrtinu planete, dok se Njemačko carstvo sastoji od male fabrike kobasica u Tanganjiki, teško, dakle, da se može reći da smo mi lišeni krivice kad je riječ o imperijalizmu. (Nastavak razgovora je još urnebesniji. Boldrik je, naime, čuo da je sve počelo time što je ubijen neki Arči Djuk. Dovitljiv prevodilac bi to ponajbolje prilagodio našem jeziku ako bi kazao da je ubijena Nada Vojvodić.) Bilo kako bilo, Krleža i Crna Guja se slažu; napetosti između velikih sila s kraja prve i početka druge decenije dvadesetog vijeka bile su tolike da se samo čekao pogodan izgovor za rat. Taj izgovor, odnosno povod, dogodio se u Sarajevu, pa je priča o počecima Prvog svjetskog rata ipak neodvojiva od jugoslovenskog konteksta. Međutim, kad je riječ o knjigama koje se najčešće potenciraju kad je o najnovijim ovdašnjim polemikama o "reviziji istorije" riječ – mislim prvenstveno na *Mjesečare* Kristofera Klarka te na *Juli 1914. – Odbrojavanje do rata* Šona Mekmikina – treba reći da Sarajevski atentat nije njihova glavna tema, mada ga obe knjige relativno opširno tretiraju.

Navedimo još dvije-tri knjige na srodne teme, o kojima kod nas još nije bilo riječi. Greg King je autor knjige *Ubistvo nadvojvode: Sarajevo 1914. i romansa koja je promijenila svijet*, svojevrsne paralelne biografije Franca Ferdinanda i njegove žene Sofije. Knjiga je objavljena 3. septembra ove godine, a ključna joj je teza da su neke moćne struje tadašnjeg austrougarskog dvora u Beču zapravo željele da njih dvoje u Sarajevu budu ubijeni. Za malo više od mjesec dana, 29. oktobra, iz štampe izlazi knjiga Margaret Mekmilan *Rat koji je okončao mir: Put do 1914.* Na skoro osamsto stranica ova ugledna istoričarka raspreda o uzrocima Prvog svjetskog rata. Ovdašnji teoretičari zavjere ove bi se knjige trebali plašiti više nego Klarkove, ako ni zbog čeg drugog a ono zato jer su knjigu hvalospjevima obasuli, između ostalih, Medlin Olbrajt i Strob Talbot. Za samo nekoliko dana pak, 24. septembra, biće objavljena knjiga znamenitog vojnog istoričara ser Maksa Hejstingsa *Katastrofa 1914: Evropa ide u rat*. Neka se, dakle, mediji i komentatori ne troše prerano. *Igranka* je tek počela.

MUKE S NASLOVOM

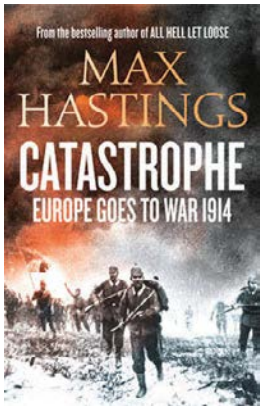
Prije nego se kaže išta o *Mjesečarima* Kristofera Klarka, valja razjasniti nesporazum koji se u Srbiji stvorio oko naslova ove knjige. Već se u nekoliko tekstova, naime, pojavljuje teza kako je Klark Gavrila Principa tobože proglasio "mjesečarom". (Primjera radi, Miloš Kazimirović piše: "Klark je kao prvi zapadni istoričar od imena nazvao Gavrila Principa i aktiviste Mlade Bosne mesečarima sumnjivih političkih ideja, spremnim na samoubistvo zarad ostvarenja sopstvenih ciljeva.") Iako je očito da većina onih koji se u posljednje vrijeme ostrvljuju na Klarka

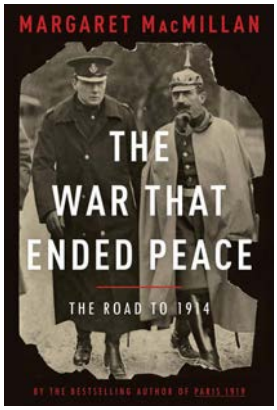

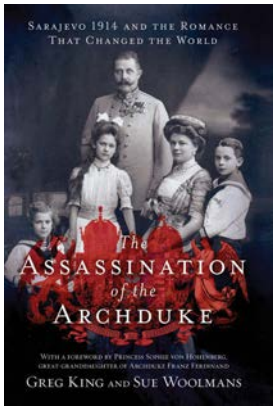

U RAT KAO NA SVADBU: Velika Britanija, Austro-Ugarska, Nemačka, Francuska, leto 1914.

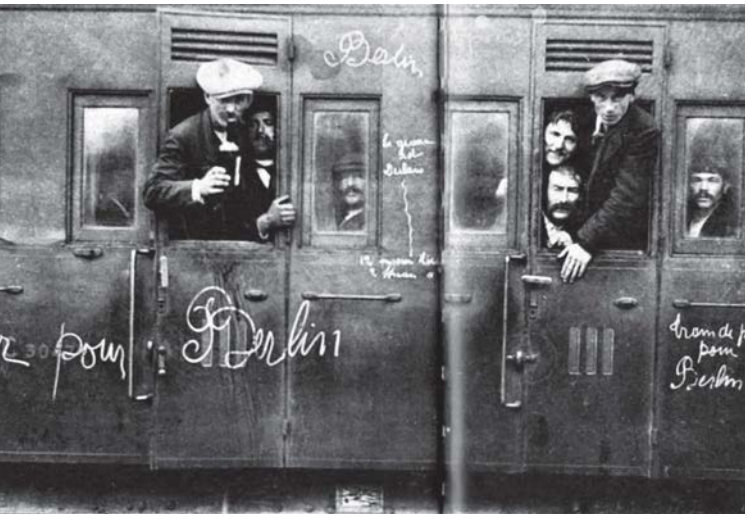

njegovu knjigu nisu ni čitali, nesporazum sa mjesečarima bio bi izbjegnut već i pažljivijim čitanjem podnaslova knjige. Podnaslov glasi: "Kako je Evropa otišla u rat 1914". Nisu za Klarka *mjesečari* oni koji su počinili Sarajevski atentat, nego evropske krunisane glave i političari, lideri Velike Britanije, Francuske, Njemačke, Austro-Ugarske, Italije, Rusije i Srbije. (Oni su, prema Klarku, "gledali, a nisu vidjeli, bili progonjeni snovima, a slijepi spram realnosti užasa koji će donijeti na svijet". Drugim riječima, ne misli Klark na ljude koji stvarno hodaju u snu, poput dječaka Malika iz Kusturičinog *Oca na službenom putu*; više je, naime, metaforičan.) Klarkovi *Mjesečari* imaju više od sedam stotina stranica, a hronološki počinju poglavljem o Majskom prevratu. Nakon toga slijede, između ostalog, poglavlja o Austro-Ugarskoj, o vanjskoj politici evropskih sila, o balkanskim ratovima, dok je sedmo po redu poglavlje posvećeno Sarajevskom atentatu. U interpretaciji samog atentata nema gotovo nikakve inovativnosti i originalnosti. Prenaglašava se Apisova uloga, no i to je, uostalom, stara priča. (Davno je Crnjanski napisao: "Čak i kod nas, neki su od Principa bili načinili Srbina – provincijalca, fanatika, šovena, koji je, tobože, bio samo igračka u rukama šefa Obaveštajnog odseka srbijanskog generalštaba, pukovnika Dragutina Dimitrijevića Apisa.") Ono što je meni kod čitanja bilo najneprijatnije jest Klarkova šlampavost kad je riječ o jugoslovenskoj tematici. Da se razumijemo, Klark odlično piše, obrazovan je, potkovan i kompetentan, ali očito, u ponešto kolonijalnom maniru, drži da kad je o Bosni ili Srbiji riječ preciznost i tačnost nisu toliko važne kao kad se govori o Austriji ili Francuskoj. Tako on, recimo, uporno i gotovo svugdje, ime i prezime Gavrila Principa u nominativu piše kao Gavril (ne Gavrilo) Princip. Isto tako, sarajevsko predgrađe Klark u nominativu uporno zove Ilidze (ne Ilidža). Dobro, reći će neko, teški su naši padeži, a čovjeku je na engleskoj tastaturi teško udarati kvačice. Argument bi možda i imao smisla da rijeku koja protiče kroz Sarajevo Klark apsolutno uvijek ne zove Miljačka (a ne Miljacka). Također, kad govori o beogradskim ulicama i kafanama u kojima su se okupljali mladobosanci, Klark pominje *The Little Goldfish*. To ime, naravno, može označavati samo *Zlatnu ribicu*, nikako *Zlatnu morunu*. (Jedan od trenutno najpopularnijih kafića u Sarajevu, i to onih u koje stranci neizostavno zalaze, zove se *Zlatna ribica*, pa se čitaocu može učiniti da je Klark pomiješao Beograd s početka dvadesetog i Sarajevo s početka dvadeset prvog vijeka.) Ovdje možda nije nepotrebno napomenuti da na početku knjige Klark zahvaljuje svojim *informatorima*, odnosno onima koji su mu pomogli da "premosti lingvističke granice". Kad je riječ o srpskim izvorima, kao pomagači su navedeni Miroslav Došen i Srđan Jovanović. Nije ta granica, očito, najsretnije pređena.

EFEKAT LEPTIRA

Ipak, jedna od osnovnih teza Klarkove knjige jest suštinski suprotna sa dugo vremena istorijski dominantnim stavom koji sam ovdje predstavio Krležinim citatom s početka. Pojednostavljeno govoreći, Klark tvrdi da koliko god bila istina da su među ondašnjim evropskim silama postojala neslaganja i napetosti, rat teško da bi izbio bez Sarajevskog atentata. To, naravno, koliko god eventualno bilo plauzibilno, još je više neprovjerljivo. Usput, ima kod Klarka jako sugestivna partitura o reakcijama savremenika na Sarajevski atentat. Nije on, naravno, prvi koji ga je uporedio sa atentatom na Džona Kenedija (uradio je to u *Dunavu* Klaudio Magris), ali je efektno primijetio da je zapravo neobično kad istorija atentat zapamti po lokaciji (to Klark, inače, tumači nepopularnošću Franca »

Rebeka Vest o Atentatu i početku Prvog svetskog rata

Sarajevo, 1914.

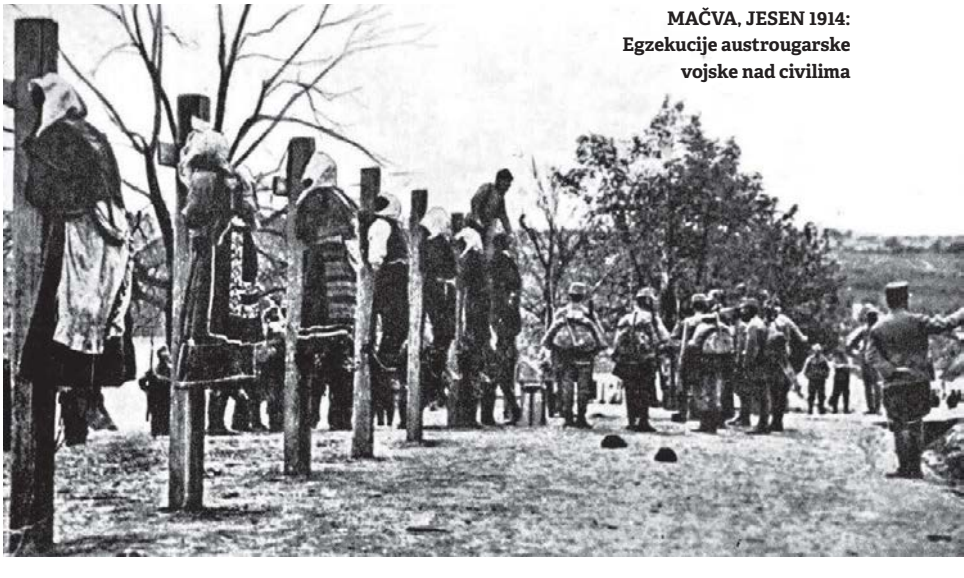
Suđenje atentatorima je počelo dvanaestog oktobra. Tipično je za ludilo našeg modernog sveta da je Austrija deset nedelja pre toga objavila rat Srbiji zbog njene odgovornosti za atentat, mada su u to vreme trajala tek prva saslušanja koja bi sudiji omogućila da zaključi da li je takva odgovornost postojala ili ne

U ovoj celoj stvari samo je jedan čovek uradio ono što je i nameravao: Princip je verovao da on treba da ubije Franca Ferdinanda, i on ga je i ubio. Ali svako drugi je uradio ono što nije hteo. Mrtvi bračni par, sanjajući o imperiji od Baltika do Crnog mora, izgubio je i onu malu, primarnu moć disanja. Ako su generali oko njih verovali u pobedu i zakon mača, doživeli su takav poraz u kojem je stradala ne samo njihova vojska već i cela njihova nacija. Zaverenici su hteli da bace bombe, ali nisu uspeli. Iliću je po prirodi zavereničko opredeljenje bilo strano, ali vrednosti njegovog društva naterale su ga da postane zaverenik. A i samo to društvo bilo je izvan sebe od ugnjetavanja.

(...) Suđenje je počelo dvanaestog oktobra. Tipično je za ludilo našeg modernog sveta da je Austrija deset nedelja pre toga objavila rat Srbiji zbog njene odgovornosti za atentat, mada su u to vreme trajala tek prva saslušanja koja bi sudiji omogućila da zaključi da li je takva odgovornost postojala ili ne. Proces je bio dugo skrivan od javnosti. Samo je nekim jako zvaničnim nemačkim i austrijskim novinama bilo dozvoljeno da pošalju dopisnike. U toku jedne veoma inteligentne intervencije na suđenju, Čabrinović je govorio o tajnim zasedanjima suda, a kada ga je predsednik upitao na šta misli, odgovorio je da nijedan predstavnik opozicione štampe nije prisutan. Na to je predsednik rekao nešto što neverovatno liči na ono što već dugo slušamo od nacista: "Koješta! Je li po vašem mišljenju suđenje javno samo onda kada je dozvoljen pristup predstavnicima opozicije?" Naravno, u to vreme nije ni moglo biti engleskih ili francuskih dopisnika. A izgleda da nije bilo ni američkih novinara. Nije bilo nikog ko je govorio srpskohrvatski, pa su drugi novinari dobijali materijal od svojih nemačkih kolega. Tako je najdramatičniji događaj našeg vremena sakriven od nas u trenutku kada nas je najviše pogodio. Istina je tek postepeno i delimično otkrivena. Zvanični izveštaji koji su poslani u Beč jednostavno su nestali. Kopija je tek početkom dvadesetih godina pronađena u Sarajevu. Može se pročitati u francuskom prevodu. Sa nemačkom verzijom treba biti oprezan jer u njoj ima na primer obilje dodataka i perverzija smišljenih u cilju podupiranja Čabrinovićevih izmišljotina o masonima. Jedini opis ovih događaja na engleskom jeziku nalazi se u izuzetnom romanu g. Stivena Grehema pod naslovom *Vidovdan*.

Možda zbog toga po svetu kruže tolike mnoge lažne priče u pogledu zavere. Ljudi je zamišljaju mnogo stravičnijom nego što je u stvari bila. Često se kaže: "Pa Franc Ferdinand nije ni mogao da ostane živ kada je još sedam ljudi posle Principa čekalo da ga ubije." To su mislili i muslimani u Vijećnici, ali to nije tačno. Princip je bio poslednji među atentatorima, a ostali jednostavno nisu bili kadri za tako nešto. Isto tako se smatra da su zaverenici bili opasni i fanatični manijaci, ili bar neuravnoteženi. Ali njihovo ponašanje na sudu bilo je, u stvari, ne samo potpuno normalno, već čilo i ponosno, a njihova svedočenja i ono što su govorili otkrivaju koliko lične sposobnosti toliko i visok kulturni nivo. Čak i oni koji mrze nasilje i suženu svest moraju priznati da zapisi sa suđenja otkrivaju jedan svet koji nije neprivlačan.

Ferdinanda). Niko atentat na Kenedija ne zove atentat u Dalasu, no atentat na Franca Ferdinanda uvijek i svugdje je Sarajevski atentat. Nakon što nabroji kako su razni u svojim dnevnicima i sjećanjima referisali na Sarajevski atentat, Klark veli da je Franc Kafka tu poslovični izuzetak. U njegovom dnevniku, 28. juni 1914. je tek dan kad je ušao u pogrešan tramvaj i kad je uzalud očekivao telefonski poziv. Apokrifna rečenica tog istog Kafke veli da "sve što je moguće to se i dogodi; moguće je samo ono što se događa". Cijela ta priča šta-bi-bilo-kad-bi-bilo da se Sarajevski atentat nije dogodio više spada u onaj podžanr naučne fantastike zvani "efekat leptira" nego u istoriju.

MAČVA, JESEN 1914: Egzekucije austrougarske vojske nad civilima

SARAJEVO, OKTOBAR 1914: Suđenje Gavrilu Principu (u sredini) i drugovima

Naravno, to nije jedinstven svet. S jedne strane imate srednjoškolca koga pozivaju u ograđeni prostor za optužene, i u skladu sa sudskom formom pitaju da li je bio ranije osuđivan. Da, bio je osuđen na četrnaest dana zatvora zato što je udario učitelja u razredu kada su bile neke političke demonstracije. Jedan seljak, optužen zbog toga što je zaverenicima pomogao da unište bombe, neprestano je plakao. On je doživeo sudbinu običnog i poštenog čoveka koji je bio uhvaćen između dva mlinska kamena, ugnjetačke vlade i revolucionarnih udruženja koja su se iz očaja usuđivala da budu gotovo jednako represivna. Kada su ga upitali zašto ih nije prijavio policiji kada je video bombe, on je rekao: "Ali kod nas niko ne sme tako nešto da uradi bez dozvole glave porodice." Bio je osuđen na smrt vešanjem, kazna je kasnije smanjena na dvadeset godina zatvora i seljak je umro u zatvoru. Drugi zatvorenici su dokazali bitna zajednička obeležja Slavena tako što su govorili poput likova iz Dostojevskog, tako što su narušavali stroga vremenska ograničenja i počinjali da govore o duhovnim stvarima kao da pred sobom imaju celu večnost. Predsednik suda je rekao jednom od srednjoškolaca: "Ali vi kažete da ste religiozni... da pripadate pravoslavnoj crkvi. Zar ne shvatate da vaša religija zabranjuje ubistvo? Da li vi istinski verujete ili je vaša vera tek formalna?" Na to se dečak zamislio i odgovorio: "Da, mislim da je tek formalna." Drugi je opet raspredao o misticizmu panslavenstva, tvrdeći da je njegov nacionalizam deo njegove religije, a njegova religija deo njegovog nacionalizma. Koliko je Austrija bila nekvalifikovana da unese neki red u živote ovih darovitih ljudi – a ako to nije mogla nije bilo razloga za njeno prisustvo – vidi se već iz zapanjujuće zbrke u sudskoj proceduri. Datumi se tu gotovo i ne pominju, a pojedine teme se razmatraju onako kako su pravnicima padale na pamet više nego po nekom logičnom redosledu.

(...) Ovaj događaj, ovaj sarajevski *attentat*, sa svim svojim nedoslednostima, predstavlja jedan adekvatan simbol života: onog što je u njemu nepovezano i besmisleno, onog što je gusto isprepleteno i tvrdoglavo ide ka jednom cilju, onog što je nepredvidljivo i nelogično, onog što ide pravom linijom od uzroka do posledice, onog što je rđavo i onog što je dobro. Taj simbol pokazuje da čovek može svašta da uradi, a slučaj može sve. On pokazuje i da se čovek odriče svog mira kada sujetno insistira na sticanju saznanja, jer što više saznajemo o atentatu utoliko nam postaje više neshvatljiv. On isto tako pokazuje da moralni sud sebi postavlja nemoguć zadatak. Duša se uvek opredeljuje za život. Ali kada su Bosanci izabrali život, i ubili Franca Ferdinanda, oni su izabrali smrt za Francuze, Nemce i Engleze. A da su Francuzi, Nemci i Englezi mogli da izaberu život, izabrali bi smrt za Bosance. Sabirci se ne daju sabrati. I svako dalje mozganje oko te sume predstavlja svojevrsno ludilo. A ipak, ljudski je jedino pokušati da se dođe do te sume. Mi smo jedino aritmetičke funkcije koje postoje radi te svrhe...

(Odlomak iz knjige *Crno jagnje, sivi soko*, **Mono & Manana, prevod: Ana Selić)**

I naravno da takve interpretacije imaju više veze s krajem nego s početkom dvadesetog stoljeća. Sam Klark, uostalom, kaže da je zbog Srebrenice i opsade Sarajeva na Srbiju danas teže gledati kao na žrtvu velikih sila, a da je lakše gledati na srpski nacionalizam kao na istorijsku silu svoje vrste. Takođe, prema njegovoj procjeni, iz perspektive postojanja Evropske unije, danas je lakše simpatisati Austro-Ugarsku nego što je to bilo ranije. Nije nevažna ta *tačka gledišta*, kako se govorilo u pjesmicama o doktoru mačku i gripoznom mišu iz starih bukvara. Klarkova tačka gledišta o Prvom svjetskom ratu je evropska, tačka gledišta *prvog svijeta*, lišena refleksije o drugim svjetovima. Pominjani Klaudio Magris, međutim, nije zaboravljao druge (i treće) svjetove. Vrijedi ovdje citirati jednu njegovu dugačku i mudru rečenicu: "Nekoliko fotografija prikazuje atentat u Sarajevu, tako sličan onome u Dalasu; u tim trenucima, od jedne do druge fotografije, bili su ispaljeni meci samoubistva Evrope – možda su, za vijugave puteve domišljatosti razuma, ti meci, koji su ih smrtno ranili, označili i početak oslobađanja zemalja Azije i Afrike, kojima bi stare evropske sile, ujedinjene, mogle da nastave da gospodare i da ih iskorišćavaju." Drugim riječima, ono što je za evropsku gospodu bio *Belle Epoque* nije svima bilo zlatno doba.

ODBROJAVANJE

Poglavlje o Sarajevskom atentatu pada negdje na sredinu Klarkove knjige. Prva polovina je, dakle, opisivala prethodnih jedanaest godina uz brojne ekskurse u prošlost. Druga polovina se koncentriše na narednih nešto više od trideset dana, na komunikaciju između šefova država poslije atentata, a prije početka rata, na austrougarski ultimatum Srbiji, na reakcije, na način na koji je – Krležinim riječima – austro-srpski rat 1914. godine prerastao u međunarodnu konflagraciju. To su trilerski uzbudljivi događaji, naročito iz *post festum* perspektive, naročito kad znamo šta će uslijediti. Upravo na taj period i na ta događanja koncentrisana je »

foto: Godofredo Vasquez

SIMBOLIKA: Voštane figure Franca Ferdinanda i Sofije Hotek u stalnoj postavci Muzeja "Sarajevo 1878-1918", BiH; Franc Ferdinand na vitražu u katedrali u Lincu, Austrija; koncert grupe Franc Ferdinand, avgust 2012, San Francisko, SAD; omot albuma grupe Azra iz 1987, Jugoslavija

cijela knjiga *Juli 1914. – Odbrojavanje do rata* Šona Mekmikina. Njegova i Klarkova knjiga izišle su otprilike u isto vrijeme. Mekmikinova je nešto manje opširna, mada i dalje itekako spada u kategoriju debelih knjiga (480 stranica). Njegov je fokus, međutim, dosta uži što se vidi iz činjenice da on ne počinje Majskim prevratom, nego *in medias res* Sarajevskim atentatom; ono što je Klarku sedmo poglavlje, njemu je prolog. Jako je zanimljivo komparativno iščitavati ove dvije knjige. Klark na jednom mjestu kaže da ima događaja kod kojih za istoričara nije problem manjak, nego višak izvora i veli da je Prvi svjetski rat i ono što mu je prethodilo dobar primjer za to. Zbog toga valjda i kad čita o istim događajima, pa i iz srodnih perspektiva, čitalac nema osjećaj da dva puta čita istu stvar. Ako se koncentrišemo na prikaz Sarajevskog atentata, vidjećemo da je, kad je o sitnicama riječ, makar na prvi pogled, Mekmikin precizniji. Njemu je, recimo, Ilidža – Ilidža (u nominativu i sa sve kvačicom), a Miljacku i ne pominje, pa tih problema nema. Uskoro, međutim, otkrivamo da mu je Zagreb – Zaghreb (toga se nisu dosjetili ni oni među novobošnjačkim jezikoslovcima kojima je smisao života da gdje god je moguće smjeste neko "h") te da je upliv sadašnjosti u njegovoj percepciji istorijskih događaja mnogo očitiji nego kod Klarka. Meni omiljeni primjer Mekmikinove maštovitosti je dio kad objašnjava da je Danilo Ilić "regrutovao" Mehmedbašića među zavjerenike da bi osigurao "simbolično prisustvo" muslimana i tako istražiteljima kasnije zavarao trag. Pa objašnjava Mekmikin da je Mehmedbašić (on to piše Mehmedbashitch) musliman sa "čudesno evokativnim" prezimenom jer je Mehmed turska verzija imena Muhamed, dok je *bašić* nastalo slavenizacijom turske riječi *bakšiš* (?!). Naš istoričar nigdje ne pominje, a očito i ne zna da je Mehmedbašiću ime bilo – Muhamed, koje je opet još "čudesnije evokativno" pa i ne bi bilo potrebe da neupućenom zapadnom čitaocu glumatanjem erudicije dokazuje da se radi o muslimanu. To, međutim, nije sve. Nakon što pojasni gdje su u to nedjeljno jutro stajali atentatori, Mekmikin, najprije, kao "veliki strateg" kritikuje Danila Ilića jer je na najbolje lokacije postavio, kako kaže, pogrešne ljude, čiju je posvećenost precijenio, pa za Vasu Čubrilovića kaže da je bio "premalo istreniran, a još manje hrabar", dok je Mehmedbašić, veli, musliman pa je "njegova lojalnost srpskom cilju bila upitna". (Mekmikin izgleda i ne zna da je Mehmedbašić jedini izbjegao hapšenje u Sarajevu, pa je tobožnji Ilićev "lukav plan" propao, kao što ne zna ništa ni o Solunskom procesu, pa ni o Mehmedbašićevom držanju tokom procesa, odnosno o Apisovoj ocjeni Mehmedbašićeve "lojalnosti". Takvi detalji bi uostalom samo pokvarili njegovu savršeno jasnu, makar i crnobijelu, percepciju istorije. Njegove simplifikacije ovdje zbilja spadaju u žanr najpovršnijih mogućih tabloidnih "analiza".)

PRE TOPOVA

Primjer Mehmedbašića je zgodan i za ilustraciju razlika u pristupima Klarka i Mekmikina. Klark, naravno, zna da se Mehmedbašić zvao Muhamed, zna i da je zavičajem Hercegovac i da ga ja Ilić izabrao jer su se dobro poznavali, pošto su nekoliko mjeseci ranije zajedno planirali atentat na Poćoreka, odnosno da je Mehmedbašić bio stolar "s revolucionarnim ljevičarskim idejama" te da je to Iliću bilo važnije od "čudesno evokativnog prezimena". Istini za volju, i Klark na jednom mjestu insinuira da je Iliću odgovaralo da među atentatorima bude i neko "ko nije Srbin", ali to dalje ne razrađuje. Generalno, i kad je riječ o tezi da rata ne bi ni bilo bez Sarajevskog atentata, Mekmikin je opet nedvosmisleniji od Klarka. U zaključnom, epiloškom, poglavlju svoje knjige pod naslovom *Pitanje odgovornosti* Mekmikin neskriveno polemiše sa "standardnim udžbeničkim stavom" o nizu "dugoročnih strukturnih faktora" koji su doveli do rata. On se pita kako to da svjetski rat nije izbio kod krize oko aneksije Bosne i Hercegovine 1908. godine, odnosno u vrijeme balkanskih ratova četiri godine kasnije, te kaže doslovno: "Bez incidenta u Sarajevu, rat između velikih sila možda bi svejedno izbio 1914. godine ili malo kasnije. Ali postoje dobri razlozi da mislimo suprotno." Onda se i Mekmikin igra igre štabi-bilo-kad-bi-bilo, a da su se Ferdinand i Sofija vratili kući u Beč živi i zdravi. Pa sve po stavkama, jednu po jednu, pojašnjava kako bi sve bilo divno i krasno. Takve alternativne istorije, međutim, zgodne su, rekosmo već, za naučnu fantastiku ili pak za kakvu fikciju *a la* Robert Heris, ali ne baš i za ozbiljnu istorijsku nauku. U uvodu knjige, Mekmikin objašnjava da se u mladim danima zainteresovao za

Prvi svjetski rat čitajući, danas već klasičnu, knjigu Barbare Tačmen *Avgustovski topovi*. Inspirativno mu je bilo, veli, što "radnja" njene knjige počinje s prvim avgustom, te se on svjesno fokusirao na prolog, na juli 1914. U nekim prikazima Mekmikinove knjige stoji kako je ona rukavica u lice "konvencionalnoj istoriji" koja već sto godina drži da je za rat najkrivlja Njemačka (pa se kao primjer "konvencionalne istorije" navode upravo *Avgustovski topovi*) te da Mekmikin gradi argumentovanu protivtezu prema kojoj su "ambicije Rusije i Francuske barem podjednako odgovorne".

JUGOSLOVENSKO PITANJE

Ako je suditi po knjigama Kristofera Klarka i Šona Mekmikina, "interpretativno klatno" zapadnjačke istorije kad je riječ o tumačenjima Prvog svjetskog rata zbilja se pomjera. Ipak, pretenciozno bi bilo na osnovu samo dvije knjige donositi dalekosežne zaključke. Nije ni na Zapadu, naročito među stručnom publikom, Klarkova knjiga dočekana baš s nepodijeljenim hvalospjevima. Ovdašnji odgovori, međutim, na moguću globalnu "reviziju istorije" sve su više nego produktivni. Vode se, kako bi rekao Aleksandar Mandić, autistične novinske *ad hominem* polemike, a posljednje naše izdanje do dana današnjeg najbolje knjige o Sarajevskom atentatu – one Vladimira Dedijera – objavljeno je prije više od trideset godina. Uspjeh turske televizijske serije o Sulejmanu Veličanstvenom prouzročio je barem novo izdanje *Sulejmana i Rokselane* Radovana Samardžića, no stogodišnjica Sarajevskog atentata domaće će izdavače, po svoj prilici, navesti tek na prevođenje neke dajdžestirane zapadnjačke "istorijske početnice". Prije pola vijeka, o pedesetoj godišnjici Atentata, Dedijer je završavao svoju knjigu, Predrag Palavestra je objavio knjigu o književnosti Mlade Bosne, Krleža je, rekosmo, pisao o jugoslovenskom pitanju u Prvom svjetskom ratu. Dedijer je, ne zaboravimo, svoju knjigu u originalu pisao na engleskom jeziku, na Harvardu, za velikog njujorškog izdavača. Prije pola stoljeća, mi smo svoju istinu o sebi samima izvozili u svijet. Danas, nijemo i potčinjeno, uglavnom uz poslušne klimoglave, uvozimo tuđinsku propagandu. U tom smislu se lokalna satanizacija Principa savršeno *rimuje* sa globalnim trendovima. Oni koji u epohi između 1903. i 1914. godine vide zlatno doba Srbije, percipiraju Principa i Sarajevski atentat kao i svi oni silni crno-žuti nostalgičari kojima nedostaje idilično-utopistička slikovnica o raju na zemlji u kojem skupa žive Poper i Frojd, Vitgenštajn i Kokoška, Muzil i Kafka. I kao što potonji metodom slijepe mrlje ignorišu ono što je Krleža nazvao stoljetnim austrijskim "političkim i ekonomskim karcinomom", prvi ne mogu da prokljuve zašto je baš u pjesmi *Spomen Principu* Crnjanski rekao ovako:

A suncu i manastirima ugušite poj.
Kadife i svile nek nestane draž.
Jauk i groblje je narod moj.
A sjajna prošlost je laž.

Laž je taj *Belle Epoque*, lažna je *sjajna prošlost* svijeta u koji je Princip pucao. Nikakav fetus njegovi meci nisu ubili. Oni su označili nestanak jednog svijeta i najavili rađanje nekog novog, drukčijeg, koji još nije smogao snage da se rodi. ¶

MUHAREM BAZDULJ

ПОЛИТИКА
ИЗЛАЗИ СВАКОГ ДАНА

ТЕЛЕФОН БРОЈ 784.

Ко је крив?

Није прошао ни један час од извршеног атентата у Сарајеву а ја кругова, који су можда највише криви што је дошло до тога атентата и што се дешавају сва она друга чуда која изазивају мржњу и огорчење народности, указано је пре ном на Београд. Није прошло ни пола дана од како су одје кују пуцањ Принципов револвера и нису преплашени наследници могли свршити јо ни прва саслушања, а аустријс ска јеврејска штампа засула је већ свет вестима о бомбама и динамиту из Србије.

Србија им крива за оно што се догодило, и Београд је био тај без кога ни до чега не би дошло! То је фраза коју из Беча понављају у свакој за себе нез годној прилици и то је изговор за све оне страшне отвари које се широм аустро-угарске мо нархије понављају. Бечка Нова Слободна Преса пустила је по ново своје ракете и жабице против Србије и, у овом коничном тону који је за време анексионе кризе пустила „шраф екседицијом", грми сада како ће нас спрашити

И та пароли, дата са места које не сме да каже праве узроке атентату, има сад да се понавља у свима варијацијама кроз целу плаћену и несавесну штампу. Покушаће да те свесно срачунане лажи натуре целом свету и потрудиће се, место да погледају истини у очи, да је поново загуше и да је кriју док можда не дочекају нов огалупиран протест против таквог режима.

Али не Србија него један режим пун утамничавања читавих народа, пун чудовишних процеса и зачињен најбезобзирнијим нападима на част и слободу и народности и појединаца, доводили су и доводе до атентата. Не Србија него полицијска владавина и терор примењен кроз све стране државног и народног живота доводили су до онога чиме је испуњена и чиме се пуни историја хабзбуршке династије и монархије.

Јер, је ли Србија стварала чачанџиске карбонере и је ли Београд вазиавио чувене атентате и завере по Венецији и Ломбардији? Је ли Србија потплатила Мексиканце да пуцкарају цара Максимилијана? Јесу ли из Београда фланц које су у мајерлиншком дворцу разбијале чеше царевиме сину и престолонаследнику? Јесу ли српске комите дале своју каму Лукенију да убије царицу Је лисавету?

Је ли српска влада купила пушке Катерининку и осталим родољубивим Хрватима, бун товницима за слободу и само сталност домовине? Је ли Ср бија побунила Кривошије? Јесу ли Лука Јукић и Степан Пла нинчић Босанце? Је ли Богдан Жерајић Србијанац? О дакле су родом Принцип и Ча брина?

Јесу ли из страха од Србије пре две године прекинули цар ски маневри у Угарској и је ли, због српијанских војника, престолонаследник Франц Фер динанд напустио тајно те ма

Јесу ли из краљевачке то пионирнице бомбе у Добрецину? Јесмо ли ми побунили чешке драгоне у Пардубицама? Је ли наша Народна Одбрана раздра жила словеначке војнике у Це ловцу? Је су ли „српијански агенти" довели до хиљадама оних хапшења Словена па чак и Несловена за „велеиздају", од анексије Босне и Херцеговине до данас?

По тврђењу бечке Пресе и осталих сумануних бранилаца аустријских интереса све то је сте. По уверењу целог културног и паметног света све то није. По тврђењу бечке Пресе и остале њене браће у режиму зачињеном таквим историјама лежи спас Аустрије. По уверењу целог осталог света ту лежи немоћ и рушење Аустрије.

Када је у Београд стигла вест о атентату у Сарајеву, Ср бија је поштено и искрено рекла своју реч. Цело наше друштво ужаснуло је што је до тих убистава дошло и сложило се у томе, да пут којим су атентатори пошли није прави и једини пут да се помогне своме народу. Али када се и после тога на ту исту Србију бацају клевете и када се покушава њу ставити на оптуженичку клупу, онда је и право и дужност Србије да укаже где лежи зло.

ШТА СЕ ГОВОРИ

— Сада, пред изборе, општина ће, вала да, и нашу улицу калдрмисати јер је један Чубурац изјавио сам пред нама на своје улице.

— Како?

— Ено како. Пред претпрошле изборе обећано нам је да ће нам се калдрмисати улица, али је само набављен камен. Прошлих избора камен је за неколико оптина метара поређен ближе улице. Сада, за ове изборе тај ће изборни камен бити, вала, пребачен у нашу улицу. У најгорем случају ћемо наћи изборе добијено и изгубљено.

Ибиш.

Прекид пријатељства.

— Турци прекидају да раде са Бугарима. —

(Извештај „Политике")

Софија, 16 јуна.

Раскинуто је пријатељство између турске и бугарске револуционарне организације. Турско споразумење са револуционарним комитетом за заједничку револуционарну акцију у српској и грчкој Македонији. Турски револуционарни комитет послао је био чак и своје представнике у Софију, који су имали да управљају акцијом, у споразуму са бугарским шефовима. Шеф тих турских представника био је Суљеман бег.

До раздора је дошло због Тракије. Турци су, под изговором припремања револуције у Македонији, раздали својим људима у бугарској Тракији преко 4000 пушака и доста муниције. Бугари су знали зашто то Турци раде и увидели, да у овом тренутку бугарску Тракију не држе Бугари, већ Турци. И зато су донели одлуку, да се становништво у Тракији разоружа.

УРЕДНИЧКИ КОМЕНТАР: Naslovna stranica "Politike" 18. juna 1914. (po starom kalendaru)

Bitefovske tendencije

"Bitef nema obavezu da selektira predstave koje su ovde ocenjene kao najbolje, već predstave za koje smatramo da bi bile zanimljive u širem međunarodnom kontekstu. Pa otud i *Galeb*, i obe predstave o Zoranu Đinđiću, a otud i odluka da ne uvrstimo neke predstave koje se mogu smatrati uspešnim i dobrim u kontekstu redovnog repertoara, ali nisu dovoljno zanimljive za festival kao što je Bitef. Nas zanimaju ekstremni teatarski poduhvati s naših prostora, i to baš oni o kojima se pričalo, koji su uzburkali javnost"

Kako izgledaju predstave ovogodišnjeg 47. Bitefa realizovanog za 30 miliona dinara, "sa minimumom sredstava ispod koga je nemoguće ići" – kako je na jednoj od konferencija za medije izjavila Anja Suša, koselektorka ovog međunarodnog festivala – videće se od 22. septembra do 1. oktobra. Biće ih dvanaest, po četiri iz Evrope, regiona i Srbije. Objedinjuje ih slogan "Teško je biti".

Pokušali smo da sa Anjom Sušom manje razgovaramo o finansijskom problemu, temi koja dominira novinskim informacijama o ovogodišnjem Bitefu, a više o selekciji i predstavama koje su ona i Jovan Ćirilov odlučili da pokažu beogradskoj publici i inostranim gostima.

"VREME": S obzirom na to da je budžet za deset miliona dinara manji nego prošle godine, jedan deo javnosti pretpostavlja da će i program Bitefa biti kvalitetno jeftin, zamera vam se zašto niste doveli manji broj, ali relevantnih predstava, smatra se da ste pozvali po četiri predstave iz regiona i Srbije zato što su se cenom uklopile u budžet... Šta biste odgovorili?

ANJA SUŠA: Broj predstava odgovara proseku proteklih nekoliko godina. Reč je o čuvenoj Bitefovoj dilemi: da li dovesti tri-četiri skupe predstave iz dalekog inostranstva, ili se opredeliti za program koji balansira između nekih daljih zemalja i regiona koji nam je geografski bliži. Ljudi pogrešno misle da smo se opredelili za domaće predstave i za predstave iz regiona zbog manjka para. Ne. Da nema Bitefa, naša publika bi propustila da ove godine vidi odlične predstave iz zemalja koje su nam blizu, ali nam, trenutno, uopšte nisu dostupne. Svi znamo da zbog finansijskih nemogućnosti repertoarska pozorišta ne mogu da ostvare zadatak da održavaju kontakt sa srodnim pozorištima regiona, pa je to, nažalost, postao još jedan od zadataka Bitefa. Da mi nismo doveli predstave Boruta Šeparovića, Marka Mandića, Varje Đukić, Tomija Janežića, Jerneja Lorencija, a reč je o savremenim umetnicima koji imaju ozbiljnu reputaciju i koji su stranim gostima koji se na Bitefu informišu o teatru ovog dela Evrope sigurno zanimljiviji od predstava iz njihovih zemalja, dakle da ih mi nismo doveli, teško da bi bile viđene u Beogradu. Osim toga, opredelili smo se za region zato što je naša sredina suviše mala da bi godišnje proizvela dovoljan broj relevantnih predstava za festival poput Bitefa. Inače, regionalno ujedinjavanje nije Bitefova izmišljotina, to funkcioniše u celom svetu. Princip uopštavanja i prevazilaženja nacionalnih koordinata je princip svih savremenih umetničkih praksi, i kome to ovde nije jasno, taj nije shvatio u kom vremenu živimo. Ja se protivim neokolonijalnom pristupu koji pasivizira poziciju selektora pa festival ne nudi ništa svoje, već samo importuje predstave koje se

foto: A. Anđić

mogu videti i na drugim festivalima. U tom slučaju, on kupuje ono što su kupili i drugi, pa nudi kao u pozorišnom šopingmolu: u Zari u Berlinu možete kupiti isto ono što i u, Parizu i Beogradu! Ne vidim šta je u tom konzumerističkom pristupu kreativno, autentično i zanimljivo! To je nekorektno prema reputaciji koju ima Bitef. Što se tiče pitanja zašto smo doveli naše predstave, dužnost je svih savremenih festivala, a naročito onih koji su u okviru manje vidljivih kultura kao što je naša, da učine nešto i za svoju scenu tako što se informacija o njoj preko Bitefa lansira u svet. To rade svi. Na Avinjonskom festivalu podjednak je odnos predstava sa francuskog govornog područja i stranih. Zato ne vidim zašto je to upitno kod nas. I na kraju, želim još da kažem da se odsustvom domaće i regionalne selekcije ne bi ostavilo puno prostora za predstave iz udaljenijih zemalja, jer za to i dalje ne bi bilo dovoljno novca. Možda za još jednu, a onda ne bismo imali festival na koji smo navikli, već smotru od nekoliko naslova.

Govorite o razlozima zbog kojih ste odabrali baš te predstave koje ste odabrali kao da se pravdate, iako je pravo svakog selektora da odlučuje po sopstvenom nahođenju. Vaše kolege iz Oktobarskog salona, Bemusa ili Festa nemaju tu potrebu.

Svake godine Bitef je u situaciji da objašnjava stvari koje se same po sebi podrazumevaju, zato što naša pozorišna zajednica očigledno ima potrebu da postavlja pitanja koja su, po meni, skoro besmislena i taj usud prati Bitef od njegovog osnivanja. Kada je, na primer, slogan Oktobarskog salona *Okolnosti*, niko se javno ne zapita da li svi radovi odgovaraju tom nazivu, a i zašto bi? A kada Bitef ima bilo koji slogan, svi love predstavu koja se ne uklapa u taj slogan. Isto je i sa sintagmom koja prati Bitef od osnivanja – *Nove pozorišne tendencije*, koja ni u kom slučaju nije programska, već ima muzejsku vrednost i odnosi se na dane kada je festival osnovan. Pa ipak, pitanje da li predstave odgovaraju novim pozorišnim tendencijama nam se svake godine iznova postavlja, i to je kriterijum na osnovu kojeg se Bitef iznova vrednuje iako smo mi sto puta objasnili da ta sintagma nema nikakve veze sa aktuelnom selekcijom. Predstave Bitefa prolaze kroz izuzetno oštre kritičarske kriterijume koji se ne primenjuju na tekuću pozorišnu sezonu. To je, definitivno, znak da je u pitanju manifestacija koja je za našu sredinu zaista značajna i o kojoj ljudi imaju potrebu da govore čak i ako ne znaju kako, a mene to više zabavlja nego nervira.

Ako, kao što tvrdite, smanjenje budžeta nije uticalo na kvalitet programa, koji segment priprema bi bolje funkcionisao da je bilo više novca?

Za razliku od ranijih godina, ove smo manje putovali, jednom il dva puta o trošku festivala, a sva druga putovanja su bila u privatnoj organizaciji ili zahvaljujući pomoći Francuskog instituta u Srbiji, finske ambasade, i sličnih inostranih institucija. Međutim, to nije dobro i ne bi trebalo da postane praksa. Festivalski programi se prave po dve godine unapred, ljudi su zauzeti, a i mi postajemo nepouzdan partner kad ne možemo da im dva meseca unapred potvrdimo učešće. Ne radi se samo o količini para koje smo dobili ove godine, mi nismo alavi, snašli bismo se i sa to malo para kada bi stizale blagovremeno. Ali bez obzira na sve, mislim da je ovogodišnja selekcija kredibilna i vrlo interesantna, da se na Bitefu može videti mnogo uzbudljivih, pametnih predstava koje čine da duh Bitefa preživi ovo teško vreme.

Da li možete da garantujete da će i publika vašu selekciju doživeti kao kredibilnu i interesantnu?

Nadam se da hoće, ali ne mogu da garantujem tako nešto. Očekivanja su različita: dešavalo se da veoma poznate predstave sa poznatom reputacijom nisu doživele uspeh na Bitefu, a da su neke manje poznate predstave očarale Beograd. Bilo je i perioda kada je Bitef promovisao »

neke autore, poput Boba Vilsona, na primer. Nadam se da će takvo vreme da se vrati. Bitef nema obavezu da selektira predstave koje su ovde ocenjene kao najbolje, već predstave za koje smatramo da bi bile zanimljive u širem međunarodnom kontekstu. Pa otud i *Galeb*, i obe predstave o Zoranu Đinđiću, a otud i odluka da ne uvrstimo neke predstave koje se mogu smatrati uspešnim i dobrim u kontekstu redovnog repertoara, ali nisu dovoljno zanimljive za festival kao što je Bitef. Nas zanimaju ekstremni teatarski poduhvati s naših prostora, i to baš oni o kojima se pričalo, koji su uzburkali javnost.

Unutar programa vidljive su polarizacije: u predstavi *Before your very eyes*, belgijsko-nemačke koprodukcije, koja otvara festival, igraju tinejdžeri, dok u predstavi 55+ igraju penzioneri, zatim dve predstave o Zoranu Đinđiću iz beogradskog Ateljea 212 i novosadskog Studentskog kulturnog centra...

Mada Bitef nije programski festival, kada birate predstave nastale u jednom periodu logično je da će tretirati zajedničke probleme. Tako ove godine selekcijom iz Srbije dominira političko pozorište sa eksplicitnim i radikalnim političkim stavovima o temama koje nas se tiču. Osim obe predstave o Đinđiću, i Aristofanove *Žene u skupštini,* predstava u izvođenju Subotičkog pozorišta je duhovita politička satira savremenog srpskog društva, dok se *Galeb* Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada sa nešto suptilnijim jezikom i emocijama povezuje sa *Olujom* Mestnog gledališča iz Ljubljane i sa *Beogradom* kompanije Espas iz Francuske koje se bave društvenim ambijentom, ali ne eksplicitno. Toj grupi odgovara i predstava *Postskriptum,* projekat Varje Đukić, u izvođenju Crnogorskog narodnog pozorišta, koje poslednjih godina pravi smele repertoarske iskorake. Predstava je relevantna za Bitef i zato što se bavi životom i radom Danila Kiša. Zanimljiva je i polarizacija deca – stari. Belgijsko-nemačka predstava *Before your very eyes* "Gob Squad teatra", u kojoj igraju tinejdžeri, bavi se prošlošću i budućnošću iz pozicije sadašnjosti. Deca na sceni komuniciraju sa samima sobom na video-zapisu snimljenom kada su bili mlađi i kada su zamišljali budućnost koja je sada postala sadašnjost, a zatim odigravaju različite verzije sopstvene budućnosti. Ta pozicija pojedinca koji odrasta u surovom savremenom svetu je duhovita i s njom se lako identifikujemo. S ovom predstavom je u vezi hrvatska 55+ "Montažstroja" iz Zagreba u režiji Boruta Šeparovića, koja se bavi problemom penzionera – društvene grupe kojoj se, naročito u našim društvima divljeg kapitalizma, posvećuje vrlo malo pažnje. Dolazak ove predstave je veliki festivalski uspeh zato što su njeni izvođači autentični penzioneri, pa je izvedena samo u Zagrebu, a Šeparović ju je obnovio za Bitef. Najstariji izvođač ima preko 80 godina, a svako priča svoju ličnu priču onoliko sekundi koliko ima godina.

Zašto ste pozvali francusku predstavu *Beograd*, da li zbog naslova?

Tekst je napisala Angelika Lidel, jedna od, po mom mišljenju, najuzbudljivijih umetnica i performerki koja se bavi različitim stvarima. Nikada nije bila u Beogradu, a tekst s naslovom našeg grada napisala je inspirisana sahranom Slobodana Miloševića, čiji je prenos gledala preko televizije. Taj veliki medijski događaj posmatrala je u odnosu na sopstveni život – život pojedinca. Tekst je poetičan, nežan rekla bih, i zapravo ne nalikuje Angeliki kao performerki. Reditelj je mlad, Žulijen Fišera. Aduti predstave su jak i uzbudljiv tekst i odlični glumci.

Bitef zatvara mađarska predstava *Teško je biti Bog* u režiji Kornela Mundrucoa, od koje je pozajmljen ovogodišnji slogan. Zašto baš ova predstava?

Mundruco je vrlo poznat evropski reditelj, i filmski i pozorišni, a ova njegova predstava se bavi temama mađarskog društva koje potresaju ekstremizmi svih vrsta. Nama je to prepoznatljivo. Njegov rediteljski postupak je vrlo snažan, a njegovo pozorište je teško probavljivo: predstave deluju u polju tame, mučne su, i nisu lake za konzumiranje. Mundruco se nadovezuje na tradiciju dobrog mađarskog telesnog teatra i vrlo ekstremnog u smislu emocija. Mađarsko pozorište počiva na jakim glumcima spremnim da se izlože svemu što je potrebno. Predstava Teško je biti bog je efektna i polarizuje publiku. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Prljav jezik

Romaneskni prvenac bivše porno zvezde Saše Grej je priča o seksualnosti, preciznije, ženskoj seksualnosti, još preciznije, o ženskoj seksualnosti u eri postfeminizma, interneta, pornografskih sajtova i BDSM klubova

Saša Grej (1988), bivša porno zvezda, napisala je erotski roman. Ili Saša Grej zaista ume da piše ili je imala odličnog urednika, jer je *Juliette Society* (Grand Central Publishing, Njujork 2013) mnogo više od pisanog materijala za masturbaciju, kako obično na ovu vrstu literature gledamo. *Juliette Society* je priča o seksualnosti, preciznije, ženskoj seksualnosti, još preciznije, o ženskoj seksualnosti u eri postfeminizma, interneta, pornografskih sajtova i BDSM klubova, mesta specijalizovanih za seksualne prakse dominacije i potčinjavanja.

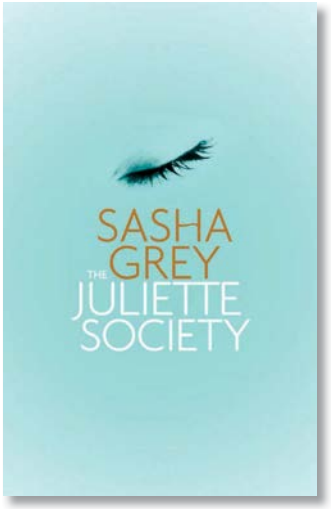
Glavna junakinja Ketrin, na završnoj godini fakulteta za film, u srećnoj je vezi sa Džekom, takođe studentom, koji danonoćno radi u predizbornoj kampanji za senatora Boba de Vila. Zbog Džekove iscrpljenosti, međutim, njihov seksualni život je nepostojeći, što Ketrin čini frustriranom. Poznanstvo sa Anom, devojkom koja zarađuje snimajući klipove za BDSM sajtove i aktivno učestvuje u životu BDSM zajednice, odvodi Ketrin na egzotičan i mračan put istraživanja svoje seksualnosti, granica između zadovoljstva i bola, kontrole i podređenosti.

Ovo nije *50 nijansi sive*. Ketrin nije naivna školarka koja se stidi sopstvenog seksualnog uzbuđenja. Naprotiv, čitajući *Juliette Society*, čitalac stiče utisak da je reč o odrasloj ženi od dvadeset i nešto, koja ima odrasle želje i traži način da sebi te želje ispuni. Opisujući scene seksa i Ketrininih seksualnih fantazija, Grej koristi eksplicitan jezik, onaj koji odrasli ljudi obično koriste kada pričaju o seksu. Komični pokušaji

i zabranjene strasti

ZVEZDA:
Saša Grej

metaforičkog govora o seksu ne postoje, sve je na tanjiru, jer "vulgarnost i uzbuđenje su dve strane istog novčića", kaže Ketrin. I još – "Pristajem samo na kurac. Penisu je mesto na času biologije, a svako ko mi ponudi 'đoku', 'pevca', 'batinu' ili 'koplje', može slobodno da ga zadrži u gaćama."

Svakome ko je iole upućen u pornografski opus Saše Grej, ovakav pristup nije iznenađenje. Zapravo, stranice knjige u kojima se opisuje seks najviše liče na prepričavanje scena iz njenih filmova. "Prljav jezik" je obavezan deo njenog nastupa, a bog i fanovi znaju koliko je Grej u stanju da priča tokom seksa, čak i sa punim ustima.

Počev od toga kako Ketrin izgleda, šta studira, do puta koji prelazi istražujući sopstvenu seksualnost, nema sumnje da je Grej glavnu junakinju napravila prema sopstvenom liku. Za neupućene: tokom pet godina u pornografskom biznisu, Saša Grej je postala neprikosnovena zvezda američke porno-industrije, a za tu karijeru nisu je preporučili ogromne grudi (koje i nema) i prazna glava (kao što je često slučaj), već isključivo, iako može da zvuči smešno, jer je reč o pornografiji – talenat i seksualna radoznalost. Gledajući stvari koje je Grej radila pred kamerama, iole stidljivija osoba pocrveni, a nisu isključeni ni napadi gađenja i mučnine. Ona je, međutim, i to je očigledno u svakoj sceni koju je snimila, uživala u svakoj sekundi, a jedna je od najzaslužnijih za to što je BDSM žanr prešao u pornografski mejnstrim.

Upravo je takva i Ketrin. U literaturi i filmovima sa sličnom tematikom, kojih nije malo, glavni junaci, vođeni svojim mračnim seksualnim porivima, uvek završe tragično, ili je krajnja poruka da sa njima nešto nije u redu, da su defektni, devijantni i da ih to navodi da srljaju i da na kraju plate cenu svoje nastranosti. Ovde to nije slučaj, jer je Saša Grej put istraživanja svojih "mračnih" opsesija prešla pešaka, a knjiga je posvećena svima onima koji su, kaže autorka, za istraživanje svoje seksualnosti imali na raspolaganju samo knjige i filmove. Zato obiluje referencama na literaturu i kinematografiju, od Biblije i Markiza de Sada, do *Građanina Kejna* i *Lepotice dana*.

Iz upotrebe ove poslednje, jasno je i kako je Grej, sa svojim pornografskim iskustvom, postala ikona poslednjeg talasa feminizma u Americi. *Belle de jour*, kontemplira Ketrin, naslov je neprevodiv na engleski; *lepotica dana* zvuči joj kao ponuda restoranskog menija, kao "danas na jelovniku", komad mesa na tanjiru, dehumanizovano žensko meso koje treba da zadovolji mušku seksualnu glad. Iako su žene svesnije nego ikada pre svoje seksualnosti, Grej ne zatvara oči pred činjenicom da se na žensku seksualnost i dalje gleda sa osudom. Zato je u *Juliette Society* važna epizoda o tinejdžerki koja se odlučuje na samoubistvo kada momak u kog je imala poverenja, bez njenog znanja postavi snimak njihovog seksa na internet, a ona prođe tipičnu "slut-shaming" torturu na Fejsbuku, što je agonija koju milioni devojaka proživljavaju svakodnevno.

Na putešestviju kroz BDSM klubove i seksualne perverzije, Ketrin uviđa ono što je u vezi sa seksom poznato u literaturi valjda još od Biblije – da je seks igra moći, dinamika odnosa kontrole i podređenosti. Ketrin će spoznati svoje granice i zato je kraj za nju srećan: vraća se svom predašnjem životu sa Džekom, a njene seksualne avanture njihovoj vezi daju novi kvalitet, onaj koji je nedostajao. To se ne može reći za Anu, koja stalno traži nova, sve opasnija i opasnija uzbuđenja i umire tako što biva slučajno zadavljena tokom bizarne sado-mazo igre.

Poenta je jasna: nije reč o potčinjavanju ili uspostavljanju kontrole nad partnerom, već nad sobom i sopstvenim željama. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Mala balkanska strahologija

Slobodan Bubnjević: *Strah od promaje*
Književna radionica Rašić,
Beograd 2013.

Blago neukima, njihovo je carstvo nebesko. Posle epizode s Jovankom, dugo sam lutao. U depresiji sam ležao pored gomile pepela na parketu – uništio sam sve knjige o meditaciji koje mi je dala. Ali, trebao mi je neki vodič. Dve noći sam lutao bez cilja i najednom stao. U kiosku ispred ambasade sedela je policajka i čitala recepte. Na garažnim vratima bio je zalepljen plakat Svesrpski sabor – Ne damo Kosovo.

Anonimni književni konkursi imaju svojih draži: ako „žiriraš“ u takvim prigodama, oslobođen si balasta imena autora ili autorke, lišen si svakog mogućeg „konteksta“ i koncentrisan samo i jedino na sam Tekst; naravno, tako bi uvek trebalo da bude bez obzira na okolnosti, i pošteni žirista će nastojati da se tako i ponaša, ali ko od nas sme da založi ruku u vatru da mu to baš uvek i svih 100 odsto uspeva?! Čovek je krhka posuda puna mana... Kako god, pre koju godinu sudelovao sam u žiriranju na jednom takvom konkursu za priču, koji je raspisala biblioteka u Šapcu. Na drugoj strani, takve su prilike i muka duhu jer se najčešće valja probijati kroz masu beslovesnog i diletantskog štiva i tek poneko mediokrtitetsko ostvarenje; kada u svemu tome naletiš na nešto što kvalitetom znatno odskače, ne možeš da ne poskočiš na stolici od radosti. Meni se to dogodilo dok sam čitao priču *Zaborav*, briljantan i briljantno duhovit real-time opis ovdašnjih pretencioznih sujeverja, paranaučnih sma(t)ranja i drugih beslovesnih popularnih verovanja, zapravo idealno prispodobivih kroz zamorno glagoljanje kakvog raspričanog šofera. To kako pripovedačev protagonista tone u potpuno, po sebe i druge pogibeljno ludilo i autodegradaciju sve „oslobađajući svoju svest“, to je bilo naprosto razgaljujuće čitalačko iskustvo. Srećom, tako je, ili slično, mislilo i drugo dvoje članova žirija, i ta je priča osvojila prvu nagradu. Kada smo otvorili šifre, ispostavilo se da je autor priče građanin Bubnjević Slobodan iz Pančeva, inače diplomirani fizičar, ali i, khm, novinar nedeljnika *Vreme*... Uf, pomislio sam, ko će sad da me opere od sumnjičenja svake dokone suklate i zamlate koja će reći da sam preko veze i na protekciju nagradio redakcijskog kolegu?! Ali, ko mari: priča je sjajna, a svetu se ionako ne može ugoditi, pogotovo ne onima koji o drugima uvek sude olako negativno i sa dubokim nepoverenjem jer sude *iz sebe*, tj. iz onoga kako bi se oni ponašali na njihovom mestu...

Koju godinu kasnije, evo priče *Zaborav* u drugoj proznoj zbirci Slobodana Bubnjevića *Strah od promaje*. I ništa nije izgubila na drugo čitanje... Zbirka *Strah od promaje* u izvesnom je smislu „konceptualna“, u tri poglavlja sa po četiri priče raspoređen je svojevrsni *katalog popularnih strahova*, u neku ruku “srpskih“, tj. onih koji su stereotip za ove krajeve – kako i sam naslov zbirke sugeriše – ali i sveljudskih, univerzalnih. Način, tj. ključ po kojem je autor „raspoređivao“ ove priče nije mi uvek bio baš proziran, a ponekad mi je izgledao i sasvim proizvoljan, ali to na koncu i nije naročito važno. Važnije je kakve su priče, a tu već nema sumnje da je Bubnjević znatno napredovao u odnosu na prvu zbirku (*Perturbacije i druge nevolje*), pre svega utoliko što je „relaksirao“ rukopis, učinio sopstveni prozni iskaz znatno fleksibilnijim, time i potentnijim za razvijanje punog pripovedačkog naboja (ko u tom „relaksiranju“ ne uspe, taj uvek ostane neka vrsta docirajućeg monologiste, što u prozi gotovo uvek iritira...).

Iako se, kažem, radi o zbirci priča koja ni „nema nameru“ da se poveže makar i u najlabaviji roman, ove proze u relativno kompaktnu celinu spaja svojevrsna *strahologija*, ali i priča o baucima i verovanju u njih, a bogme i lik Stanislava Bauka kao savremenog izdanka srpske loze Bauka, preko koje su prelazile sve moguće balkanske istorijske pošasti, naravno ne bez njenog aktivnog učešća, katkad u vidu počinioca, katkad žrtve. Dakako da to nije slučajno: ova je zbirka ponajpre melanholična ili rezignirana storija o istorijskim udesima koji su ovdašnje ljude izbacivali iz ležišta, a neretko i iz razuma: naravno da *ale i bauci* za njih moraju da postoje, pa lično su ih videli i osetili... Od priče do priče, autor menja sredtsva, postupke, sižee: čas je to urbano-realistički postupak, kao u dugačkoj prozi *Freska* smeštenoj u današnju „postkosovsku“ i politički-vrednosno sasvim ciničnu Srbiju i u jedan njen omanji gead koji nekako jako podseća na Pančevo (ali je to istovremeno i sasvim nebitno), čas istorijska fikcija, ne bez elemenata horora, fantastike, zaumnog... a opet daleko od svakog „žanrovanja“ jer Bubnjevića, reklo bi se, to zapravo ne zanima, nego samo isprobava različita sredstva u bazično uvek istoj priči o ljudima zatečenim usred istorijskih vihora – obremenjenim ili barem sapetim svakovrsnim zabludama i predrasudama (svojim ili tuđim) – namernih poništavanju svega dobrog u njima. I gle, ne baš slučajno, često se tu negde zapati i neka *ljubavna priča*, kao neizostavni kontraški, biofilni element...

U najboljim svojim trenucima, ova je knjiga znatno iznad recentnih standarda „sredine“. Osim spomenutih, tu su recimo i *Zamišljeni slučaj* koji kao da je pisao Basara na steroidima, ili upečatljiva naslovna „tranzicijsko-ekološka parabola“, ili *Predskazanje*, *Donje polje*, *Because the Night*... Više nego dovoljno za kišno septembarsko veče uz svetlost ponoćne lampe i uz dobro zabravljene prozore, da ne bude promaje...

TEOFIL PANČIĆ

Maramicom Manu

Manu Chao,
14. IX 2013, Hala sportova,
(Novi) Beograd

Ikad sve prođe, ili bar tako pomisliš – mladost, bunt, bezbrižnost, (tuđa) lepota, seksepil, pozeraj, alkohol... – pa i kad koncerti postanu rutina garnirana čuvenim 3P (piletina, pivo, pijani kreteni), još uvek se desi poneki da razbije poredak stvari. Tako je prošle subote u novobeogradskoj Hali sportova, do tavanice krcatoj publikom šarenom kao njegove ilustracije, i ovdašnji miljenik Manu Čao (José-Manuel itd. Chao Ortega, r. '61. u Parizu, iz mešovitog baskijsko-galicijskog braka) kao erupcijom izvrnuo stvarnost, te je magma suštine pokuljala na vrh i prelila više od 5000 prisutnih (ulaznice 2000-3000d.), učinivši im život bar privremeno dragocenim.

Tekuća kratka Čaova *Balkan/East Europe Tour* imala je u Srbiji veoma povoljnu startnu poziciju: prvo gostovanje 2002 – instantno legendarni koncert na beogradskom malom stadionu Tašmajdan (org: B92) – zatim EXIT 2008. i rasprodata dvorana u Novom Sadu 2011, a bez ikakve veze s 'našim' crnorukašima. Sve to je šlag na moćnom kult-statusu grupe koju je Manu Čao predvodio od 1987. do 1995. Preteče *World fusion* trenda, Mano Negra bili su izvorno multikulti-otelotvorenje nesputanog mešanja rasa, jezika, stilova, žanrova, humora, zabave, razbarušeni imidž francuskih uličara i belosvetskih skitnica ulivao se u antiglobalizam. Prvobitni rokenrol bunt pretočen je u društveni pa i politički aktivizam, s alternativnim stavom i pankerskom energičnošću izvođenja. Latinoamerički i evropsko-kontinentalni uspesi Mano Negra, kontra kratkom domašaju u SAD i uopšte u anglo-sferi (oko koje se nisu preterano ni trudili), devedesetih su ovu grupu još jače prilepili za srce mnogima ovde. Čao je dosledno nastavio i solo karijeru, najpre albumom *Clandestino* iz 1998, a uživo smo ga dočekali tek u jednoj od njegovih najpoznatijih avantura, Radio Bemba (Sound System) – naslovljenoj po emitersko-razglasnoj skalameriji mladih revolucionara Fidela i Čea. Nije stigao da se nama bavi kao Handke, mada je sklon zabačenim, duhovitim osobenjacima kao što su na samom jugu Meksika Zapatisti, neka vrsta (usuđujem se, iz ličnog iskustva na terenu) antitelevizijskih Novih primitivaca; kamo sreće da su ovi sarajevski nešto preduzeli i van etra i estrade.

Već par sezona Manu turira bez novih studijskih izdanja, dok su live-naslovi s raznim manjim etiketama. Izvrsni pra-

foto: A. Anđić

teći trio La Ventura čine mu Filip Tebul (Philippe Teboul, bubnjevi) i stari Bembasaradnici Madjid Fahem (gitara) i Gambit (Gambeat, bas). Da li je organizator od prvobitno za Beograd najavljene, nehumane hale "Pionir" odustao baš i samo jer Manu odbija da nastupi na mestima gde se ne mogu ukloniti ili bar prekriti reklame i sponzoraj, manje je važno – od 'akustike' u "Pioniru" boli glava, a u Hali sportova kiseonika ubrzo ne ostane ni da se cigareta razgori. Ipak, nemojte ni Čaou pripisivati više levičarstva od neophodnog: posle uradi-sam početaka, veći deo diskografije mu je s etiketom "Virgin", nalepnicom neoliberalnog kapitalizma samo tako, a i tokom ove svirke promoterke duvanskih proizvoda smarale su (se) naokolo.

Posle muzičkog zagrevanja (Samostalni referenti, Hornsman Coyote), već na prvi žmiraj mraka bilo je ovacijski jasno da će ovaj koncert početi onom žestinom i oduševljenjem publike do kojeg većina sličnih grupa ne stigne ni na svom vrhuncu. Jednostavna, ali pouzdana i efektna postavka svetla i video-projekcija mirno je sve prepustila vrhunskoj isporuci rokerske četvorke koja je, međutim, neposrednih uticaja i elemenata rokenrola imala možda i manje nego prosečan turbo-folk. Koščata rege-konstrukcija svirke dozvoljava razmah izvanrednoj ritam-sekciji, bez obzira na to kada i koliko gitara 'ozvučava' crtane filmove ili neobavezno oprobava hendriksovske zahvate. Dodajte tome odavno neupitni, mada meketavi Manuov glas, njegovu akustičnu/ritam-gitaru, i gustu nisku od hitova preko ponekog Negra-standarda do novih/neobjavljenih pesama, od *Mala Vida* njegovog rokabili-benda Hot Pants još iz sredine osamdesetih, do gostujućeg kantautora Branimira (Rosića, bez Neprijatelja) za jezički proširenu/prepevanu *La Vida Es/Život je Tombola* (korištenu u filmu *Maradona* by Kusturica). Kakve god da su numere u originalu/studijskoj verziji, na koncertu one uveseljavajuće ubrzavaju i zanimljivo se produžavaju, pretežno kao ska-poskočice štedro »

začinjene (novotalasnim, ne slovenačkim) jo-jokanjem.

Mnoge su razlike, i velike distance, između Man(it)u Čaoa i tamo daleko Gogol Bordella, Kultur Shocka i No Smoking Orchestre. U najvećem inhalatoru na ovim prostorima, burna masa peva spenglišom (eng. Spanglish) koji srećom nije učila iz telenovela; ili je to Manu-speranto?

Takoreći bez ikakve konferanse, prva pesma posle punog sata je kao pokušaj opraštanja, mada svi znamo da će trajati bar još toliko, ne računajući DJ-repove, afterpartije i sl. I još ćemo raznog dočekati od Manua, čije pesme obrađuju i Robi Vilijams i Lili Alen.

DRAGAN KREMER

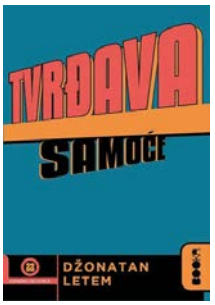
Knjige

Crno-beli svet

Džonatan Letem, *Tvrđava samoće*
Booka, Beograd, 2012,
sa engleskog preveo Oto Oltvanji

Kažu da knjigu ne treba suditi po koricama, no ona prva totalno površna impresija o nekoj knjizi i ne može se svesti isključivo na korice. Gledaju se, naime, i *gabariti*. Pozamašan tom, deblji od pet stotina stranice, zna da uplaši i iskusnog čitaoca. Valjda zbog kombinacije debljine (539 stranica) i mekog poveza, roman Džonatana Letema *Tvrđava samoće*, podsjetio me, i prije nego sam ga otvorio, na jednu, po opremi sličnu, a nedavno pročitanu knjigu: *Kalendar Maja* Zorana Ferića. Nakon što pročitam i *Tvrđavu samoće*, međutim, vidim da sličnost zapravo i nije tek površna. Jedan od važnih slojeva oba romana tiče se dječačkog prijateljstva, prijateljstva dva u mnogo čemu različita dječaka, čiji se ključni značaj, naročito za jednog od njih, naročito za naratora (ili fokalizatora), prenosi i u odraslo (da ne kažem – zrelo) doba. Ne treba ovu sličnost prenaglašavati, razlika, naravno, ima mnogo više, ali čini mi se da vrijedi istaći i podudarnost da dva pisca s dva kraja svijeta, a oba u petoj deceniji života, kroz ambiciozan roman o odrastanju pokušavaju, između ostalog, i katalogizovati inventar svog zavičaja te svoje epohe.

Nije nužno pretjerano dobro poznavati Letemovu biografiju da bi se došlo do zaključka da je *Tvrđava samoće* roman dobrano napučen autobiografskim elementima. Glavni lik – Dilan Ebdus – po mnogo čemu je Letemov *alter ego*. Roman je formalno podijeljen na tri dijela. Prvi ima nešto više od tri stotine stranica, pisan je u trećem licu jednine, ali uglavnom iz Dilanove perspektive i prati njegov život od najranijeg djetinjstva do kasnog tinejdžerskog doba. Drugi dio je kratak, ima jedva petnaest stranica, a ima funkciju, muzički rečeno, *prelaza*. Riječ je o eseju iz oblasti popularne kulture, tačnije rečeno *beleški na omotu ploče* čiji je autor zapravo glavni lik upravo pročitanog prvog dijela – Dilan Ebdus. U trećem pak dijelu, koji je pisan u prvom licu jednine, susrećemo odraslog Dilana koji sada živi u Kaliforniji. Radnja trećeg dijela ne teče isključivo hronološki; u nekoliko poglavlja Dilan se prisjeća događaja što su se zbili *u međuvremenu*, odnosno poslije *the* događaja kojim završava prvi dio.

U prvom dijelu *Tvrđave samoće*, pratimo odrastanje Dilana Ebdusa u disfunkcionalnoj porodici i na ulici. Dilan je bijelac koji se uglavnom druži s crncima. Crnac je i njegov najbolji prijatelj Mingus Rud. Strip i muzika 1970-ih godina su lajtmotivi njihovog odrastanja. (I sam naslov romana aludira na strip o Supermenu.) Iz ovdašnje perspektive naročito su zanimljivi neki momenti koji otkrivaju neočekivane sličnosti o ritualima uličnog odrastanja na Balkanu i u Njujorku. Problem s kojim se nekoć suočio valjda svaki ovdašnji klinac što se ponosno vozika na svom novom biciklu, a kojem ga stariji mangup zatraži, kao, samo da obiđe krug oko travnjaka ili kvarta, a poslije ga ne vrati cijeli dan, očito su imali i bruklinski dječaci. Tu su također i klasične *coming of age* zavrzlame: od prvih zaljubljenosti do prvih polucija. (Na jednom mjestu, Mingus pita Dilana: "Izbacuješ belo ili providno?", a Dilan odgovara: "Belo. Nekada je bilo providno.") Izuzetno sugestivno Letem prikazuje traumu *tranzicije* iz djetinjstva u tinejdžersko doba kao i samo tinejdžerstvo. (Negdje u knjizi on daje zgodnu i efektnu definiciju omladinske dobi: "Suština tinejdžerstva je prvenstveno tajni identitet.") Također, cijeli prvi dio knjige gusto je filovan referencama na popularnu kulturu, od već pomenutih stripa i muzike pa do filma i istorije svakodnevice. Cijela je knjiga zapravo gusto filovana takvim referencama, ali je u prvom dijelu, možda zbog trećeg lica i sveznajućeg pripovjedača, to nekako izraženije.

Generalno je prvi dio knjige *gušći* i nešto teže prohodan. Čitaoci navikli na radnju s brzim preokretima biće vjerovatno skloni preskakanju redova i pasusa. Ipak, onaj ko se prepusti *atmosferi* u trećem će dijelu biti nagrađen bržim ritmom i drukčijom perspektivom. Indikativan je u tom smislu početak drugog poglavlja trećeg dijela: "Bio je septembar 1999. godine, godina straha – za tri meseca pad svetske kompjuterske mreže privešće kraju žurku dugu čitav jedan vek. U međuvremenu, dok je žurka jenjavala, najpopularniji novi format na radiju zvao se *nostalgija*." To da je ključna riječ kraja devedesetih *nostalgija*, očito je, dakle, globalna pojava, ne nešto ograničeno na prefiks *jugo*. Povlačeći crtu ispod jednog istorijskog perioda, cijela jedna generacija podvukla je crtu i pod dijelove svojih života, vraćajući se u mislima, sa žalom i sjetom, u doba nevinosti. Dio te generacije je i Dilan Ebdus odnosno Džonatan Letem, a ovo je njegova priča, dovoljno jedinstvena da bude samo njegova i dovoljno univerzalna da čitalac može istovremeno čitati tuđu priču i samjeravati je sa svojom. U katarzičnom kraju *Tvrđave samoće* ima malo klišea, ali on zbog toga nije manje tačan niti manje tužan. Na kraju treba i pohvaliti jako dobar prevod Ota Oltvanjija. Za razliku od nažalost čestih prevoda na kojima se iz aviona vidi da su prevodi, zbog drvenog jezika i kalupa strane sintakse, Oltvanji je Letemov engleski odlično *pretočio* u srpski. Moglo bi se to ilustrovati na više načina, no to se možda najlakše vidi iz opuštenosti s kojom se prevode sleng izrazi. Pa se tako kaže da je neko *kurate sreće*, da je Fara Fosit *ribetina*, da neki klinac ima *jebozovnu* mamu ili da je stopiranje – *laća*. I još nešto: film po *Tvrđavi samoće* bi trebao režirati Džošua Marston (autor izvrsnog filma *Maria Full of Grace* iz 2004. godine). ¶

MUHAREM BAZDULJ

Nacionalna pantomima

Dok se polako približavamo datumu početka pregovora o ulasku u EU, naučili smo (kao i naše komšije) da postoje izrazi, reči, uvrede, koje nam više stranci ne tolerišu. Kada želimo da naglasimo da su Srbi najbolji, najstariji, najpošteniji, ili da smo pobednici u ratovima, a gubitnici u miru, to moramo nekako da – preformulišemo. Kada u Hrvatskoj, recimo, neće da izruče bivše Udbaše, ili kada u Vukovaru branitelji latinice razbijaju table pisane ćirilicom – onda na HRT-u čujete akrobatiku o hrvatskoj veličini, samo to mora drugačije da se kaže.

No, krenimo redom, iz sopstvenog dvorišta, ovde u Srbiji. Šta to tuđe nećemo, a svoje ne damo? Kako se pravilno kaže da smo Kosovu dali pozivni broj. Plašim se da će isti izraz biti upotrebljen u nastavku pregovora – a magična reč glasi – ALOCIRANJE. Nismo nikom ništa dali, ni poklonili – mi smo Kosovo alocirali. Da li bi tačan prevod bio "pozajmili", ili "ustupili", nisam siguran. Tvorac ovog bisera je gospodin, ili drug Vulin. Takođe, popularna reč za ukidanje srpskih opština na severu Kosova – "uvođenje prinudne uprave". Da se razumemo – nisu ni oni iz prošle vlasti bili imuni na floskule – setite se samo Tadićevog "dobrovoljnog skraćenja mandata" umesto srpske reči "ostavka".

Ovaj "zaobilazni govor" koriste i Vučić i Dačić kada se pomene Parada ponosa. Ako pažljivo oslušnete, primetićete da uspevaju da govore o seksualnim manjinama, a da nikada ne pomenu LGBT pojmove. Koriste se zamenice "oni" ili "njihova prava", a tu je i "bezbednosna procena" i "pobeda pravne države". Pominjanje homoseksualaca, pedera, lezbejki, transseksualaca, istopolne ljubavi, čuvaju se da gledaoci ne pomisle kako su im ne daj bože simpatični. Ovaj govor sudskog zapisnika, ili službene policijske beleške, uvek je na silu, eto moramo – "oni "na Zapadu to traže od nas.

Tu upravo dolazimo do sličnosti sa Hrvatima sa druge strane tarabe. Kada u Vukovaru polupaju ploče pisane ćirilicom, Josipović i Milanović će govoriti o "pravima svih građana", i "pobjedi pravne države". Neće pomenuti reči: Srbi, srpski, ćirilični ili Srbi u Vukovaru, kojih ipak ima priličan broj. Ponovo službeni jezik – redarstvene službe.

Tokom vikenda – gledao sam živi prenos sa Vinkovačkih dana, smotre folklora u Hrvatskoj. Neverovatno – tokom defilea nisam uspeo da čujem ni za jedan primer društva koje neguje baštinu Srba u bilo kom delu Hrvatske – od Dalmacije do Slavonije. Kada recimo, Žikina šarenica dođe u Suboticu, na televiziji ćete videti i čuti kulturu Bunjevaca, Šokaca ili Mađara. Potpuno prirodno i normalno. Slično će biti sa vlaškom tradicijom na istoku Srbije. No, HRT u Vinkovcima nije našao nijednog Srbina. Pri odjavi, onaj gospodin sa zalizanom frizurom je nadahnuto govorio o "tradicijskoj kulturi" o "mirazu koji je Hrvatska unijela u EU" i jedno deset puta – kao da namiguje ovima što lupaju ćirilične table sa državne televizije, dramatično povišenim glasom apelovao "čuvajmo svoje, jer znamo tko smo i što smo", "ne dajmo naše, mi znamo što je naše". Brateeee. Skapirali smo – niste pozvali Srbe na žurku. Žiko, budi i dalje to što jesi, kod tebe je ulaz slobodan za sve! Ako je Šarenica – mora da se šareni.

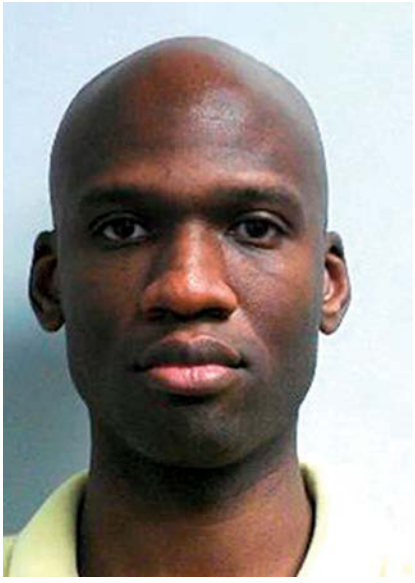
Na Kosovu je slična situacija kada se registruju liste političkih organizacija koje zastupaju srpsko glasačko telo. Jasno je da u savršenom svetu – birači glasaju prema programima stranaka, ali na Kosovu će izbori biti praktično nacionalno prebrojavanje. Bitno je sakupiti što više glasova – i formirati vlast u nacionalno homogenim sredinama. Kosovska izborna komisija ipak – zateže oko prideva "srpska stranka" ili "srpska lista", ali zaista ne znam kojim bi to pridevom ovaj mogao da se zameni (opet citat Vulina – o političkom đurđevku). Ljiljan bi već imao bošnjačko obilježje. Možda božur – kao simbol Kosovske bitke, ali plašim se da bi nas politička hortikultura odvela do apsurda.

Paradoksalno, čini mi se da ova šovinistička pantomima podseća na osamdesete godine, kada su se netrpeljivost i međunacionalna tenzija maskirale bizarnim povodima. Lošom hranom u studentskim domovima u Prištini ili bojkotom robe iz susednih republika. Tada je korektivni faktor bila (kao) nadnacionalna Komunistička partija – a danas je to EU sa svojim institucijama. Kao u onoj staroj: Tito – Partija – Evropska unija! ¶

DRAGAN ILIĆ

Panika

U pucnjavi u mornaričkom brodogradilištu "Nejvi jard" u Vašingtonu veteran marinac i radnik po ugovoru koji je "čuo glasove" ubio je dvanaestoro ljudi pre nego što je i sam likvidiran. Sve se dogodilo samo nekoliko kilometara od Bele kuće

U zgradi 197 sistemske komande američke mornarice na obali reke Anakostije u Vašingtonu, u ponedeljak 16. septembra oko 8.15 po lokalnom vremenu, uobičajeni užurbani radni dan za oko 3000 zaposlenih pretvorio se u veliki metež.

Aron Aleksis, tridesetčetvorogodišnji radnik po ugovoru, tog jutra je ostavio svoj iznajmljeni auto na parkingu mornaričkog centra, pokazao vojnu legitimaciju, ušao u kompleks, pred komandom u zgradi 197 pucao u jednog oficira i jednog civila i probio se do četvrtog sprata, sa koga može da se nadgleda atrijum gde su zaposleni doručkovali u kafeteriji. Kad je počela pucnjava, radnici kafeterije su povikali da svi ostanu u prostoriji, ali je neko pritisnuo požarni alarm i nastala je panika. Neki su pokušavali da preskoče visok zaštitni zid kojim je opasan čitav mornarički kompleks u kome radi 16.000 mornara i civila angažovanih po ugovoru.

Komodor Tim Džiras je evakuisao personal kad se civil pod ugovorom tik pored njega srušio pogođen u glavu. Mornarički kapetan Mark Vandrof je držao sastanak kad je začuo pucnje. Ljudi su nagurali stolove na vrata i tražili sklonište.

Nekoliko minuta nakon što je Aron Aleksis otvorio paljbu stotine naoružanih policajaca je opkolilo mornarički centar. Vojni helikopteri su kružili nad bazom, a nebrojena policijska i vozila hitne pomoći pojurila su na mesto događaja. Dok je trajala potraga za napadačem, FBI je zadržavao prolaznike zbog prikupljanja dokaza. Pojedine grupe su tek u ponedeljak uveče izašle iz kompleksa ka vašingtonskoj ulici M (podignutih ruku, očito da bi se izbegao nesporazum s napetim policajcima i vojnicima).

Ukupan saldo pucnjave: trinaest osoba je poginulo i četrnaest ranjeno, među kojima i dva policajca. Televizija NBC je javila da nijedna od dvanaest žrtava koje je Aleksis ubio nije vojno lice, već civili starosti između 46 i 73 godine, koje je vojska angažovala preko privatnih firmi.

UZBUNA U VAŠINGTONU

U svim federalnim zgradama u Vašingtonu pojačane su mere bezbednosti, a zaposlenima je u ponedeljak bilo zabranjeno da izlaze. Aerodrom "Ronald Regan" je bio zatvoren. Dve škole u blizini su ispražnjene i zatvorene. Senat je prekinuo zasedanje. Predsednik Obama se više puta savetovao sa svojim saradnicima za borbu protiv terorizma. Vašingtonski bejzbol tim Nešenels odložio je utakmicu protiv tima Atlanta Brejvs zakazanu za ponedeljak uveče na obližnjem stadionu Nešenels Park. Vašingtonski metro je posle sigurnosne provere nastavio da funkcioniše.

Admiral sa četiri zvezdice Džonatan Grinert, član zajedničkog štaba i šef mornaričkih operacija, evakuisan je zajedno sa suprugom. On, kao i njegovi prethodnici, živi u istorijskom zdanju u mornaričkoj bazi zvanom Tingi haus. Jedan od njegovih prethodnika, admiral Majk Burda, u toj bazi je 1996. izvršio samoubistvo.

Vašingtonska baza-brodogradilište "Nejvi jard" je istorijsko mesto. Osnovano je 1799. i bilo je luka, mornarički centar i brodogradilište nove američke flote i matična luka kultnog broda Konstitušn. Englezi su je zauzeli u avgustu 1814, ali je američka vojska spalila brodove da ne bi pali u britanske ruke.

oko Bele kuće

OPSADNO STANJE NA KAPITOL HILU: Ubica Aron Aleksis (levo), zgrada Kongresa u Vašingtonu

Fotografije: AP

Važnu tehnološku ulogu vašingtonski mornarički centar je igrao tokom Drugog svetskog rata.

U tom bloku se nalazi i mornarički muzej, koji mogu da posećuju i civili uz pokazivanje ličnih isprava. Tokom leta ulaz u muzej je bio liberalizovan, ali je taj režim trajao do početka septembra.

Ta baza je šezdesetih godina prošlog veka odumirala, ali je nakon devedesetih na tom, kažu veoma kontaminiranom mestu, oko pet kilometara udaljenom od Bele kuće, izgrađeno mnogo novih zgrada, zbog toga što je tamo premešteno pet sistemskih mornaričkih komandi za projektovanje ratnih brodova, mornaričkih instalacija, brodskog oružja, komandnih sistema.

Agencija Rojters podseća da se vašingtonska pucnjava desila tri nedelje nakon što je psihijatar američke vojske major Nidal Hasan osuđen na smrt zbog ubistva trinaest nenaoružanih vojnika 2009. u Fort Hudu, u Teksasu, što je kasnije opisao kao osvetu za američke ratove u muslimanskim zemljama.

U prvim reakcijama američka javnost izrazila je sumnju da su u pitanju zavera i terorizam. Čak je i predsednik Obama pominjao da je napad možda delo više mogućih napadača. Nakon pregleda kamera za video-nadzor odbačena je pretpostavka o saučesnicima i zaključeno da je Aron Aleksis sam izvršio masakr.

ORUŽJE VAN KONTROLE

Po iskazima svedoka koje citira "Los Anđeles tajms", on se dva sata posle početka pucnjave i nekoliko okršaja s policijom zabarikadirao u jednoj od prostorija na četvrtom spratu komande, gde je tokom razmene vatre ubijen.

Tri komada oružja nađeno je na mestu pucnjave: vojnička puška AR-15, lovačka puška sačmara i poluautomatski pištolj. CNN je javio da je Aleksis automatsku pušku i pištolj marke glok, kako policija pretpostavlja, oteo od dvojice ranjenih policajaca, a da je pušku sačmaricu, koju je koristio u napadu, kupio legalno u prodavnici u Virdžiniji nedelju dana pre pucnjave. »

Slučaj je razgoreo i staru raspravu o posledicama slobodne prodaje ubojitog oružja u SAD, koja je bila pojačana decembra 2012. posle masakra u osnovnoj školi u selu Sendi Huk kod Njutauna u Konektikatu kada je dvadesetogodišnji Adam Lanca pobio 26 osoba, među njima dvadesetoro dece starosti šest i sedam godina...

MORNARIČKA BAZA NEJVI JARD: Intervencija policije posle pucnjave

PROFIL UBICE

O motivima Arona Aleksisa u trenutku kada ovaj broj "Vremena" ide u štampu nije se znalo ništa. On je od 2007. bio mornarički rezervista u Teksasu gde mu je, kako piše magazin "Tajm", 2011. i prestala služba uz časni otpust, uprkos "nedoličnom ponašanju" o kome nisu izneti detalji.

U vašingtonsku bazu je ušao kao radnik u maloj IT firmi Eksperts, koju je, preko kompanije Hjulit Pakard angažovala američka vojska po ugovoru na održavanju kompjutera u mornaričkom kompleksu. Direktor firme Tomas Hoško izjavio je posle masakra da je Aron radio i na drugim vojnim instalacijama i da nije bilo izveštaja o tome da je imao problema sa mornaričkim oficirima.

Kao IT serviser, Aron je uprkos mornaričkom dosijeu o problematičnom ponašanju uspeo da prođe bezbednosnu proveru i dobije vojnu propusnicu koja se na ulazu u taj kompleks mora pokazati naoružanom stražaru. Zaposleni su pričali reporteru lista "LA tajms" da se na tom kontrolnom punktu kontrola prtljaga obavlja sporadično. Na ulazu u samu zgradu komande radnici ne prolaze kroz detektor za metal – jednostavno provuku karticu preko elektronskog čitača i, kad se upali zeleno, "čisti su", mogu da uđu.

Aron Aleksis je rođen 1979. u Kvinsu, odrastao je s roditeljima u Bruklinu u Njujorku, a živeo u mestu Fort Vort u Teksasu. Njujorški list "Dejli njuz" objavljuje fotografiju poslednje poznate adrese Arona Aleksisa u Fort Vortu u Teksasu. To je tipična drvena montažna kućica s tremom, ispred koje stoji hrpa starih dasaka nabacanih posle nekog nezavršenog renoviranja.

Agencija Rojters izveštava da je njegov otac Algernon Aleksis bio šokiran kada su mu telefonom saopštili vest i da se raspitivao kako da stupi u kontakt sa istražiteljima. Pričao je da je njegov sin bivši vojnik, da je imao napade besa, a da sada radi na poslu povezanom s kompjuterima u privatnoj kompaniji. Aleksisov pašenog je u šoku pričao da ga zapravo nikada nije sreo – nisu imali kontakt čak ni kad je upoznao svoju ženu i oženio se njome. Kaže da Aleksis nije bio blizak s familijom.

Lokalni mediji u malom mestu Fort Vort opisuju ga kao mirnog ljubaznog momka, ili zgodnog i ljubaznog kelnera iz tajvanskog restorana Hepi boul u kome je radio s mamom i tatom svog prijatelja dok je studirao jezike (britanski BBC tvrdi da je studirao aero-inženjerstvo).

Njegov prijatelj i bivši sustanar Tajlanđanin Kristi Sutamtekul je ispričao CNN-u da je u poslednjih nekoliko meseci primetio promene kod Aleksisa, ali nijedan znak potencijalnog nasilja. "Bio je ljubazan i prijateljski raspoložen..." Među problemima koje je pominjao je frustracija zbog toga što mu nije plaćeno nešto što je trebalo da bude plaćeno i nadoknade za neki posao u Japanu prošle godine. Kaže da je bio nezadovoljan vladom i time što kao veteran nije tretiran na fer način i da je razmišljao da napusti SAD.

Putovao je u Tajland, tamo proveo izvesno vreme, vratio se i tražio posao. Nedavno je prešao u budističku veru, a prijatelji kažu da je sebe smatrao Tajlanđaninom. Nosio je srebrni amulet Bude oko vrata. U budističkom meditativnom centru Vat Busajabamvanaram u Fort Vortu, gde je često meditirao, izvesni gospodin Sirun je ispričao novinarima magazina "Tajm" da je Aleksis pomagao drugima, ali da ga je najmanje jedna osoba izbegavala, jer je izgledalo da je nečim teško povređen, da pati. "Ne bih bio iznenađen da je izvršio samoubistvo, ali ne mislim da može da izvrši ubistvo", rekao je gospodin Sirun. Aron je posedovao oružje, ali nikada o njemu nije govorio.

List "Dalas njuz" pak, citira Aleksisovu bivšu komšinicu, koja je rekla da ju je Aleksis maltretirao. Policijski zvaničnik iz Sijetla pričao je medijima da je Aleksis hapšen 2004. zato što je pucao u gume nečijeg vozila. Policiji je objašnjavao da mu je pao mrak na oči jer su mu se tog jutra rugali građevinci čiji je to auto, valjda, bio. Aleksis je bio hapšen i 2010. godine zato što je u Teksasu pucao u plafon i zamalo pogodio čoveka koji je živeo na spratu iznad. Policiji je kasnije rekao da je pištolj opalio dok ga je čistio. Hapšen je i u Džordžiji 2008. zbog nekog incidenta.

SINDROM

Svaki svoj ispad Aron je pravdao posttraumatskim sindromom, od koga je navodno patio od 11. septembra 2001. godine, kada je pomagao u čišćenju ruševina i spasavanju nastradalih u terorističkom napadu, za šta je dobio dve medalje (*National Defense Service Medal* i *Global War on Terrorism Service Medal*), koje su dodeljene mnogima u to vreme.

CNN izveštava da je Aleksis zbog psihičkih problema imao kontakt s dve bolnice koje se bave problemima vojnih veterana. BBC izveštava da je lečen od paranoje, nesanice i zbog toga što je "čuo glasove". Masakr koji je Aron Aleksis počinio ukazuje na nekoliko dubljih problema: nekontrolisano ubojito oružje, propuste u obezbeđenju i kako je neko sa takvim dosijeom i očigledno nelečenim psihičkim oboljenjem uopšte mogao da radi u mornaričkoj bazi u Vašingtonu. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

DOM ZDRAVLJA
Dr Ristić
Članica MEDIGROUP

- OPŠTA MEDICINA
- MEDICINA RADA
- PEDIJATRIJA
- GINEKOLOGIJA
- FIZIKALNA MEDICINA
- RADIOLOŠKA DIJAGNOSTIKA
- BIOHEMIJSKA i MIKROBIOLOŠKA LABORATORIJA
- PREVOZ SANITETOM
- INTERNA MEDICINA
- KARDIOLOGIJA
- ENDOKRINOLOGIJA
- REUMATOLOGIJA
- UROLOGIJA
- OFTALMOLOGIJA
- OTORINOLARINGOLOGIJA
- NEUROLOGIJA
- OPŠTA HIRURGIJA
- MEDICINA SPORTA
- GASTROENTEROLOGIJA
- STOMATOLOGIJA

MEDIGROUP
Zdravi možemo sve

ULTRAZVUČNA DIJAGNOSTIKA

DOM ZDRAVLJA DR RISTIĆ NA DVE LOKACIJE
Narodnih heroja 38, Novi Beograd i Visoka 16, Banovo Brdo, 011 2693 287, www.dr-ristic.com

VICTORIA GROUP UZ SRPSKE ATLETIČARE

Kompanija Victoria Group nagradila je Ivanu Španović i Emira Bekrića poklon čekovima od po 570.000 dinara za dosadašnje ostvarene sportske uspehe. Ovom prilikom potpisan je i ugovor o saradnji sa Atletskim savezom Srbije za trogodišnje stipendiranje priprema Amele Terzić za odlazak na Olimpijske igre 2016. godine.

Svečanom uručenju nagrada i potpisivanju ugovora o finansiranju priprema, u mesečnom iznosu od 264.500 dinara u naredne tri godine, prisustvovali su, pored atletičara, Zoran Mitrović, generalni direktor kompanije Victoria Group, i Veselin Jevrosimović, predsednik Atletskog saveza Srbije.

"Sportisti su najbolji ambasadori naše zemlje i to potvrđuju gde god da se nađu. U to su nas uverili i Ivana Španović i Emir Bekrić u Moskvi, kad smo ih s ponosom gledali na pobedničkom postolju, a nagrada naše kompanije samo je podsticaj da nastave istim tempom. Takođe, ponosni smo što ćemo kao kompanija u naredne tri godine podržavati Amelu Terzić u pripremama i verujemo da će nas i ona u Riju obradovati svojim rezultatima. Victoria Group je jedan od najvećih investitora u zemlji i kontinuirano ulažemo u kvalitet kako bismo kao veliki izvoznik očuvali imidž domaćih proizvoda. Na isti način želeli smo da investiramo u kvalitet, upornost i potencijal naših mladih sportista, koji i jesu

najbolji proizvod koji naša zemlja ima", kaže Zoran Mitrović, generalni direktor kompanije Victoria Group.

Ugovorom sa Atletskim savezom Srbije, kompanija Victoria Group postala je prvi član atletskog sponzorskog pula Rio 2016.

"Svakom sportisti je neophodno da zna da ima podršku, kako matičnog saveza tako i kompanija koje prepoznaju važnost dobrih priprema neophodnih za ostvarivanje zapaženih rezultata. Zahvaljujem Victoria Group na sredstvima koje će mi omogućiti nesmetan rad u naredne tri godine. Preda mnom su takmičenja i pripreme, a krajnji cilj je Rio. To je san svakog sportiste, ali idemo korak po korak – sa ovakvim timom uz sebe sigurno će biti mnogo lakše", izjavila je Amela Terzić.

Traži se treći

Na osnovu apsolutne pobede Hrišćansko-socijalne unije na pokrajinskim izborima u Bavarskoj prošlog vikenda ne mogu da se izvuku zaključci o ishodu izbora za Bundestag 22. septembra. Ali, ako Angela Merkel, prema očekivanjima, po treći put bude kancelarka, glas bavarskih konzervativaca i evroskeptika, protivnika širenja EU, u koaliciji CDU/CSU biće za oktavu viši, ma ko da bude treći koalicioni partner

Za "Vreme" iz Bona

Hrišćansko-socijalna unija (CSU) je navikla na apsolutnu većinu u Bavarskoj. Više od četiri decenije konzervativci su komotno vladali najbogatijom pokrajinom Nemačke, a onda su se desili izbori 2008. kada je CSU osvojio za njih mizernih 43 odsto. To je najpre značilo da se valja uortačiti sa Liberalima (FDP) kako bi se prikupila većina, ali je značilo i smenu u premijerskoj fotelji – u nju je zaseo Horst Zehofer, za kog "Tagescajtung" piše da je "pun trikova i nema principe, nepouzdan i egomaničan. On ispunjava zahteve one vrste bavarskog političkog folklora u kojima političar CSU sme da bude nešto više od drugih, iščašeniji, grublji, pa i više nalik mafiji od proseka. U predizbornoj kampanji je Bavarsku nazvao vratima raja. U Diseldorfu, Erfurtu ili Berlinu, svaki političar bi sa takvim pošalicama ispao smešan." Ali, CSU na izborima nastupa samo u Bavarskoj, a tu, u najvećoj i po broju stanovnika drugoj po redu nemačkoj pokrajini, Zehofer je osvojio apsolutnu većinu. CSU je osvojio 47,7 odsto, a socijaldemokrate (SPD) tek 20,6 odsto.

Zehofer je prebrodio niz afera, od kojih je najviše bure digao nepotizam epskih razmera među članovima CSU-a. Desetine njihovih poslanika u bavarskoj skupštini su, kao lične sekretare i asistente, decenijama angažovali užu i širu familiju, a sve o trošku poreskih obveznika. Zehofer se nekako od toga distancirao, smenio koga god je morao i ostao u sedlu. Posle nedeljne pobede, "Kralj Horst" će konačno pred Angelom Merkel moći da govori za nekoliko decibela glasnije. Već u izbornoj noći je najavio kako ozbiljno misli da nagovori kancelarku da vozači automobila stranih registracija plaćaju putarinu u Nemačkoj, gde su inače auto-putevi besplatni. Kancelarka je do sada odbacivala tu ideju, ali će sada morati da proguta knedlu i ćuti – bar dok joj novi mandat ne bude osiguran.

LIBERALA ISPOD CENZUSA

Dok je "mala sestra" u Bavarskoj ojačala, Angelu Merkel brinu tradicionalni koalicioni partneri liberali. Žuti su u Bavarskoj sa sramotna tri odsto ostali ispod crte što partijski šef Filip Resler naziva "poslednjim upozorenjem". U praksi to znači da Liberali u poslednjoj nedelji izborne kampanje za Bundestag zdušno kukaju da im CDU "pozajmi glasove" – apeluju na birače demohrišćana da njima daju takozvani drugi glas, kako bi ih izvukli preko cenzusa i omogućili nastavak crno-žute koalicije u Berlinu (vidi okvir).

Dok Resler i partijske kolege sada pričaju da je glas za njih zapravo glas za Angelu Merkel, iz kancelarkine partije odvraćaju svoje birače od pozajmljivanja glasa. "Ko hoće da Merkelova ostane

Pozajmica glasova

Nemački izborni sistem teško da može da bude komplikovaniji: u pitanju je kombinacija većinskog i proporcionalnog sistema koji na kraju daje najmanje 598 poslanika. Polovina njih (299) biraju se po klasičnom većinskom principu – postoje izborni okruzi sa prosečno 250.000 stanovnika. Svaka partija može da istakne najviše jednog kandidata, a i nezavisni kandidati mogu da okušaju sreću. Prvim glasom se, dakle, bira konkretni kandidat, i onaj sa najviše glasova sigurno ide u Bundestag.

Drugi glas je, međutim, važniji jer prema proporcionalnom sistemu određuje koliko će koja stranka imati stolica u skupštini. Tu kandidati ulaze sa zatvorenih pokrajinskih lista – onaj prvi na listi ulazi prvi, sledi drugi i tako dalje. Redovno se dešava da velike partije osvoje više direktnih mandata nego što bi prema proporcionalnom sistemu trebalo da im sleduje – tada se Bundestag širi i ima više poslanika od predviđenih 598, u ovom sazivu ih, recimo, ima čak 620.

Upravo u komplikovanom izbornom sistemu leži začkoljica zvana "pozajmljivanje glasova". Liberali su sada u 80 izbornih okruga pozvali svoje direktne kandidate da odustanu (ovi ionako nisu imali šanse da završe trku prvi i osvoje direktni mandat), kako bi prvi glas otišao kandidatima iz CDU-a i pogurao ih ispred kandidata SPD-a. U zamenu za ovu podršku, liberali preklinju birače CDU-a da svoj drugi glas daju njima, kako bi nekako dostigli cenzus od pet odsto.

Na pokrajinskim izborima u Donjoj Saksoniji u januaru to je upalilo – liberali su dostigli deset odsto, a čak četiri petine glasova došle su od pristalica CDU-a. Ukupno su, međutim, socijaldemokrate i zeleni imali jedan mandat više, dovoljno da preuzmu vlast. Od tada u stranci Angele Merkel preovlađuje mišljenje da je pozajmljivanje glasova liberalima zapravo autogol.

Niti su socijaldemokrate, niti zeleni naivni. Ovim strankama doduše ne treba pozajmljivanje drugih glasova, jer su obe uverljivo iznad praga, pa zato imaju drugačiju taktiku: Ukoliko, recimo, direktni kandidat zelenih ima slabe izglede u nekom okrugu, oni će ga povući i pozvati birače da daju prvi glas kandidatu prijateljskog SPD-a kako bi ovaj pobedio kandidata CDU-a.

DESNO I DESNIJE CDU/CSU: Kancelarka Angela Merkel i predsednik vlade Bavarske Horst Zehofer Foto: EPA

kancelarka, treba oba glasa da dâ CDU", rekao je Folker Kauder, šef poslaničke grupe demohrišćana. Na pokrajinskim izborima u Donjoj Saksoniji CDU i FDP primenili su tu taktiku, pa je ipak SPD došao na vlast.

Prema poslednjem ispitivanju javnog mnjenja koje objavljuje drugi program nemačke televizije ZDF, nastavak aktuelne vlade CDU i liberala nije nemoguć, pod uslovom da ovi drugi preskoče cenzus. Drugi tandem – socijaldemokrate i zeleni – u Bavarskoj je prošao očekivano ispodprosečno, dok bi na saveznom nivou dobar deo glasova mogla da im preotme levica (bivši istočnonemački komunisti) koju nijedna partija ne želi u vladi. Treći mandat zaredom je Angeli Merkel nadohvat ruke, pa makar ne vladala sa liberalima nego morala ponovo da uđe u veliku koaliciju sa socijaldemokratama, kao svojevremeno posle izbora 2005, kada je SPD predvodio dotadašnji kancelar Gerhard Šreder. Ta koalicija u međuvremenu je izgubila epitet braka iz računa i birači dve najveće stranke u ogromnom procentu podržavaju međusobnu saradnju.

MALI SU PREMALI

Gornja računica mogla bi da se izjalovi ako se u Bundestagu, osim pet pomenutih partija, pojavi još neka, šesta, ali bi se takav razvoj događaja graničio sa čudom. Alternativa za Nemačku trenutno je najbliža toj senzaciji, u anketama beleži podršku od četiri odsto. Ova stranka koju su osnovali ugledni profesori ekonomije, privrednici i novinari, u javnosti je poznata samo po svojoj glavnoj ideji – ukidanju evra, ili makar istupanju Nemačke iz evrozone i povratku staroj dobroj marki. Čak i da se nekako uguraju u Bundestag, učešće u vlasti je praktično nemoguće, jer su mejnstrim partije veliki pobornici evra. Osim levice, razume se.

Slobodni birači (*Freie Wähler*) ponovili su odličan rezultat u Bavarskoj, ali ako biste zaustavili nekog prolaznika na ulicama Kelna, Hamburga ili Bremena, taj verovatno ne bi ni znao da vam kaže šta su to *Slobodni birači*. Njihovi pokušaji u drugim pokrajinama uglavnom su se završavali na nivou statističke greške. Poznavaoci prilika kažu da ova evroskeptična (ili bolje EUeptična) partija na talasu uspeha iz Bavarske može da dogura do dva ili tri odsto u celoj Nemačkoj. To opet može da bude dovoljno da se pomrse računi nekoj drugoj alternativnoj partiji, pre svega pomenutoj Alternativi za Nemačku.

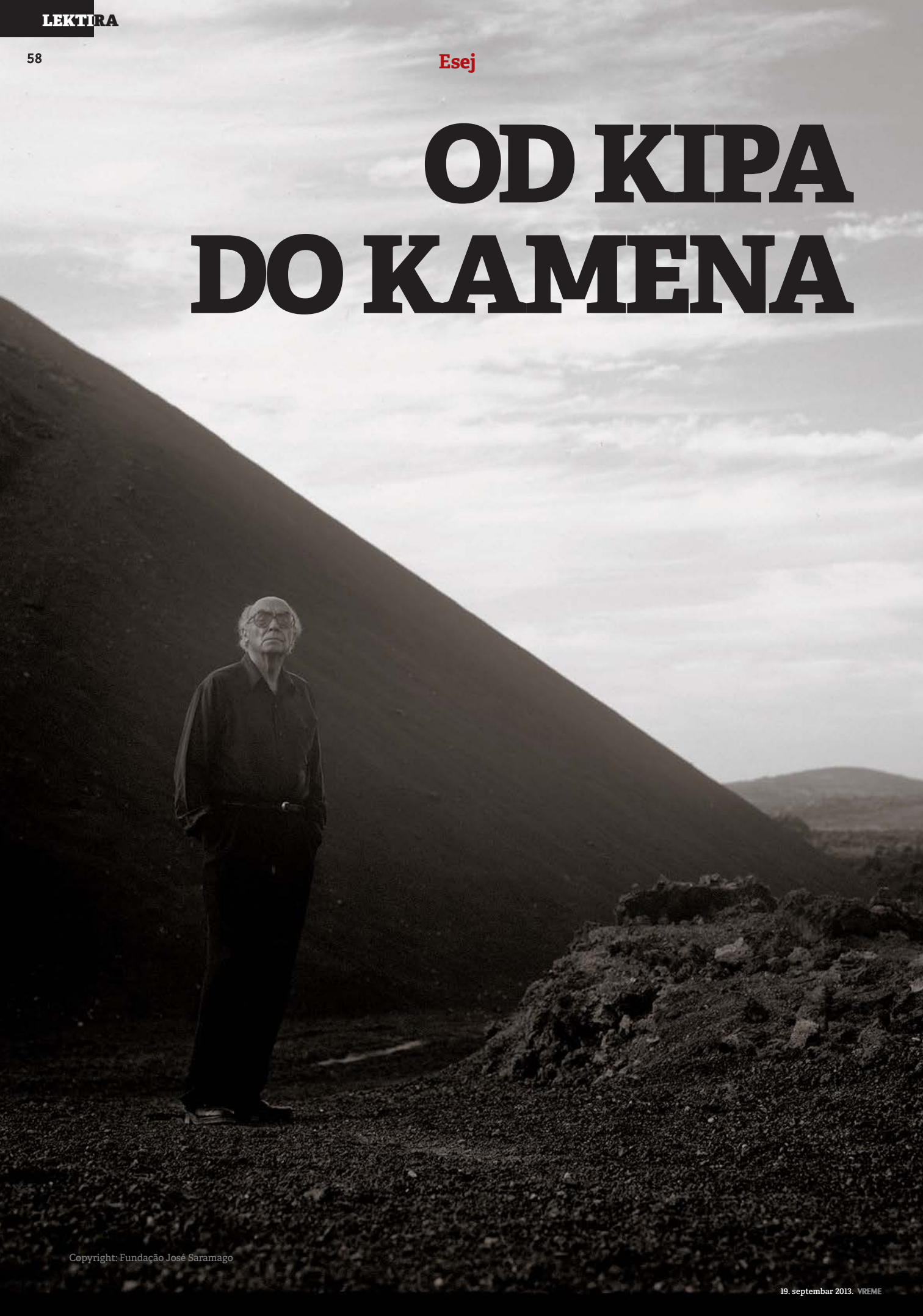
O Piratskoj stranci više niko ne priča, pa im ni ovde ne treba posvetiti više od dve rečenice: Pre dve godine su obećavali, ušli u nekoliko pokrajinskih i gradskih skupština, u anketama je čak 15 odsto birača simpatisalo mlade i drugačije ljude koji traže potpune slobode na internetu i ukidanje autorskih prava. Ali onda su unutrašnjim svađama pokazali da nisu ništa drugačiji od tradicionalnih partija, a uspeli su i da prespavaju špijunsku aferu koja je nedeljama tresla Nemačku: skandal što NSA prisluškuje sve i svakoga trebalo je da bude baš njihova tema. Zajedno sa pristalicama Piratske stranke na marginama će ostati i radikalna desnica NPD, za koju mahom glasaju mladi neonacisti kojih, srećom, nema mnogo.

Birališta će biti otvorena u nedelju 22. septembra do 18 sati. Već pet minuta kasnije znaće se rezultati, a šest minuta kasnije neki će otvarati šampanjac, a neki pisati ostavke. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

Esej

OD KIPA DO KAMENA

Copyright: Fundação José Saramago

Nedavno je u Lisabonu, u izdanju Zadužbine Žozea Saramaga, u knjizi *U prvom licu* posthumno objavljen Saramagov autopoetički tekst *Od kipa do kamena*, svojevrsni vodič kroz njegovo delo, u kome slavni pisac govori kako o svom književnom putu i romanima koje je napisao tako i o odnosu prema istoriji i literaturi. "Vreme" u ovom broju prenosi ovaj tekst zahvaljujući ljubaznosti Zadužbine Žozea Saramaga iz Lisabona i beogradske "Lagune", ovdašnjeg ekskluzivnog izdavača Saramagovih dela

Piše: **Žoze Saramago**

Postoji jedno uvreženo mnenje koje je, na neki način, obeležilo moj put kao pisca, naročito kao romanopisca, a koje, moram priznati, primam sa izvesnom nelagodnošću. Radi se o izlizanoj etiketi koja me prikazuje kao pisca istorijskih romana, što bi se moglo tvrditi na osnovu nekih knjiga koje sam napisao i mog shvatanja kako vremena tako i istorije. Želim da kažem, međutim, da sam, pre nego što sam počeo da pišem, zastupao, kao temeljnu, činjenicu (premda, ni po čemu originalnu) da smo baštinici jednog vremena, jedne kulture, i da, poslužiću se analogijom kojoj sam nekoliko puta pribegavao, čovečanstvo vidim kao more. Zamislimo na trenutak da smo na plaži: pred nama more što se u valovima približava obali. Elem, ti talasi koji nadiru, i koje pokreće more, opervaženi su tankim rubom pene, koja hrli prema žalu gde će se raspršiti. Čini mi se, u svetlu ove morske metafore, da smo mi ta pena koju nosi talas, taj talas koji nanosi more, a to more je vreme, svekoliko vreme koje je ostalo iza nas, svekoliko proživljeno vreme koje nas otiskuje i nosi. Pretvoreni u rascvat svetlosti i boja između prostranstva i mora, mi, ljudska bića, mi smo ta bela, sjajna pena, svetlucava, kratkog daha, kratakog bleska, naraštaji koji se nižu jedni za drugima nošeni morem vremena. Gde je tu istorija? Istorija me nesumnjivo zanima, mada je mnogo tačnije reći da je ono što me zaokuplja zapravo Prošlost, a naročito sudbina talasa koji se razbija o obalu, ljudski rod nošen vremenom, koji se vremenu uvek vraća, ostavljajući za sobom, pri povlačenju, poneku partituru, poneku sliku, poneku knjigu ili revoluciju. Zbog toga radije govorim o životu nego o literaturi, ne gubeći iz vida da je literatura deo života i da ćemo uvek težiti da literaturu prevedemo u život. (...)

Jesam li, dakle, ili nisam pisac istorijskih romana. (...) Pošto sam započeo svoj književni život veoma rano, sa dvadeset i pet godina, kada sam objavio roman, tek dvadeset godina kasnije ponovo sam objavio knjigu koja je podstakla pojedine dobronamerne ljude da se zapitaju da li se autor odlučio na dugogodišnje ćutanje da bi stekao životna iskustva koja bi kasnije mogao da transponuje u književnost. Moj odgovor je očigledno negativan, jer nikom nije zagarantovano da će živeti još dvadeset godina. Bilo bi apsurdno reći: "Sačekaću dvadeset godina", kao da su nam te godine osigurane, "da bih se posle toga ozbiljno posvetio pisanju." Naprotiv, sav moj život se odvijao bez planova, bez projekata, bez strategija, bez određenih puteva koji vode do određenih ciljeva. Kako u životu tako i u literaturi.

Posle revolucije 1974. godine bio sam urednik najuticajnijeg portugalskog dnevnog lista "Diario de Notisiaš". Napustio sam to mesto u novembru 1975. iz političkih razloga, kao posledica onoga što se može, a da pritom ne budemo neprecizni, okvalifikovati kao kontraudar desnice ili desnog centra, kako se to sada zove, a čiji je cilj bio da zaustavi revolucionarni proces koji se, suočen sa hiljadu prepreka iznutra i spolja, odigravao u Portugaliji. Ta kontrarevolucija, koja se i tako može nazvati, dogodila se u novembru 1975. i ostavila me bez posla. Tada sam doneo najznačajniju odluku u svom spisateljskom životu: da ne tražim drugi posao i da napokon pokušam da saznam šta mogu da učinim na polju književnosti. Već sam objavio nekoliko knjiga, poeziju, literarne hronike i još ponešto. Od tog trenutka i narednih nekoliko godina živeo sam isključivo od prevođenja. Oni koji su se tim poslom bavili znaju šta znači živeti od prevođenja: besparica, veliki napor, potcenjenost, velika posvećenost, bezgranično strpljenje. Uostalom, to je stara i poznata priča.

PRIRUČNIK O SLIKARSTVU I KALIGRAFIJI

Dve godine nakon što sam napustio "Diario de Notisiaš", 1977. objavio sam jedan roman koji se zove *Priručnik o slikarstvu i kaligrafiji* i koji ni po čemu ne može da se svrsta u red istorijskih romana. Ističem to da bi se videlo do koje mere može biti proizvoljna definicija Žozea Saramaga kao pisca istorijskih romana. *Priručnik o slikarstvu i kaligrafiji* nije Istorija, već roman o sadašnjosti, napisan 1976. godine, koji se odnosi upravo na sedmice koje su prethodile aprilskoj revoluciji iz 1974. To je priča o jednom osrednjem slikaru, a oduvek sam se zanimao za slikarstvo, dakle priča o slikaru koji je povrh svega još i svestan svoje osrednjosti (što je krajnje neuobičajeno) i koji, nezadovoljan onim što radi, odlučuje da promeni svoj »

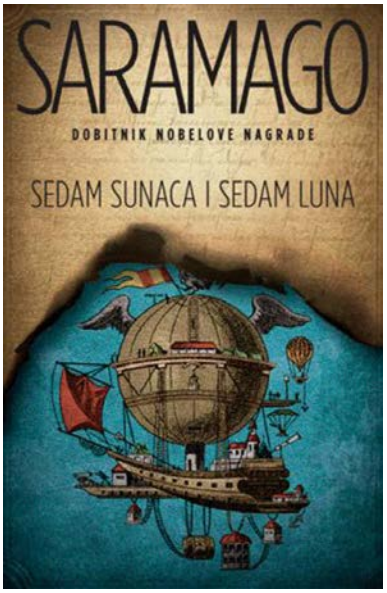
način slikanja, verujući da će time popraviti kvalitet svog rada. Međutim, kao što se u životu obično dešava, kvalitet ne zavisi baš uvek od volje, i naš slikar, da bi izrazio ono za čim duboko teži, počinje da piše o svom slikarstvu i neizbežno na kraju završava pišući o svom rukopisu. Zato se knjiga i zove *Priručnik o slikarstvu i kaligrafiji*. Priča je ispričana u prvom licu a onda, kao što će se dogoditi i u mojim potonjim romanima, pojavljuje se lik žene kao snažan podsticaj transformacije, jer bez nje, bez "drugog" koga ona predstavlja, bez te žene koja se pominje samo inicijalom M, slikar H nikad ne bi uspeo da otkrije da ga putevi kojima je prolazio ne bi doveli do spoznaje samog sebe kao čoveka i umetnika. Otkriće samog sebe desiće se kroz spoznaju drugog. Žena će biti vodič na tom putu koji će na kraju dati novi smisao slikarevom životu i konačno njihovom zajedničkom životu. Knjiga se završava u noći Revolucije 25. aprila 1974. Budućnost njih dvoje, slikara i voljene žene, ne znam kakva je bila, ne znam da li su još uvek srećni ili im se nešto dogodilo, a nadam se da nije, što bi prekinulo tu vezu. Kao što se vidi, nema ovde ničeg od istorijskog romana. Osim ako ne smatramo sadašnjost kao "istorijsku činjenicu", ali time ćemo se pozabaviti malo kasnije. (...)

SA TLA UZDIGNUTI

Posle *Priručnika o slikarstvu i kaligrafiji* i jedne zbirke priča nameravao sam da napišem knjigu o vremenu svog detinjstva i dečaštva na selu, da dočaram duh i način tamošnjeg života, poljskih radova, požrtvovanosti, bede i siromaštva, svakodnevne borbe za život. Ostvario sam taj plan ali nisam smestio radnju u svoj zavičaj jer sam odlučio da uspostavim isvesnu distancu, tako da se radnja romana odvija u jednom drugom delu Portugalije, malo južnije od mesta gde sam rođen, u Alentežu (gde su se seljaci od davnina borili za svoja prava). Ta knjiga se zove *Sa tla uzdignuti*, za koju se takođe ne može reći da je istorijski roman. Tu je opisan život tri generacije jedne seoske porodice, počev od kraja XIX veka pa do aprilske revolucije 1974. Ali od ta tri naraštaja jedino prvi pripada u pravom smislu onome što bismo nazvali istorijskom prošlošću, tako da sam opisujući njihov način života morao da pribegnem rekonstrukciji činjenica iz prošlosti. Neko bi mogao reći da u tome postoje elementi istorijskog romana. Ja to tako uopšte ne vidim jer bi takva tvrdnja potpuno poništila sociološki i ideološki okvir ovog romana.

SEDAM SUNACA I SEDAM LUNA

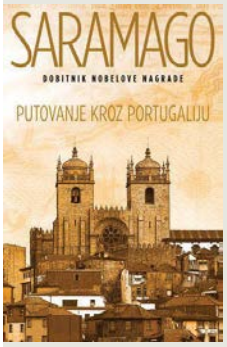
Naslov koji je presudno uticao da mi se pripiše etiketa pisca istorijskih romana bio je nesumnjivo *Manastirski letopis* (na srpski preveden kao *Sedam Sunaca i Sedam Luna*, preveo sa portugalskog Dejan Tiago Stanković, prim. prev.), roman nastao sticajem okolnosti. Jednog dana dok sam u društvu prijatelja obilazio Manastir u Mafri izgovorio sam naglas: "Voleo bih da ovo jednog dana stavim u roman." Da nisam to izgovorio, da sam jednostavno to pomislio i zadržao u sebi, sama težina tog zadatka toliko bi me osujetila da možda nikada ne bih napisao tu knjigu. Samim tim što sam to izrekao osetio sam se obaveznim pred prijateljima, koji bi me kasnije neprestano zapitkivali kako napreduje knjiga o Manastiru... Važno je ovde da naglasim kako mi je ideja da pišem o Manastiru u Mafri pala na um posle ideje o *Godini smrti Rikarda Reiša*. Međutim *Manastirski letopis* objavljen je u Portugaliji 1982, a *Godina smrti Rikarda Reiša* 1984. Objašnjenje je jednostavno: ma koliko da mi je tema o Manastiru u Mafri delovala strahovito riskantno, latiti se lika Rikarda Reiša, odnosno Fernanda Pesoe, bila je vrhunac odvažnosti. Toliko sam se ustezao da ne izazovem gnev i nipodaštavanje pesoanskih erudita, ja, koji nisam imao ni diplome ni akademske titule niti priznanja, ja, koji sam rekao samom sebi, ne kao onaj drugi "uzmi ovu čašu od mene", nego "skloni od mene ovo iskušenje". Zbog toga je *Manastirski letopis* napisan ranije kao da taj zadatak nije bio mnogo teži nego opisivanje onoga što se desilo u godini smrti Rikarda Reiša...

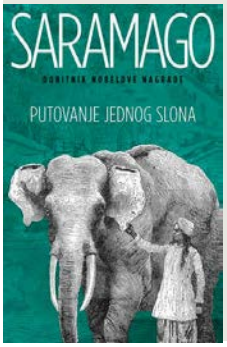
Pojavljuje se *Manastirski letopis* i od tog momenta počinje da se govori o Saramagu kao piscu istorijskih romana, što se svakako ne bi desilo da sam prethodno objavio *Godinu smrti Rikarda Reiša,* čija se radnja dešava 1936. To otvara jedno zanimljivo pitanje – ranije već nagovešteno – pitanje kada počinje Istorija. Da li je Istorija ono što se dogodilo pre sto godina? Izgleda da tu i nema nekih nedoumica, ali pedeset godina, da li je i to Istorija? A dvadeset godina? A dvadeset i četiri sata, da li je to Istorija jučerašnjeg dana? I zaista, ne zna se gde je ta granica koja deli pojam Sadašnjosti bez dimenzije Prošlosti, ako imamo u vidu da je sve ono što pripada Prošlosti Istorija a sve što je vezano za Sadašnjost pripada Trenutačnosti. (...) U suštini, istorijski roman je kao putovanje koje autora odvodi u Prošlost gde snima fotografiju a zatim se vraća u Sadašnjost, postavlja fotografiju ispred sebe i opisuje ono što je video i što fotografija pokazuje. (...)

Manastirski letopis ne pripada tipu istorijskog romana kako su ga shvatali Valter Skot ili Alešandre Erkulano. To je priča o jednom određenom dobu iz prošlosti, ali viđenom iz perspektive trenutka u kojem se autor nalazi, i svega što autor jeste i ima, kao što su njegovo obrazovanje, njegovo tumačenje sveta, način na koji poima procese društvenih transformacija. A sve to sagledano u svetlosti vremena u kome živi, bez namere da osvetli ono što su fokusi prošlosti već rasvetlili. To znači gledati jučerašnjicu današnjim očima. Dati autoru slobodu da ulazi i izlazi iz romana koji piše, jer je on, u svom radu, sveznajući, ne bavi se arheologijom, anahronizmi su namerni, budući da je piščeva lična vizija podjednako legitimna i relevantna kao i gledišta likova koje pripovedač izmišlja i smešta u izabrano vreme.

Odabrana dela

Portugalski pisac Žoze Saramago (1922–2010) jedan je od najznačajnijih književnika XX veka. Izdavačka kuća "Laguna" otpočela je izdavanje njegovih odabranih dela u 16 tomova. Do sada je izašlo šest naslova – romani *Sedam Sunaca i Sedam Luna*, *Jevanđelje po Isusu Hristu*, *Sva imena*, *Putovanje jednog slona*, *Smrt i njeni hirovi*, kao i esejističko-bedekerska knjiga *Putovanje kroz Portugaliju*. Tokom ove godine biće objavljeni i romani *Godina Smrti Rikarda Reiša*, *Kain*, *Kameni splav* i izbor priča *S ovog i s onog sveta*, a u naredne dve godine i knjige *Esej o slepilu*, *Esej o lucidnosti*, *Udvojeni čovek*, *Povest o opsadi Lisabona*, *Sa tla uzdignuti* i *Pećina*, čime će čitav Saramagov književni opus konačno biti dostupan i ovdašnjim čitaocima. Za ovogodišnji Sajam knjiga "Laguna" će objaviti i zbirku Saramagovih dnevničkih, autobiografskih i autopoetičkih tekstova pod naslovom *U prvom licu*, koju će svaki kupac neke od Saramagovih knjiga dobiti besplatno.

GODINA SMRTI RIKARDA REIŠA

Pošto sam objavio *Manastirski letopis*, koji je čitalačka publika odlično prihvatila, skupio sam snagu da se suočim sa figurom Fernanda Pesoe, pesnika koga sam sreo u svojim ranim godinama, pod heteronimom Rikardo Reiš, iako tada nisam znao ni šta je heteronim, ni da Pesoa postoji. Iz čudesnog pesničkog opusa Rikarda Reiša naročito me je impresionirao jedan stih: "Mudar je onaj ko se zadovoljava prizorom sveta." Tačnije rečeno, kod tog izvanrednog pesnika, koji me je toliko privlačio, zgražavala me je ta vrsta ravnodušnosti, ta životna filozofija prepuštanja koja mi je delovala čudovišno. I tako sam nosio u sebi divljenje prema njemu, s jedne strane, i slepu odbojnost, s druge, sve dok mi jedne večeri, u Berlinu, posle napornog obilaska grada, kad sam se odmarao, u onom stanju snatrenja kad nam misao slobodno luta, nije pala na um, kao sa plafona, jedna kristalno jasna ideja: godina smrti Rikarda Reiša. Najednom mi je sinulo da Pesoa, koji je umro 1935, nigde nije zapisao godinu smrti Rikarda Reiša, da heteronim ne može živeti mnogo duže od svog tvorca, da svi imamo devet meseci života koje ne računamo, jer smo ih proveli u majčinoj utrobi, i da možda, posle smrti, takođe imamo na raspolaganju još devet meseci, koliko otprilike traje naše sećanje, dakle, kad sam sve to povezao, rečenica koja mi je pala s plafona, "godina smrti Rikarda Reiša", snagom davnašnje odbojnosti i neprestanog divljenja, podstakla me je da suočim Rikarda Reiša sa prizorom sveta u godini njegove smrti, koja je, po mojoj logici, trebalo da bude godina 1936, godina početka Španskog građanskog rata, godina kada je fašistička neman okupirala Etiopiju, kad se nacizam učvrstio, kada su stvorene fašistička omladina i milicija u Portugaliji... U tom smutnom vremenu, kada se činilo da se sve što je najbolje na svetu urušava, dok se, naočigled sviju, izlegalo zmijsko jaje koje će proždreti milione ljudi, Rikardo Reiš, pesnik veličanstvenih oda, sedi pred istim tim svetom, kao pred zalaskom sunca, i posmatrajući šta se dešava, oseća se mudrim. Tako je rođen taj roman, koji takođe nije istorijski, nego razrešenje sukoba između oduševljenja i zgražavanja. I tom romanu dugujem mnoge lepe trenutke u životu, ali i podsticaj koji mi je bio neophodan da nastavim da pišem posle *Manastirskog letopisa*, o kojem su mnogi kritičari smatrali da bi po svojoj veličini i zahvatu mogao ostati moje jedino i konačno delo. Ali to se nije desilo. Posle obračuna sa Rikardom Reišom nastavio sam dalje.

KAMENI SPLAV

Kameni splav, objavljen 1986, opisuje odvajanje Iberijskog poluostrva od Evrope i njegovu plovidbu morem, kao da je zaista u pitanju splav, da bi se naposletku zaustavio između Južne Amerike i Afrike. Ta knjiga je tumačena na razne načine, uglavnom negativno. Rečeno je i bezbroj puta ponovljeno da je to knjiga protiv Evrope koja se tada konstituisala, kao da jedan običan pisac može da se nadmeće sa tako zamašnim ekonomskim i političkim poduhvatima. (...) Ali neko ko nije bio književni kritičar, katalonski političar Ernest Ljuš, koga je, na nesreću, ubila ETA, napisao je članak u kome tvrdi otprilike sledeće: "Nemojmo se zavaravati, Saramago ne želi da se Iberijsko poluostrvo odvoji od Evrope, njegova je namera da odvuče, da premesti Evropu na Jug." Zaista, bila bi to jedna strahovita istorijska i geološka promena, da se čitava Evropa spusti na jug... Naravno da ovo pokreće večito pitanje kolonizatora/kolonizovanih, izrabljivača/izrabljivanih, konačno, dihotomije i antinomije Sever/Jug, sa svim rasnim predrasudama, ekonomskom dominacijom i imperijalizmom koje oni donose. Izričito ili podrazumevano, sve je to sadržano u knjizi. I doista, autor bi najviše voleo da Evropa više ne bude egocentrični kontinent kakav je dosad bila, nego da se, tumačeći na novi način svoje nasleđe, kulturu, svoju Istoriju, preobrati u nov moralni entitet, koji bi dodao svemu što je pozitivno jednu novu dimenziju i postao stub odbrane čovečnosti i prava naroda koji su u prošlosti bili, a sigurno će biti i ubuduće, zapostavljeni i potcenjeni. *Kameni splav* predstavlja neku vrstu autorovog predloga da se stvori jedna nova kulturna sfera, koja se ne bi više ograničavala na sredozemni basen (koji je već ispunio svoju ulogu), već bi se proširila na basen Južnog Atlantika. Iberijsko poluostrvo, između Južne Amerike i Afrike, pretvoren u ostrvo, okruženo morem sa sviju strana, povezano sa svim što je izvan njega. To je utopija, dakle potpuno suprotno od istorijskog romana.

POVEST O OPSADI LISABONA

Obratimo sada pažnju na knjigu *Povest o opsadi Lisabona*, objavljenu 1989. Kao što su već mnogi primetili, moji romani »

se odlikuju time što nose naslove koji nisu najprimereniji tom književnom rodu: jedan, već pomenut, zove se *Priručnik o slikarstvu i kaligrafiji*, što nimalo ne odgovara nazivu jednog romana. Kad je objavljen, krajem sedamdesetih godina, jedan knjižar iz Angole, pretpostavljajući da je reč o udžbeniku, otkupio je dvesta primeraka. Ne znam šta se sa njima desilo: u jeku građanskog rata, propale ekonomije i opšteg siromaštva poručiti dvesta knjiga koje nisu bile ono što su naslovom obećavale – mora da je bio strahovit promašaj. Sigurno su završile na nekom otpadu, ili su ih možda tropski insekti pre toga već prožderali. Zatim *Manastirski letopis*, koji takođe ne odgovara nazivu romana, a kasnije i *Povest o opsadi Lisabona*, koji nije ni Istorija ni istorijski roman. A ipak, to je knjiga u kojoj se preispituje ono što nazivamo "istorijskom istinom". Radnja se odvija u dve vremenske ravni, u XII i XX veku, a glavni lik je osoba bez naročitog značaja, da ne kažem potpuno beznačajna, kao što su uostalom svi moji likovi: u mojim knjigama nema heroja, nema ljudi izrazite lepote, pa možda čak ni žena, iako, budući da ih obično ne opisujem, čitalac ima slobodu da ih zamisli po svom nahođenju. Autor više voli da ih samo skicira; umesto da sistematski i podrobno opisuje lica, visinu, stas, pokrete, radije prepušta čitaocu taj zadatak i odgovornost. Elem, glavni junak *Povesti o opsadi Lisabona* je jedan korektor, "konzervator" par excellence, neko čija je dužnost da poštuje ono što je napisano, eksplicitnu i implicitnu neprikosnovenost dokumenta, tako da ne sme ništa da menja jer korektor i postoji zato da bi ispravio greške pripremajući knjigu za štampu. Međutim, taj čovek – posle više od četrdesetak stanica koje su pripremale čitaoca za taj neuobičajeni čin – odlučuje da umetne jednu reč koja poriče sve što je nesumnjiva istorijska istina, istina obznanjena u delu jednog istoričara, i koja nosi naslov *Povest o opsadi Lisabona*. U XII veku Portugalija još nije postojala, tek je bila u začetku, kada je onaj koji će postati naš prvi kralj osvojio Lisabon od Mavra, uz pomoć krstaša koji su došli sa severa Evrope, na putu prema Svetoj zemlji, kuda su krenuli u jedan od krstaških ratova. (...) Želim da istaknem da autor, u ovoj svojoj knjizi, postupa upravo suprotno od istoričara, odnosno, negira ono što obično nazivamo "istorijskom istinom". (...) Sve u svemu, autor teži da ispriča život ljudi koji ne ulaze u Istoriju, ili još bolje, želi da napiše jedinu nemoguću knjigu: *Istorija Prošlosti*, ono vreme koje je svekoliko Vreme, vreme svačije i ničije. (...)

JEVANĐELJE PO ISUSU HRISTU

I šta sada, Žoze? Sada je na redu *Jevanđelje po Isusu Hristu*. Ali pre no što pređem na taj roman pomenuću jednu činjenicu koja je, usled silnog ponavljanja, postala gotovo pravilo: posle svake završene knjige nađem se, neizostavno, u nekoj vrsti pustinje, bez ideja, ne znajući šta da radim. Ne znam šta će se sledeće pojaviti, i tako mogu da čamim nedeljama i mesecima, u najgorim slučajevima čak i duže od godinu dana, u iščekivanju neke teme koja bi me ponovo podstakla na pisanje. Do sada su mi se ideje naposletku uvek javljale, ne mogu se požaliti, ali ne treba gajiti iluzije, trenutak kada će moja stvaralačka moć presahnuti na kraju će zakucati i na moja vrata i tada mi neće preostajati ništa drugo nego da prestanem da pišem. Nadam se da će moja žena biti dovoljno razborita da me na to upozori, ako ja već ne budem primetio da je kucnuo čas da zaćutim, jer mnogi među nama piscima ne mogu da odole iskušenju da nastave da pišu i onda kada više nemaju šta da kažu. Trebalo bi da se ugledamo na sportiste, koji se povlače kad više nisu u formi...

Ovim uvodom sam hteo da kažem da posle *Povesti o opsadi Lisabona* nisam imao nikakvu predstavu o sledećoj knjizi. A ta je naredna knjiga bilo upravo *Jevanđelje po Isusu Hristu*, koja predstavlja za mene zagonetku koju ni do dana današnjeg nisam uspeo da rešim. (...)

Ovaj roman je uzrokovao najviše polemika i razlog je što sam se preselio iz Lisabona u Lansarote u Španiji. To je knjiga koju nisam planirao jer mi nikada nije ni padalo na pamet da pišem Isusov životopis, budući da postoji tušta i tma najrazličitijih interpretacija tog života, od kojih su neke čak i destruktivne, ili se, naprotiv, striktno pridržavaju dogmi i predanja. Dakle, o Josifovom i Marijinom sinu rečeno je sve, i nije bila potrebna još jedna knjiga, a još manje knjiga koju bi napisao jedan ateista kao što sam ja. Ali, čovek snuje a slučaj presuđuje. Evo šta mi je nametnulo taj zadatak čija me složenost i dan-danas plaši. Bio sam u Sevilji, da se nađem sa Pilar, mojom ženom, i prelazeći preko trga Kampana pročitao sam izdaleka, u jednom kiosku sa štampom, u hrpi novina i časopisa izloženih na bočnoj strani, ispisane na portugalskom, jasno i čitko, ove reči: "Jevanđelje po Isusu Hristu". Pogledao sam i nastavio napred, prešao ulicu, ali sam posle desetak metara zastao i rekao samom sebi da to nije moguće, da tako nešto ne može postojati, pa sam se vratio natrag da bih se uverio da ni na portugalskom, ni na španskom, ni na italijanskom, niti na ijednom svetskom jeziku, nije bila napisana reč "Jevanđelje", niti reč "Isus", niti reč "Hristos". Ne znači da je to bila moja halucinacija, nego puka optička varka, budući da verovatnoća da se Bog direktno umešao, postavivši tu nekoliko reči koje će ubrzo zatim ukloniti, ne spada ni u ljudsku ni u božansku logiku, ako takva postoji: grdno bi se pokajao Bog što se upleo u taj slučaj, ako se to dogodilo. U prvi mah sam pomislio da bi ideja koja mi se ukazala pred očima mogla da posluži za neku priču, za novelu. Skoro godinu dana naslućivao sam u sebi tu knjigu, osećao da će to biti moj sledeći rad, ali nisam nalazio početak nîti kojom bi započeo pređu. A onda sam mesecima kasnije, u Italiji, u Pinakoteci u Bolonji, ulazeći u drugu ili treću salu s leve strane, najednom video sve uporišne tačke koje su mi bile neophodne da bih napisao knjigu.

OGLED O SLEPILU

S tom knjigom se završava **kip**. Počev od *Jevanđelja po Isusu Hristu*, što mi je jasno tek sada, sa vremenske distance, započeo je drugi period u mom spisateljskom životu, kada su mi se otvorili novi književni horizonti, te sam s pravom mogao da tvrdim da se zaista desio presudan zaokret u mom spisateljskom pozivu. Ne govorim o kvalitetu, nego o perspektivi. Kao da sam se, počev od *Priručnika o slikarstvu i kaligrafiji* pa sve do "jevanđelja" četrnaest godina bavio opisivanjem jednog kipa. Šta je kip? Kip je površina kamena, rezultat odstranjivanja kamena od kamena. Opisivati kip, lice, pokret, odeću, figuru znači opisivati spoljašnjost kamena, a to opisivanje, u metaforičkom smislu, nalazimo u romanima o kojima sam do sada govorio. Kada sam završio *Jevanđelje* još nisam znao da sam do tada opisivao kipove. Trebalo je da proniknem u novi svet koji mi se nudio kad sam napustio površinu **kamena** i da pređem u njegovu unutrašnjost, a to se desilo sa *Ogledom o slepilu*. Shvatio sam tada da se u mom spisateljskom životu nešto završilo i da nešto novo započinje.

Ogled o slepilu je priča o naglom gubitku vida koji, kao grom iz vedra neba, pogađa stanovnike jednog grada. Mogla bi biti u pitanju epidemija, ili prokletstvo, ali to u knjizi nije objašnjeno, niti je važno, rečeno je samo da ljudi gube vid. Posledice slepila tih razmera vrlo su jasne u jednom svetu koji je, u biti, ustrojen po i prema čulu vida: sve zamislive katastrofe, i druge koje ne želimo ni da zamišljamo, neminovno bi razorile život, ne samo u materijalnom smislu, nego preko noći uništile sve vrednosti na kojima društvo počiva, sva pravila, sva merila. Čovek bi konačno postao čoveku vuk. Ali autor veruje da smo već slepi i pored očiju koje imamo, da nije neophodno da se neka pošast slepila obruši na čovečanstvo. Možda naše oči i vide, ali naš razum je slep. Nismo spremni da priznamo da je upravo ljudsko biće izmislilo nešto toliko strano prirodi, kao što je svirepost. Nijedna životinja nije svirepa, nijedna životinja ne zlostavlja drugu. Naravno, moraju da slede zakone nametnute nagonom za preživljavanjem, ali su zlostavljanje i ponižavanje svojih bližnjih izumi ljudskog razuma. Knjiga se više ne bavi opisivanjem kipa, već predstavlja pokušaj da se uđe u unutrašnjost kamena, da se dopre do najdublje dubine nas samih, u nastojanju da se zapitamo šta smo i ko smo. I čemu? Verovatno ne postoji odgovor, a i ako postoji, ja sigurno nisam kadar da ga ponudim. U suštini, ono što knjiga želi da saopšti vrlo je jednostavno: ako smo takvi kakvi jesmo, neka se svako zapita zašto.

Glavni lik priče je ponovo žena. Pretpostavljam da bi se mojim čitateljkama dopala ta konstanta, jer su žene zapravo te koje uvek spasavaju moje knjige. To ne znači da muškarci nisu dobri, jer jesu i mogu biti, ali pored njih deluju kao da im nisu dorasli. Želim da objasnim nešto što sam već govorio povodom činjenice da u mojim romanima nema junaka, nego samo običnih ljudi koji žive običnim životima. Razmišljam i pišem o običnim ljudima jer je to svet koji poznajem. Verovatno te žene koje izmišljam ne postoje, možda su samo plod moje uobrazilje, možda mi je lakše da zamislim ženu nego muškarca. Kako bilo, a da se ne bih udaljio od teme, dodao bih da je činjenica što su me žene odgojile, što sam oduvek živeo okružen ženama,

MLADOST: Žoze Saramago

presudno uticala da od njih naučim sve što je dobrobitno ali ne u smislu koristi, nego u smislu pronicanja u suštinu ljudske dobrote i čovečnosti. Dugujem to ženama i zato se to oslikava i u mojim knjigama.

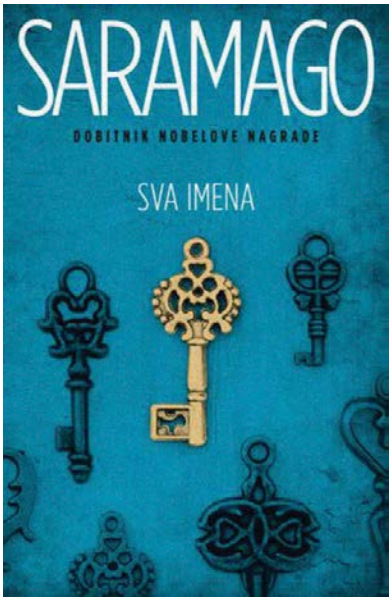
Ženski lik lekareve supruge pojavljuje se ovde kao očigledan primer koji objašnjava odsustvo književne strategije u mom delu. Na samom početku romana pojavljuje se oftamolog koji će, pošto je oslepeo, biti odveden na mesto koje je vlada, u nastojanju da spreči širenje pošasti, odlučila da izoluje osobe koje su zaražene. Žena koja prati muža do ambulantskih kola takođe ulazi u vozilo. Kada je vozač zamoli da siđe ona odgovara (a laže) da je upravo izgubila vid. Nije slepa, ali pratiće muža i to je prvo određenje ličnosti. Ta žena nikada neće oslepeti mada u trenutku dok se penjala u sanitetska kola ja to nisam znao... Mogla je oslepeti već u sledećem poglavlju ali najedanput, dok sam stvarao njen lik, shvatio sam da ta žena ne može da oslepi jer je pokazala da je kadra za samilost, ljubav, poštovanje, požrtvovanost, kadra da pokaže duboko saosećanje prema drugima jer spoznavši krhkost ljudskog bića umela je da je razume. I tako je nastao jedini lik koji ne gubi vid u svetu slepih.

SVA IMENA

Neću reći više ništa o *Ogledu o slepilu*. Pozabavimo se sada *Svim imenima*, koja predstavljaju korak napred u mom naumu da opisujem unutrašnjost kamena. Moram priznati da, kada »

sam objavio *Ogled o slepilu*, još nisam bio potpuno svestan da je time započeta nova književna etapa. Punu svest o tome stekao sam pišući *Sva imena*, a sa *Pećinom* i *Udvojenim čovekom* to je postala nesporna činjenica.(...)

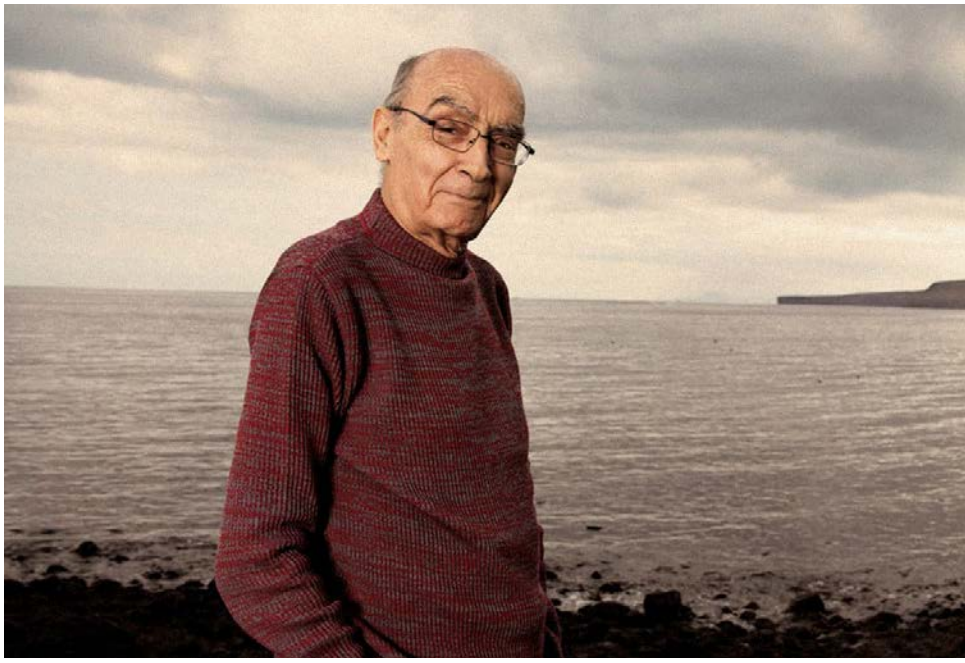
Kao i ostali romani, *Sva imena* su nastala neplanirano, potpuno neočekivano, kao posledica jedne okolnosti iz mog ličnog života, koju ću odmah objasniti. Već godinama pišem svoju autobiografiju, koja će se zvati *Knjiga iskušenja*, i čija je osobenost u tome što se bavi opisivanjem mog života od najranijih dana do četrnaeste-petnaeste godine, što je doba kada se detetu sav svet ukazuje kao jedno veliko iskušenje. Autobiografije su uglavnom priče o odraslom čoveku, ali mene zanima da sećanjem rekonstruišem svet iz najranijeg životnog doba i dete koje je tada stasavalo. Imam običaj da kažem da ne mogu da zamislim ništa tako čudesno i nasušno kao što je mogućnost da idemo kroz život vođeni rukom deteta koje smo nekad bili. (...) Zato će i epigraf te *Knjige iskušenja* glasiti: "Pusti da te vodi dete koje si bio." Kad bismo tako hodili kroz život, možda ne bismo učinili tolika nepočinstva i izdaje jer bi nas to nekadašnje dete povuklo za rukav i reklo: "Nemoj to da radiš." Očigledno, u pitanju je piščeva fantazija jer pisci tome i služe, ali bi istovremeno mogla biti i jedna životna filozofija. Dakle, pripremajući tu knjigu o svom detinjstvu, morao sam da pomenem jednog brata, dve godine starijeg od mene, koji je umro kad sam ja imao četiri. Ne sećam ga se, nisam upamtio njegov lik, mada mi se ponekad čini da jesam, ali to su nesumnjivo tuđe uspomene. Budući da govorim o tom svom detinjem svetu, nisam mogao da rešim problem prostom rečenicom: "Kad sam se rodio, u porodici je već postojalo drugo dete, moj brat koji je ubrzo zatim umro." Zato sam se obratio Mesnoj kancelariji u selu gde smo se rodili, s molbom da mi pošalju krštenicu i umrlicu, dokumenta iz kojih bih barem mogao da saznam datume oba ta događaja. Posle kratke pretrage, jer je selo bilo i ostalo malo, poslali su mi dokument, i tad sam doživeo najveće iznenađenje u svom životu: taj brat o kome sam napokon saznao nešto konkretno, tačan datum rođenja, nije umro jer nije bilo podatka o njegovoj smrti. Nastavio sam da se raspitujem u bolnici gde je, koliko se sećam iz razgovora s roditeljima, moj brat umro, ali odgovorili su mi negativno, da tu nikad nije ležao nikakav Fransiško de Soza, što je bilo ime moga brata, mada su mi predusretljivo poslali otpusnicu izvesnog Žozea de Soza Saramaga, to jest mene, koji sam

takođe tamo lečen, a čak su mi poslali i moju temperaturnu listu iz tih dana... Tako je nastavljena misterija o mom bratu, sve dok naposletku, posle obilaska osam grobalja u Lisabonu, nisam otkrio datum njegove smrti. Umro je zaista u bolnici, koju sam prvu posetio vođen sećanjem koje je bilo pouzdanije od administrativne birokratije. Sad moram da rešim nedoumicu da li da obavestim Mesnu kancelariju u Azinjagi, našem rodnom selu, o smrti moga brata Fransiška, kako bi ažurirali svoje matične knjige, ili da, naprotiv, ostavim stvari takve kakve jesu, u nadi da će jednoga dana neki činovnik iz matičnog ureda upitati samog sebe i svoj kolege: "Šta se dešava s ovim gospodinom koji ima već trista pedeset i četiri godine, a još nije umro." I tada sam rešio da ništa ne preduzimam, i da bar na papiru moj jedini brat nastavi da živi... Ništa od te porodične priče nije ušlo u roman, ali *Sva imena* ne bi postojala da nisam istraživao podatke o kratkom životu moga brata Fransiška. U romanu se pojavljuje Centralni registar Matične službe, gde se, po prirodi stvari, nalaze sva imena, imena mrtvih i imena živih. Postoji takođe i groblje gde još nema svih imena, ali gde će se jednog dana sva imena naći, i postoji neko ko traži nekoga – jednu ženu koju nikada neće pronaći. Dakle, ovde je pre svega izražena neodložna potreba da se pronađe "drugi" jer će možda, u tom traganju, tragalac na kraju pronaći samog sebe. Bar se to dogodilo mom liku, jednom skromnom činovniku, bliskom rođaku, rekao bih čak skoro bratu Rajmunda Silve iz *Povesti o opsadi Lisabona*. Obojica rade sa papirima i na papirima, ali obojica otkrivaju da su ti papiri zapravo ljudi, a ako je već očigledno da se ljudi mogu svesti na imena na hartiji, podjednako je moguće da se mogu ostaviti papiri i krenuti u traganje za ljudima. Povodom ove knjige osećam potrebu da kažem nešto što može zvučati neobično: naime, iskreno verujem da sam, pišući *Jevanđelje po Isusu Hristu* bio suviše mlad da bih napisao *Ogled o slepilu*, a između te dve knjige prošle su samo dve godine, ali sam takođe ubeđen da sam, završivši *Ogled o slepilu*, takođe bio suviše mlad da bih mogao napisati *Sva imena*. Nesumnjivo, svaki će čitalac imati svoje mišljenje, ali dozvolite i autoru da izrazi svoje. Mislim da u ovom romanu postoji put koji vodi u suštinu, i sad se ponovo vraćam na metaforu o kipu i kamenu. Kao da sam jednom zasvagda odustao od opisivanja kipa kako bih što dublje ušao u tamni kamen bića. *Ogled o slepilu* dešava se na jednom mestu gde žive ljudi koje je pogodila epidemija slepila i gurnula ih u tamu. U *Svim imenima* sve se dešava u duhu jedne osobe koja oseća potrebu da pronađe drugu osobu, i radnja celog romana ispletena je oko traganja. Kao što sam već rekao, žena neće biti pronađena, a neodoljiva potreba za traganjem i prepoznavanjem latentno je prisutna, na ovaj ili onaj način, u svim mojim knjigama. Zaborav je konačna smrt a ako se odupremo zaboravu, premda znamo da nije moguće sačuvati sve u sećanju, produžićemo život i imena osobama na koje mislimo, podariti im novu egzistenciju. Možda je to, na početku i na kraju, najvažniji zadatak svakog pisca.

PEĆINA

Jednog dana, na ulasku u Lisabon, gde sam se vraćao sa severa, ugledao sam, pored puta, veliki pano koji je najavljivao skorašnje otvaranje novog tržnog centra. Istog trenutka ukazala

mi se slika jedne iskopine iz koje se uzdizala ogromna zgrada, s moćnim zidovima, kao kakvo džinovsko utvrđenje. Tako se u mojoj mašti rodila *Pećina*, vizija jednog mogućeg sveta, gde bi ljudi želeli da žive u unutrašnjosti istih tih trgovinskih grdosija koje im prodaju ono što im treba ili za šta veruju da im je potrebno. To je metafora života u razvijenim zemljama, ili onima koje to nisu, ali se zavaravaju jednim prividnim prosperitetom. To je i alegorija koja se zasniva na platonskom mitu, i zato epigraf na početku knjige glasi: "Kakav čudan prizor opisuješ i čudne zatočenike, Isti su kao mi." *Pećina* postavlja pitanje čitaocu: "Hoćemo li postati zatočenici Platonove Pećine, koji su verovali da su senke koje titraju po zidu istinska stvarnost. Hoćemo li živeti u svetu iluzija. Šta smo učinili sa svojim kritičkim smislom, s našim etičkim zahtevima, s našim dostojanstvom bića koja misle." Neka svako da svoj odgovor, a ja sam već dovoljno učinio time što sam konfrontirao vrednosti takozvane zapadne civilizacije, koje su nas donedavna vodile, ili se bar tako smatralo, s ovim sadašnjim vrednostima, za koje ne znam kuda nas vode. Ako, kao Valeri, možemo da kažemo da "sada znamo da smo mi, civilizacije, smrtni", takođe možemo dodati da epoha Prosvetiteljstva ili Enciklopedije, u kojoj počinje kritičko mišljenje, ustupa mesto drugoj epohi čije odlike ne poznajemo, iako ponešto naslućujemo. Na primer, da će katedrale i univerziteti budućnosti biti trgovačke makro-površine ili audiovizuelni mikro-prostori, na čelu sa perfidnim tržištem koje će upravljati strastima i pomodnošću, oblicima i sadržajima, načelima i praksom. Kako u javnom životu, tako i u nečijem razgovoru sa samim sobom, ako ga bude, ako se to ne bude smatralo prizivanjem arhaičnih duhova sa otužno romantičnim natruhama.

UDVOJENI ČOVEK

I tako smo stigli do *Udvojenog čoveka*, priče o dvojici muškaraca, identičnih u svemu, što je opet tema kojoj se često vraćam: tema "drugog". Međutim, ovde je razlika u tome što je taj drugi, u fizičkom pogledu, potpuno isti, što se sve čime se jedan odlikuje ponavlja u drugom, kao da se nalaze pred ogledalom, ali drugačijim od ogledala kojima se služimo, gde desna strana nije leva strana u ogledalu, kao da je u pitanju stravična halucinacija, gde su obe osobe zapravo jedna ista. Tertulijano Masimo Afonso je profesor istorije, Antonio Klaro je filmski glumac. Mogli su nikada i da se ne upoznaju, ali njihovi paralelni svetovi se sreću i nastaje tragedija. Kažem tragedija, iako su možda, od svih mojih romana, baš tu najprisutniji ironija i humor. Ponekad se čak javi i osmeh, ali osmeh koji izaziva nemir.

Često sam govorio o dve epizode iz svog života vezane za dve meni veoma drage osobe, za mog dedu i babu po majci. Pričao sam da su gajili svinje kako bi sastavili kraj s krajem; moj deda Žeronimo bio je pastir, baba Žozefa je vodila domaćinstvo i radila u polju. Bili su strašno siromašni, živeli u bednom kućerku gde je zimi vladala nepodnošljiva hladnoća. A oni, da bi sačuvali svoje "blago", donosili bi u krevet po dva-tri najslabašnija prasenceta kako bi ih toplotom svojih tela očuvali u životu. Da su životinjice ostale napolju, u sklepanom svinjcu, sigurno bi umrle od studeni. Verovatno su mnogi drugi na ovom svetu činili ili čine to isto, ali meni se ta slika urezala u pamćenje, i zato je ponavljam. Druga priča koja me prati, i kojom ništa neću dodati onome što je već rečeno, jer znam da me je ona dovela do najdublje dubine, do samog srca kamena, takođe je vezana za moga dedu Žeronima. Sa sedamdeset dve ili tri godine doživeo je moždani udar, koji u početku nije delovao naročito opasno, ali su mu ipak preporučili da ode iz sela na lečenje, u bolnicu, u Lisabon. Već sam, do detalja, opisao da su živeli u ubogom kućerku, sa zemljanim podom i svega dve prostorije – kujnom i sobom – i okućnicom s nekoliko drveta, svinjcem, kokošinjcem i kavezom sa zečevima. Bilo je tu nekoliko maslina, smokvi i krušaka, što se obično viđa u svakom seoskom dvorištu. A onda je moj deda, dok su kola koja će ga odvesti na železničku stanicu čekala pred kapijom, otišao u dvorište da se oprosti od drveća, grlio jedno po jedno, i plakao. Taj stari pastir, okoreo, nepismen, nosio je u sebi čitavu riznicu osećanja, tako da je, predosetivši da se više neće vratiti kući, otišao da se oprosti od živih bića s kojima nikada nije razgovarao, koji naizgled ne osećaju, ali on je osećao, on je govorio, poznavao to drveće koje je za njega predstavljalo život, i rastajao se od njega kao da se rastaje od dece, ili od braće, ili od unuka. Moj deda nije razdvajao život od života, i premda se činilo da tek površno poima stvari, naposletku je pokazao da je pronikao u njihov svet.

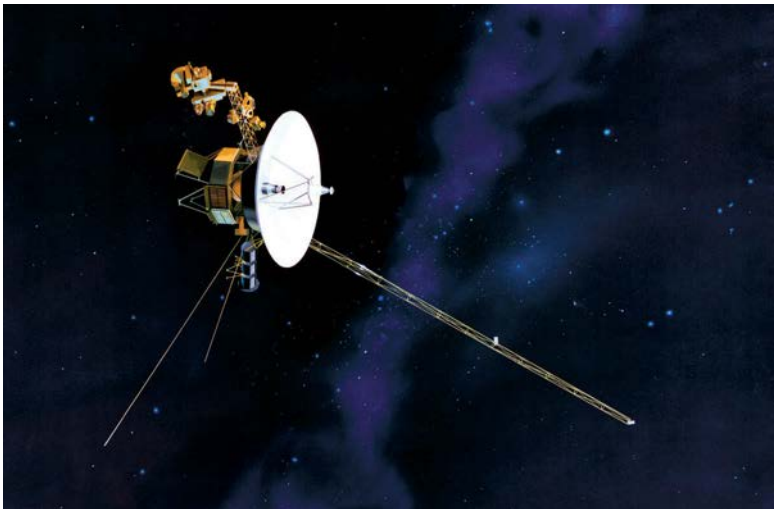
Ovaj unuk, koji je i dalje unuk, uprkos poodmaklom dobu, koji je sada stariji nego što su oni tada bili, ovaj unuk, ponavljam, dok piše o babi i dedi, ne dozvoljava im da umru. Verujem da je to saznanje put koji vodi u srce kamena, gde je moj deda oduvek boravio, a da ja to nisam znao. I verujem da zbog toga pišem. ¶

PREVELA S PORTUGALSKOG JASMINA NEŠKOVIĆ

(oprema i skraćenja redakcijska)

Na granici ništa novo

Prošle nedelje, NASA je potvrdila ono što je dugo najavljivano – da je Vojadžer 1 zaista napustio Sunčevo kraljevstvo

I to se konačno dogodilo – najistureniji pionir naše civilizacije, sonda Vojadžer 1 je 25. avgusta 2012. godine zaista napustila Sunčev sistem. No, pošto ovu međuzvezdanu granicu prvi put prelazi nešto poslato sa Zemlje, nije bilo nimalo jednostavno shvatiti gde i kada će Vojadžer stići na granični prelaz. Zato je vest o tome kako je ova tri decenije stara metalna skalamerija napustila Sunčevo kraljevstvo čekala više od godinu dana da bude potvrđena. I ne samo to – prethodila joj je čitava serija lažnih i polupouzdanih objava o Vojadžerovom izlasku.

Naime, u proteklih nekolika godina, zapravo još otkako je 2005. sonda ušla u graničnu zonu, slična vest se mogla pročitati na svakih nekoliko meseci, a povremeno je Vojadžer bio ispraćen ka zvezdama uz posebno veliku pompu. Iole pažljiv čitalac domaćih medija je iz svega toga lako mogao da zaključi kako je Vojadžer napuštao Sunčev svet više puta, budući da niko izuzev nedeljnika "Vreme" nijednom nije objavio demanti NASA o izlasku Vojadžera. Međutim, analize merenja dobijenih sa instrumenata na Vojadžeru sada definitivno pokazuju da prvi ljudski brod prošlog leta jeste zauvek otišao u otvoreni svemir. Američka nacionalna agencija za svemir i astronautiku (NASA) uspela je i da saopšti precizan datum kad se to dogodilo.

U čemu je bio toliki problem? Zašto ranije nismo bili sigurni, a sada jesmo? Pre svega, Vojadžer se nalazi na udaljenosti većoj od 18 milijardi kilometara, što je 120 puta veće rastojanje od onog između Sunca i Zemlje (a to je 1 AU, astronomska jedinica). Poređenja radi, planeta Neptun, poslednja u Sunčevoj porodici, nalazi se na 30 astronomskih jedinica. Svaki radio-signal sa Vojadžera do Zemlje putuje čak 17 sati, tako da je, kako bi objasnio dr Saša Marković "lakše iz Beograda čuti otkucaje ručnog sata u Novom Sadu nego detektovati jedva čujno šaputanje Vojadžera" (videti "Vreme" 1161, "Na pragu zvezdane kapije").

Granica koju je Vojadžer prešao naziva se heliopauza, što je poslednja linija sveta koju "kontroliše" Sunce. U ovom delu svemira, inače, postoji "mehur" čestica koje astronomi nazivaju heliosfera. Reč je o smesi atoma vodonika i helijuma koje je ka međuzvezdanom prostoru "oduvao" Sunčev vetar. Na tom mestu oni se susreću sa česticama sa drugih zvezda. Laički rečeno, heliosfera je granica na kojoj se susreću "vetrovi" sa Sunca i drugih svetova.

Sunčev vetar se inače kreće nadzvučnom, supersoničnom brzinom kroz ceo solarni sistem, a onda, najednom, njegova brzina padne ispod brzine koja je jednaka brzini zvuka na Zemlji. Ta granica se naziva linija terminalnog šoka. Vojadžer ju je prešao, a onda, nakon toga, izašao i izvan heliosfere. Kad se to dogodilo, instrumenti za naelektrisane čestice niske energije na Vojadžeru su najednom zabeležili dramatičnu promenu u protoku čestica oko broda. I brod se našao sa one strane.

Vojadžer 1 je najbrži brod koji je čovek do sada napravio i koji je zahvaljujući veleslalomu između planeta i "planetarnim praćkama" stigao zaista najdalje. Težak svega 722 kilograma, odavno je postao najudaljeniji objekat koji je čovek lansirao sa Zemlje. Nakon 33 godine putovanja kroz Sunčev sistem, stigao je dalje od dve trećine sporijeg Pionira 10 sa kojim je pre pola decenije izgubljen kontakt, a koji je poleteo čak četiri godine ranije.

Lansiran je 5. septembra 1977. i uporedo sa nešto ranije lansiranim Vojadžerom 2 krenuo na misiju kroz Sunčev sistem. Krećući se brzinom od 17 kilometra u sekundi, Vojadžer je 1979. prošao pored Jupitera, a zatim godinu dana kasnije i pored Saturna, gde je prvi fotografisao njihove satelite. Nakon toga se zaputio ka Uranu i Neptunu, a zatim ka spoljašnjem delu Sunčevog sistema. I mada je prešao za nas Zemljane nezamislive razdaljine, Vojadžer je tek okrznuo svemirsko prostranstvo – do najbliže zvezde će stići tek za više desetina hiljada godina.

Zahvaljujući radioaktivnom, plutonijumskom punjenju, oprema na Vojadžeru još radi. Napajanje opada i smatra se da će 2020. ono toliko opasti da će Vojadžer morati da rotira upotrebu instrumenata kako bi što duže poživeo. Već negde oko 2025. će sasvim utihnuti. I mada će nastaviti da po inerciji leti, izgubiće svaki kontakt sa Zemljom, tako da će biti samo ledena metalna kutija daleko od Sunca. No, najdalji Zemaljski putnik već sada plovi kroz nepoznato. Njegov slabi signal govori da u tom novom svetu, sa one strane, ima raznih iznenađenja, ali za sada ništa (ne)očekivano – sa druge strane ivice sveta nema kornjača na čijim leđima stoji ploča Sveta. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

Intervju: Dejan Ljevnaić, v.d. direktora Skijališta Srbije

Skijaški centri nosioci srpskog turizma

Javno preduzeće Skijališta Srbije priprema se za predstojeću zimsku sezonu, a o planovima i očekivanjima govori Dejan Ljevnaić, v.d. direktora Skijališta Srbije.

Za nama je najuspešnija zimska sezona do sada – 30 odsto veći promet od prodaje pojedinačnih ski-karata i skoro četiri puta veća dobit u prvih šest meseci 2013. godine nego u prethodnoj godini, a ovi rezultati su proizvod strateškog ulaganja. Od osnivanja preduzeća do danas uloženo je 87 miliona evra u skijašku infrastrukturu u tri ski-centra Skijališta Srbije – Kopaonik, Tornik na Zlatiboru i Staru planinu. Najnovija istraživanja IZIT-a pokazuju koliko su srpske planine popularne turističke destinacije, jer se broj noćenja u ovim centrima povećava iz godine u godinu. Takođe, produžena zimska sezona uticala je i na pozitivnu dinamiku turističkog prometa u Srbiji.

Na koji način naši centri mogu da postanu konkurentni kada je turistička ponuda Srbije u pitanju, ali i u odnosu na druge centre u regionu?

Unapređenjem postojećih sadržaja, kao i uvođenjem novih, Skijališta Srbije omogućavaju da planine budu podjednako atraktivne leti kao i zimi. Ove godine uveli smo brojne novine u koncept aktivnog letnjeg odmora, među kojima su planinski biciklizam, tjubing, zip lajn, kao i bob na šinama. Već prvog vikenda u avgustu oboren je rekord posećenosti na Kopaoniku kada je zabeleženo preko 1000 vožnji žičarom Pančić, kao i 33 odsto više turista nego u istom periodu tokom protekle godine. Zahvaljujući ponudi u ova tri centra tokom cele godine, koja je konkurentna i sa velikim evropskim planinskim centrima, planinski centri u Srbiji će živeti tokom cele godine, što pokreće čitav lanac pozitivnih efekata.

Kakvi su rezultati postignuti sa velikim projektima kao što je izgradnja nekog ski-centra?

Sa razvojem turističkih destinacija u Srbiji, razvijaju se do sada nerazvijeni delovi zemlje, a najbolji pokazatelj je Stara planina. Sam početak izgradnje skijališta i hotela doveo je do povratka ljudi u ovaj kraj, otvorena je mogućnost za razvoj preduzetništva. Stara planina poslužila nam je kao primer koji ćemo slediti i sa Golijom. Ukoliko sve bude išlo po planu, prve skijaše u novom ski-centru Golija očekujemo u sezoni 2015/16. godine. Pored direktnih efekata koji se vide kroz poslovanje našeg preduzeća, postoje i brojni indirektni efekti koji su od značaja za privredni rast i razvoj: osim povećanja zaposlenosti u Skijalištima, nove investicije podstiču zapošljavanje i kod ostalih turističkih subjekata (u hotelima i drugim ugostiteljskim objektima, u privatnom sektoru, ski-školama, ski-rentama) što sve zajedno doprinosi povećanju prihoda lokalnih samouprava. Pored toga, povećava se tržišna cena zemljišta u delovima zemlje gde je država, preko Skijališta Srbije, uložila u unapređenje infrastrukture, a prilikom realizacije novih investicija, dodatno se angažuje domaća građevinska operativa. Nove investicije utiču na dodatno povećanje priliva u budžet što je sve rezultiralo učetvorostručenim prihodima od turizma koji sada iznose jednu milijardu dolara.

Pored ulaganja u infrastrukturu, na čemu se još zasnivaju planovi JP Skijališta Srbije?

Unapređenjem ponude postali smo konkurentni u regionu – imamo odlične staze, savremene žičare, a cena skikarte je i dalje povoljnija nego u regionu. Ima još prostora za popularizaciju naših planina, a u ovom trenutku smo se odlučili da apliciramo za organizaciju nekog od međunarodnih takmičenja iz

Dejan Ljevnaić, v.d. direktora Skijališta Srbije
Foto: Skijališta Srbije

FIS kalendara, imajući u vidu da naši tereni ispunjavaju sve uslove.

Koliko je skijanje popularan sport u Srbiji?

Da bi ovaj sport bio popularan, moramo mnogo da radimo. Za početak da ga omasovimo, a zatim i da podržimo one koji odluče da se profesionalno bave skijanjem. Sa ovim ciljem mi smo već pokrenuli brojne aktivnosti, kao što su besplatno skijanje za decu iz lokalnih zajednica u okolini ski-centara, pokretanje inicijative za fleksibilan školski raspust itd. Od ove godine započeli smo i saradnju sa našom najboljom skijašicom Nevenom Ignjatović. Prepoznali smo njen kvalitet i potrebu da joj pomognemo, imajući u vidu da individualni sportisti nemaju dovoljnu podršku u Srbiji. Verujemo u Nevenu, koja je postigla odlične rezultate u prethodnim godinama i ispunila normu za Zimske olimpijske igre u Sočiju. Nadamo se da će ostvariti najbolji rezultat u istoriji skijanja u Srbiji i da će to uticati na mlade ljude da se bave ovim sportom. ¶

R.V.

IZ ZEMLJE ZLATA

ALEKSANDAR ZOGRAF.

PETAR M. LUBURIĆ JE BIO (POREKLOM CRNOGORSKI) PISAC NASTANJEN U AMERICI, SKLON DRUŠTVENOJ KRITICI, KOJI JE NA SAMOM POČETKU DVADESETOG VEKA OSTAVIO ZNAČAJNO SVEDOČANSTVO O TEŠKOM ŽIVOTU EMIGRANATA I RADNIKA UOPŠTE, U VREME VLADAVINE DIVLJAČKE EKSPLOATACIJE I BORBE ZA PROFITOM... IGROM SLUČAJA SAM DOŠAO DO NJEGOVE KNJIŽICE, "IZ ZEMLJE ZLATA", OBJAVLJENE TOKOM DRUGE DECENIJE DVADESETOG VEKA, U ŠTAMPARIJI M. KALICH IZ SIJETLA... U NEKIM OD ZAPISA, LUBURIĆ OPISUJE ŽIVOT PROSTITUTKI, I DRUGIH ŽRTVI DRUŠTVA...

"NEGDJE OKO DVA SATA PO PONOĆI, TUMARAO SAM GLIBAVOM WELLER ULICOM, U JUŽNOM PREDRAĐU SIJETLA... I AKO JE BILO DOCNE, SVUD JE SIJASET SVIJETA. JA OKRENUH U JEDNU OD ONIH KUĆA GDJE JE CRVENIM SLOVIMA PISALO: "RED LIGHT".

"S OBJE STRANE HODNIKA STOJALE SU PRISLONJENE UZ DOVRATAK ŽENSKE, I VREBALE ONE GOMILE MUŠKARACA KOJI SU SE TUDA PROVLAČILI. MEĐU ŽENSKINJAMA JE BILO LIJEPIH I MLADIH, A BILO IH JE I POŽGREBENA LICA, DA NIJE POMOGAO NI APOTEKARSKI PRAŠAK NA LICU, NI VISOKO PROSEČENA SUKNJA"...

"PROŠAO SAM OKOLO, I ZASTAO PRED JEDNIM VRATIMA. MLADA ŽENSKA, SAMO U GAĆICAMA I BLUZI, SJEDJELA JE SA NOGAMA NA ORMARU. IZGLEDALA JE ZAMORENA TRAŽENJEM ZA MUŠTERIJAMA. BILA JE LIJEPA".
"NEŠTO ME JE VUKLO BLIŽE K NJOJ... HTEO SAM DA PROČITAM NJENU NAPAĆENU DUŠU... REKOH DA NE ŽELIM NJENE USLUGE"...
PA ŠTO SI ONDA DOLAZIO?!
NE ZNAM... KAD SAM PROLAZIO HODNIKOM OPAZIO SAM TE I ZASTAO SAM. UVJEREN SAM DA JE SAMO VELIKA NESREĆA UVELA TEBE PR'O OVOG PRAGA...
NESREĆA, VELIKA NESREĆA... U PETNAJESTOJ GODINI OSTALA SAM BEZ RODITELJA. KUCALA SAM NA SVAČIJA VRATA, TRAŽILA ZARADE I PREHRANE. A SVIJET, MJESTO DA ME PRIMI K SEBI U ZAŠTITU, GURAO ME DALJE, DA ME PATNJA IZMORI I DA SE LAKŠE PODAM... DVOJICA BOGATAŠKIH SINOVA SU ME SVEZALI I SILOVALI, SJUTRA DAN NAIŠLI NEKI LJUDI I PRENIJELI ME U BOLNICU... KADA SAM IZAŠLA U SVIJET, UMJESTO DA U NJEMU NAĐEM UTJEHE I POMOĆI, OSJETILA SAM PODSMJEH...
JA NIJESAM U ONOME ČASU BILA BLUDNICA, ALI SAM DOCNIJE POSTALA... TO JE BIO JEDINI NAČIN DA ZARADIM KORU HLJEBA. ZAR JA NE ŽELIM MIRA I SVOGA KROVA? ZAR JA NE ZNAM LJUBITI? ZAR MOJE SRCE NEMA NJEŽNOSTI? IMA... AL KO DA LJUBI MENE?
"LJUBI-TA RIJEČ TUŽNO ZAZVONI"...
HVALA, DAVID LASKY

Kupanje

Nekad voda nije bila (tako) skupa, pa su leti za rashlađivanje služili bunar i korito.

Na selu je obavezno bilo limeno. Ujutru se napuni vodom iz bunara, čak i kad ima vode u kući. Bunarska je zdravija, kažu. Dokaz za to bile su silne žabe koje su se nazirale kroz pukotine drvenog poklopca bunara. Blaženo su plutale ispod obešenih lubenica i pivskih flaša na hlađenju. Dedino jutarnje bavljenje oko vode bio je čitav ritual. Na zvuk njegovih koraka, onih sa klepetom gumenih papuča o njegove pete, i škripe šarki na poklopcu bunara, izletali smo iz kreveta onako krmeljivi. Šta li ćemo ovog puta zateći u crnoj rupi? Hoće li nam danas u korito naliti malo više vode nego juče?

Bunar je bio zabranjena zona, ali nadasve fascinantan. Zamisli: kroz poklopac proguraš kamenčić i čuješ prvo neko prigušeno hujanje, a onda i jedno tupo "buć". Onda se žabe daju u beg ka onoj pomrčini čudnog mirisa na njegovom obodu! Kakva moć, kakav *trip*! Ta, ima li šta zanimljivije od toga? Nema. Sve dok deda ne otvori bunar, pa i mi mali malko ne zavirimo u taj podzemni svet dostupan velikima i žabama.

Cika i vriska dok se voda iz bunara nosi do korita na suncu prizvala bi i ostatak ekipe iz komšiluka. Korito je svaki dan bilo kod nekog drugog. Raspored se znao unapred, a ritual je uvek bio isti. Pre nego što bismo dobili zeleno svetlo da se strmoglavimo u njega, nas pet-šest je sigurno nekoliko desetina puta naizmenično uletalo u kuću da pita:

"Je l' voda sad već vruća?"

Sećam se da nikada nije bila čak ni topla, ali ko bi živ ostao od letnjih napasti poput nas, a nakon što bismo ugledali korito na dvorištu?

Kupanje je trajalo dok god: a) ima vode u koritu, b) je ona prozirna i c) se neko ne povredi ili posvađa. Ovi parametri bili su očigledni i vaspitno-praktični: ako stalno iskačete iz korita i besomučno se prskate – kraće ćete se kupati. Ako se s mirom, lepo igrate u njemu – nema povreda, ni svađa. Ni obratno. Najkontroverzniji je bio kriterijum prozirnosti. Deca su leti u dvorištu po pravilu golišava, neobuzdana i prašnjava. Uz to, bilo koja veća količina stajaće vode kod dece i sitne sermije izaziva jednako euforično ponašanje. Kupanje se zato završavalo kada boja vode postane kao ona u džinovskoj pojilici za živinu u drugom dvorištu. Ovaj kriterijum je bilo i najlakše ispuniti, čak i pre ručka, uvek uz naše burno negodovanje.

Deda bi posle ručka ponovo napunio korito, žabe bi u međuvremenu dobile svoju drugu dnevnu turu strave od nas iz "gornjeg" sveta, a nas bi na jedvite jade savladali i poslali na omraženu siestu. Bačka *style*: svi zajedno u onoj kući gde smo se zatekli i svi u bračnom krevetu. Pod dunjom i u avgustu, ni ne pitajući zašto: u toj i danjom mračnoj sobi bilo je vazda hladno.

Popodnevna tura kupanja bila je po pravilu frenetičnija od jutarnje. Nekako je popodne brže prolazilo. Veče pada li, pada, sa njim ide i kraj kupanja, a higijena je pod tim okolnostima uvek bila u senci neke predarmagedonske atmosfere u sumrak. Uz pačiće i guščiće, prošvercovane u kantici za pesak iz drugog dvorišta, u zabavu smo velikodušno umeli da uključimo i prave kućne ljubimce: psa, mačku, a jednom čak i Jančikinog zeca, nezahvalnika kome je naše društvo bilo toliko mrsko da nas je sve izgrebao, a posle smo zbog njega još i svi bili biveni.

Kako smo malko porasli, krenuli smo da jutarnje čekanje na korito prekraćujemo ekspedicijama u bašte koje su sve redom imale jedan – nama strogo zabranjeni! – deo do kog su dopirale podzemne vode. Osim neobičnih cvetova i vilin-konjica, tamo je bilo i svakojakih žaba, za koje smo mi još uvek verovali da su to one iste iz bunara. Logika je bila sledeća: kad onako šmugnu po površini bunarske vode u onaj mrak po njegovim ivicama, žabe u stvari, isplivaju tu, u bašti. Bunar im samo dođe kao spavaća soba, ona u kojoj je stalno hladno.

Čučnuli bismo u vrh bašte u rogoz i posmatrali žabe kako dokono plutaju po vodi, iz zasede love insekte ili hitro opružajući svoje krakate nožice naglo zaranjaju u mutnu vodu.

"Sigurno idu da spavaju, tamo duboko, u bunar," prva je zaključila Agika, dok smo se mi ostali divili njenoj oštroumnosti.

Jednom smo tako i žabe pozvali u goste. Jedno sat-dva smo ih lovili po bašti i odnosili u korito. Prosto kao pasulj: šćućuriš se u trsci, pa kad žaba promoli glavu na površini, ti je klepiš lopaticom. Onda je brzo zgrabiš za nogu, ubaciš u kanticu i poklopiš onim sitom za pesak. Nakon što kroz deru na baštenskoj ogradi proveriš da nema slučajno odraslih u blizini, brzo odeš do korita i izručiš je u njega.

Naše nesvakidašnje gošće, koje su se tom prilikom odmah neobično odomaćile u našem koritu, na kraju su uz nama neobjašnjivu, neviđenu frku rasterali odrasli, a mi smo završili kod lekara, dobili batine i najstrožu kaznu pride.

"Nema više korita! Sedićete u sobi dok se ne naučite pameti."

Rečeno – učinjeno. Iako smo to već znali, te nedelje utvrdili smo još jednu od velikih životnih lekcija: ala je to divota kad se ko okupa... ¶

ANKICA DRAGIN

AKCIJA
NA MUŠKA ODELA
IZ PROŠLOGODIŠNJE KOLEKCIJE
samo u septembru
do 80%
CENE ODELA
4,990 din
9,990 din
14,990 din
Nicola'S
PRODAVNICE
BEOGRAD - TERAZIJA 39 * NIKOLE SPASIĆA 4A * NOVI SAD - ZMAJ JOVINA 19
KRAGUJEVAC - TRŽNI CENTAR KRAGUJEVAC PLAZA * INĐIJA - FASHION PARK INĐIJA
www.nicolas.rs
info tel 011/2651 118

THE S**PARK**LING EXPERIENCE

Hotel Park is located at the heart of the city, on the corner of the most beautiful Belgrade streets.
Its attractive location and excellent position surrounded by greenery provides isolation from the city noise and offers the same key elements as the real park does - rest, relaxation and peace.

Renovated in 2012, Hotel Park proudly wears its three star by international standards and excellent quality of service of each of its segments.
The special values of Hotel Park are its staff and high quality services that give guests a reason to come back and honestly recommend Hotel Park.

Hotel Park nalazi se u samom centru grada, na uglu najlepših beogradskih ulica.
Svojom atraktivnom lokacijom i odličnom pozicijom, okružen zelenilom i izolovan od buke, omogućuje sve ono što nudi i pravi park – odmor, mir i relaksaciju.

Renoviran 2012, s ponosom ističe svoje tri zvezdice po internacionalnim standardima i odličan kvalitet svakog segmenta usluge. Posebnu dragocenost Hotela Park čini ljubazno osoblje i visok nivo servisa koji će gostima pružiti ugodan boravak i razlog da ponovo posete prestonicu Srbije.

PARK | HOTEL ★★★
BELGRADE

Njegoseva 2, 11000 Belgrade, Phone: +381 11 3640-383
e-mail: reception@hotelparkbeograd.rs
www.hotelparkbeograd.rs

Welcome to the Brand New Park